

VATAN

SİYASİ VE KÜLTÜREL DERGİ

GÜNEŞİ

- VATAN GÜNEŞİN'DEN
- ÇIKARKEN
- İKDP GENEL SEKRETERİ
DR. ABDURRAHMAN KASIMLO
KATLEDİLDİ.
- ANTI-BULGAR KAMPANYAYA KARŞI
ÇIKMAK DEMOKRATİK ve
ENTERNASYONALİST GÖREVDİR.
- YENİ POLİTİK DÜŞÜNCE
ve GÜNÜMÜZ GERÇEKLİĞİ
- KÜRDİSTAN'DA ULUSAL SORUN
- İRAN ve IRAK ARASINDAKİ KÜRTLER
- KÜRDİSTAN TARİHİNDEN SAYFALAR
- GELİŞENİ SESLENDİRMEK İÇİN İLERİ..!

SAYI :1

EYLÜL 1989

2500 TL (KDV DAHİL)

Fırat - Dicle Yayıncılık Ltd. Şti.
Adına Sahibi:
Rıfat SEFALİ

Yazı İşleri Müdürü:
Rıfat EROĞLU

Yazışma Adresi:
Fırat-Dicle Yayıncılık Ltd. Şti.
P.K.285
34433 Sirkeci-İST
Tel : 512 80 60

Yurt İçi Hesap No:
İş Bankası Cağaloğlu Şb: 147 816

Döviz Tevdiat Hesabı:
İş Bankası Cağaloğlu Şb: 1940

Abone koşulları

Yurt İçi Yıllık : 25.000 TL
Yurt Dışı Yıllık : 60 DM

İlan Tarifesi :

İç Kapak : 250.000 TL.
İç Sayfa : 200.000 TL.
1/4 Sayfa : 50.000 TL.

Dizgi :
Dızayn Dizgi - 513 17 93

Baskı : Yalçın Ofset

Dağıtım : Hürriyet Holding A.Ş.

İÇİNDEKİLER

Sayfa No:

Vatan Güneşin'den..... 2

Çıkarken..... 3

İKDP Genel Sekreteri
Dr. Abdurrahman Kasımlı
Katledildi..... 5

Anti Bulgar Kampanyaya
Karşı Çıkmak Demokratik
ve Enternasyonalist Görevdir..... 8

Yeni Politik Düşünce ve
Günümüz Gerçekliği..... 12

Kürdistan'da Ulusal Sorun..... 15

İran ve Irak Arasındaki
Kürtler..... 36

Kürdistan Tarihinden
Sayfalar..... 59

İlan..... 79

Cezaevleri Direnişleri..... 80

Vatan Güneş'in'den

Merhaba,

Vatan Güneş'i'nin 1. Sayısı elinize geçiyor. Devrimci basının karşı karşıya kaldığı baskı ve yasaklardan kamuoyunun yeterince haberdar olduğu biliniyor; ancak baskı ve yasaklar devrimci basını amacından saptıramayacağı da bilinmeli.

Zulüm ve sömürü düzeninin “yasa ve yasakları” toplumsal gelişmenin bizattihî kendisiyle çelişiyor. Dilimize, kültürümüze konan yasak dilimize sahip çıkmamızı, kimliğimizi sorgulamamızı ve toplumsal, kültürel değerlerimizi gün ışığına çıkarmamızı engelleyemeyecektir.

“ÇIKARKEN” başlıklı yazımızda belirtildiği gibi, bu mümkün değildir artık. Bu yazımızda ayrıca Vatan Güneş'i'nin devrimci süreç içindeki yeri belirleniyor.

Bulgaristan'daki müslüman azınlığın durumu, ırkçı-şoven kampanyalar eşliğinde “güncel” bir sorun haline getirildi. Oysa bir kaşık suda fırtına koparılmak isteniyor. Zeydan Çelik “Anti Bulgar Kampanyaya Karşı Çıkmak Demokratik ve Enternasyonalist Bir Görevdir” başlıklı yazısıyla bu konuyu irdeliyor.

Dünya hızla değişiyor. Bu hızlı gelişime ayak uydurmak değil; yön verebilmek önem kazanıyor. “Yeni Politik Düşünce” böyle bir ortamda ortaya atılıyor. Ferhat DİCLE “Yeni Politik Düşünce ve Günümüz Gerçekliği”ni değerlendiriyor.

“Kürt ve Kürdistan sorunu dünyada, bölgemiz ve Ortadoğu'da baskı ve yasaklara rağmen Türkiye'de, değişik boyutlarıyla tartışılıyor. Tabuları yıkmak, ajiter yaklaşımları aşmak; toplumumuzun ekonomik-sosyal, politik ve kültürel yapısı üzerinde yoğunlaşmak ve sorunu, bilimsel yönleriyle ortaya çıkarmak hayati önem arz ediyor. Bu sayımız da Yezdan FIRAT “Kürdistan'da Ulusal Sorun” konulu teorik incelemesiyle, sözkonusu tartışmanın boyutlarını derinleştiriyor.

Emperyalist ve gerici çevrelerin tekelinde bulunan kitle iletişim araçları, olayları ve olguları çarpıtarak ulusal ve uluslararası süreçlere yön vermek istiyorlar. Ulusal ve uluslararası süreçler arasında karşılıklı bağımlılığın arttığı günümüzde, buna karşı silahlanmak; dünyadaki ve bölgemizdeki değişme ve gelişmeleri yakında izlemek; güvenilir ya da çeşitli kaynaklardan bilgilenmek bir ihtiyaç halini alıyor. VATAN GÜNEŞİ, okurlarımızın bu ihtiyaçlarını karşılamaya çalışacaktır. Bu sayımızda Martin Van Bruinessen “İran ve Irak Arasındaki Kürtler” konulu incelemesinin çevrisi yer alıyor. İnceleme Kürdistan'ın bu parçalardaki savaşımın bazı yönlerine ışık tutuyor.

VATAN GÜNEŞİ, insanımızda tarih ve toplum bilincinin geliştirilmesine, toplumsal ve kültürel değerlerimizin günışığına çıkarılmasına büyük değer veriyor. Bu sayımızda Botan Ahmedî “Kürdistan Tarihinden Sayfalar” konulu araştırmasıyla, bu sürece katkıda bulunuyor.

VATAN GÜNEŞİ, yeni bir çığırını seslendiriyor. Yeni çığır geçmişle gelecek arasında kurulan köprü üzerinde yükseliyor. Arka kapak yazımızda bu konun nirengi noktaları bilince çıkarılıyor.

2. Sayımızda buluşmak umuduyla!...

ÇIKARKEN

Dergimizin adını "VATAN GÜNEŞİ" koyduk. Vatan Güneşi ülkemizde gelişen dejenerasyon politikası, soysuzlaştırma, işkence, katliam ve özellikle Kürt ulusuna karşı topyekün saldırılar karşısında üzerine düşen misyonu yerine getirme ve Türkiye'de gelişen Kürt ulusal sorununu detayıyla irdeleyip okuyucularımıza suna bilmek için değişik inceleme, araştırma, çeviri ve çalışmalarımızı baskı ve yasaklamalara rağmen devam ettirecektir. Bu türden incelemelerde bulunan devrimci basın sürekli "suçlu" sayıldı. Bu suçları işleyenlerde sürekli mahkemeleri ve hapishaneleri boyladılar.

Günümüzde bu çark, daha acımasız bir biçimde işletiliyor. Bunu, görüyor ve yaşıyoruz. Ne ki, dilimize ve varlığımıza konan yasaklar, herşeyden önce meşru değil. Meşru olmayan baskı, yasak ve ceza tehditleri karşısında susmak, kaderciliğe boyun eğmek veya -kimilerinin yaptığı gibi- "ezop dilini" kullanarak sığınak aramak devrimci bir tutum olamaz. Ayrıca

dilimize ve varlığımıza konan yasaklar, toplumların gelişme yasalarıyla, dünya, bölge ve Türkiye gerçeklikleriyle çatışıyor. "Kürt sorunu", uluslararası arenada, bölge düzeyinde ve bizzatihi Türkiye parlamentosunda tartışılıyor. Tarihe, halkımıza daha doğrusu insan olarak kendimize karşı olan sorumluluğumuz, en azından kimliğimizi sorgulamamızı; toplumsal değerlerimize sahip çıkmamızı öngörüyor. Eğer bu bizim için "suç" sayılıyorsa, bu "suç"u işliyoruz ve işlemeye devam edeceğiz.

Daha da önemlisi, ülkemizde, son derece dinamik, hızlı ve bir o kadar karmaşık bir süreç yaşanıyor. Sömürgeci egemen güçlerin bunalımı derinleşiyor ve statükonun korunması giderek zorlaşıyor. Tekelciliğin ürettiği çürümeye ve tek tip insan yetiştirme çabalarına karşın depolitizasyon, insanımızın kimliğini arayışını engellemiyor. Dayatılan baskı, zulüm ve sömürü, -bugün için zayıf da olsa- "yasa ve yasakları" aşan ve

kimi tabuları yıkan pan- zehiri üretiyor; kitlelerin kinini biriliyor ve açık kavga saflarını güçlendiriyor. Umut, zulme ve zorbalığa üstün geliyor. Kısaca karşı-devrimci zor ve soysuzlaştırma çabaları, artık tek başına çözümleyici olamıyor ve devrimci sürecin hızını kesmeye yetmiyor. Devrimci sürecin hızını kesebilmek için "sol"dan destek gerekiyor. Bu bakımdan, sopanın yanında havucun verilmesi önem kazanıyor. Verilen havucun faturası, devlete doğrudan ya da dolaylı bir biçimde sahip çıkarak ödenebiliyor. Desteğin biçimi, pek farketmiyor. Özellikle Kürtler açısından, bunun dolaylı olması daha uygun düşebilir. Belirleyici olan, devrimci sürecin hızını kesmek ekseninde buluşmaktır. Çünkü bu, tarihsel uzlaşmanın zeminini düşemeye yetiyor.

Devrimci sürecin öne çıkardığı görevlerin büyüklüğü tartışma götürmüyor. Vatan Güneşi'nin böyle bir ortamda yayın hayatına başlaması, O'nun yükünü ağırlaştırıyor ve sorumluluğunu daha da artırıyor. Ne var ki bu kaba belirlemeler Vatan Güneşi'in devrimci süreçteki yerini tesbite yetmiyor. Bağımsız ve özgür bir geleceğin kurulması mücadelesinde, "ezop dilini" kullananlarla ve sol gösterip sağ vuranlarla ayrılığımızı ortaya koymamız gerekiyor.(x) geçmişe uzanan tarihsel bir birikim ve yenilgi döneminin öğreticiliği üzerinde boyvereni ve gelişeni; başka bir ifadeyle, **yeni bir çığır** seslendiriyor. Ve nesnel bir ihtiyacı karşılıyor.

Sol basının karşı kaşıya bulunduğu ağır baskılar, yasaklar ve değişik türden engeller karşısında, yeni ve gelişmekte olanı seslendirmek VATAN GÜNEŞİ'ne daha sert bir yönelmeyi beraberinde getirecektir. Bunu biliyoruz. Ancak bunun böyle olması, bizi yolumuzdan alkoymayacaktır. İcazet ya da sığınak aramak bizim kârımız değil ve olmayacaktır. Görevimiz, sömürü düzeninin ömrünü uzatmasına şu veya bu biçim altında katkıda bulunmak değil; baskı, sömürü ve zulüm çarkını yüreklice teşhir etmek; insan olarak özgürce tartışma hakkımızı sonuna kadar kullanmak ve kitlelere açık ve doğru hedefler göstermektir.

Açık ki bu, büyük özverilerde bulunmayı öngörüyor. Özveride sınır tanımayacağız. Fakat bizim fedakarlığımız ve kararlılığımız, tek başına VATAN GÜNEŞİ'nin üstlendiği işlevi layıkıyla yerine getirmesine yetmiyor. Okurlarımızın desteğine; özellikle geçmişini sorgulayabilen, geçmişle gelecek arasında köprü kurabilen ve devrimci bir doğrultuda gelişen mücadelenin içinde yer almanın zorunluluğuna inanan okuyucularımızın katkılarına ihtiyacımız var.

Yeni ve gelişmekte olanı birlikte seslendirmek için ileri!..

(x) "Birliğin" hayati bir önem arz ettiği günümüzde, ayrılıklardan söz etmek bile kulağa hoş gelmiyor. Fakat ayrılıklar bilince çıkarılmadan asgari ortak hedeflerde birleşebilmek de mümkün değil. Bu, acı da olsa yılların deneyimleriyle kanıtlanan bir gerçek.

İKDP GENEL SEKRETERİ DR. ABDURRAHMAN KASIMLO VE AVRUPA SORUMLUSU ABDULLAH KADİRİ - AZAR VİYANA'DA KATLEDİLDİLER

13 Temmuz 1989 günü Avusturya'nın başkenti Viyana'da bir İran heyetiyle İran Kürdistan Demokrat Partisi arasında yapılan bir toplantıda, KDP genel sekreteri Dr. Abdurrahman Kasimlo ve KDP-MK üyesi ve Avrupa sorumlusu Abdullah Kadiri- Azar ile Viyana Üniversitesi Öğretim Üyesi Dr. Fazıl Resul, toplantıya katılan İran heyeti tarafından alçakça katledildiler.

Abdurrahman Kasimlo ile Abdullah Kadiri'nin cenazeleri 20 Temmuz günü Fransa'nın başkenti Paris'te düzenlenen bir törenle toprağa verildi. 20 Temmuz sabahı saat 10'da Paris Kürt Enstitüsünde cenazeleri ziyaret eden siyasi hareketlerin temsilcileri, saygı duruşundan sonra cenazelerin anısına hazırlanan defterleri imzaladılar. Aynı gün saat 13.30'da "Place de la République" meydanında toplanan yaklaşık 3000 civarında bir kitle, cenaze eşliğinde devrim ve özgürlük şehitlerinin bulunduğu "Père Lachaise" mezarlığına yürüdüler. Kasimlo'nun

cenaze töreninde Kürt ve Türk yurtsever örgütlerinin yanısıra birçok uluslararası yabancı örgüt de hazır bulundu. Paris Komünü Mezarlığına gömülen Kasimlo ve A. Kadiri'nin mezarları başında Fransız Kültür Bakanlığı, Uluslararası Tabipler Birliği, İnsan Hakları Örgütü, Af Örgütü ve İran -KDP adına birer temsilci konuşma yaptılar. Yapılan konuşmalarda Kasimlo'nun mücadelesi ve terörist-sömürgeci İran devletinin giriştiği bu hunharca komplo dile getirildi. Kürdistan'ın her parçasından tüm yurtsever Kürt örgütleri ilk kez bu törende biraraya geldiler. Bu yönüyle Kasimlo'nun cenaze töreni, tüm Kürdistan'lı yurtsever güçlerinin biraraya gelmesine, birlikte iş yapmasına bir zemin hazırladı; ileri ve olumlu bir adım atılmasına neden oldu.

İlerici yurtsever kamuoyunca da bilindiği gibi İran'da faşist Şah rejiminin yıkılmasında, o parçada yaşayan Kürt halkının önemli rolü olmuştur. Kanlı Şah rejimine karşı yürütülen

mücadelede Kürt halkı ve onun yurtsever güçleri, tüm mücadele yöntemlerine başvurarak, Şah'ın ülkeyi terkettiği tarihe kadar en ön saflarda yerini aldı. Humeyni'nin başını çektiği mollalar yönetiminin işbaşına gelmesinden sonra İran Kürdistan'ında halkın büyük kesimini örgütleyen İran-Kürdistan Demokrat Partisi kendi stratejisine uygun olarak "Kürdistan'a otonomi, İran'a demokrasi" talepleriyle Humeyniyle anlaşma yapmak istedi. Ne var ki Kürt halkının bu en asgari demokratik isteklerine karşılık Humeyni silahla yanıt verdi. İşte bu yüzdendir ki 1979'dan bu yana Kürt halkıyla mollalar yönetimi arasında savaş başladı ve bu savaş günümüze kadar devam ediyor. Dr.Abdurrahman Kasımlı da 1971'de yapılan İran-KDP'si'nin Üçüncü Kongresinde Parti Genel Sekreterliğine seçildi ve şehit edildiği güne kadar bu görevini yürütüyordu.

İran-KDP'nin verdiği bilgilere göre son dönemlerde İran devletinin önerisi üzerine Kasımlı'yla İran heyetleri arasında iki kez görüşme yapılmış; bu son görüşmede de sözümona bir "anlaşma"ya varılacaktı. İran'ın isteği üzerine son toplantının yapıldığı yer gizli tutulmuş; toplantı yeri olarak tespit edilen ev de, Kasımlı'nun dostu olan ve iki taraf arasında aracı olduğu bilinen, aynı zamanda mollalar rejimiyle ilişkisi olduğu söylenen Viyana Üniversitesi Öğretim Üyesi Dr.Fazıl Resul tarafından temin edilmişti. Toplantıda bu üç Kürt şahsiyetlerinin katledilmesi; sömürgeci İran devletinin yıllardır uyguladığı tüm vahşi uygulamalarına ve gerçekleştirdiği katliamlara rağmen durduramadığı Kürt halkının bağımsızlık ve özgürlük mücadelesinin önderlerini, hile yoluna başvurarak ortadan kaldırmayı planladığı açıkça ortaya çıktı. Kanlı İran rejimi, Kürt önderlerini fiziki olarak ortadan kaldırmakla, Kürt yurtsever hareketini dağıtacağını, Kürt halkının haklı mücadelesini durdurabileceğini

sanmaktadır. Fakat fanatik mollalar grubu da içinde olmak üzere tüm sömürgeci güçler unutmazınlar ki bütün hile, katliam ve her türlü uygulamalarına rağmen, Kürt halkının haklı mücadelesi durmayacaktır. Kürt halkının tarihi kanla yazılmıştır; geçmiş dönemlerde de Kürt halkı birçok yiğit önderini kaybetmiş; bu uğurda binlerce, yüzbinlerce şehit vermiştir. Bu kutsal davada şehit düşen her insan, geride kalanların mücadelesini daha bir bilemiştir.

Viyana polislerinin verdikleri raporlara göre Kasımlı'nun katilleri belirlenmiş olup, İran devleti adına toplantıya katılan ve diplomat pasaportları olan kişilerdir. Yine edinilen bilgilere göre olaydan çenesinden tabancayla yaralanan İran diplomatının çeşitli yerlerinde, şehit düşen Abdullah Kadiri'nin parmak izlerinin tespit edilmesi; Abdullah'ın diplomatla boğuştuğu, boğuşma esnasında diplomatın yaralandığı ihtimalini güçlendiriyor.

Dr.Abdurrahman Kasımlı ile Abdullah Kadiri-Azar'ın, İran'ın hazırladığı kalleşçe bir komploda katledilmeleri; şüphesiz ki Kürt halkı, onun yurtsever güçleri ve özellikle İ-KDP açısından büyük bir kayıptır. On yılı aşkın bir süreden beri İran Kürdistan'ında yürütülen kurtuluş mücadelesine önderlik eden Kasımlı; demokrat-yurtsever kişiliğiyle, Kürt halkına sunduğu değerli hizmetlerle, Kürdistan'ın her tarafında kendini sevdirebilmiş önemli bir şahsiyetti. Bu yüzden Kasımlı'nun alçakça bir komploda şehit düşmesi, tüm Kürtleri derin bir üzüntüye boğmuştur. Kasımlı'nun böylesi bir komploda katledilmesi, aynı zamanda tüm Kürdistan'lı yurtsever-devrimci güçlerin mücadelelerinde yeniden düşünmeye, bu olaydan öğretici dersler çıkarmayı zorunlu kılmıştır.

Kürt ulusal kurtuluş mücadelesi tarihinde Simko, Ş.Mahmut Berzenci, Qadi Muhammed ve Seyid Rıza'nın başına gelenler

biliniyor. Bu önemli Kürt önderlerinin içine düştükleri tarihsel yanlış sonucunu sömürgecilerin tuzağına düştükleri ve yaşamlarına son verildiği henüz belleklerden silinmiş değil. Biz bunlardan sadece Simko'nun başına gelenleri örnek göstermekle yeteneceğiz. Bilindiği gibi Birinci Dünya Savaşı dönemlerinde İran Kürdistan'ında sömürgecilere karşı başkaldıran Simko, kısa bir süre içinde birçok bölgeyi kurtarmış, etrafına topladığı çok sayıda askeri güçle İran için önemli bir tehlike haline gelmişti. 1925 yılında İran'da yönetim gelen Rıza Şah, Simko'nun bu tehlikeli durumunu çok iyi hesaplamıştı. Direk Simko'yla savaşmayı göze alamayan Rıza Şah, Simko'yla arasını yumuşattı, birkaç kez Simko'yla görüşme yaptı. Birkaç görüşmeden sonra Simko'nun "güven"ini kazanan Rıza Şah, 1930'da Simko'yu, görüşmek üzere Şino şehrine davet eder. Bu daveti kabul eden Simko, yanında bir grup arkadaşıyla Şino'ya gelir. Simko ve arkadaşlarını kabul yerine alan Şah'ın adamları, önceden hazırlanan plan çerçevesinde hepsini öldürürler. Simko'nun başına gelen bu olayı nedensiz örnek vermedik. Çünkü dün Simko'nun başına gelenler, bugün de Kasımlı'nın başına geldi. Eğer Kasımlı, geçmiş olaylardan yeterince ders çıkarsaydı, şüphe yok ki benzer aynı tarihsel hataya düşmezdi. Üstelik bizzat KDP'den edilen bilgiye göre, bu görüşme bir güvenli ortamında dahi yapılmadığı ortaya çıkmıştır. Ayrıca Kasımlı'nın başına gelenler, sadece Kasımlı'nın kişisel zaafı veya hatası olarak da değerlendirmemek gerekiyor. Kasımlı ve önderlik ettiği Partinin izlediği mücadele stratejisi, savaş taktikleri, uzlaşma eğilimi vs.yi bir bütünlük içinde ele alıp irdelemek gerekiyor. Kasımlı'yu bu vahim noktaya götüren nedenler, bir bütünü halkalarını oluşturuyor. Bu durumu bilince çıkarmakla amacımız, Kasımlı'yu kötü göstermek, ona

ve partisine leke sürmek değildir. Burada amaç, Kasımlı ve Partisinin Kürt halkına kazandırdığı değerleri küçümsemek de değildir. Kasımlı, Kürt halkının yetiştirdiği önemli bir şahsiyettir elbette. Ancak, Orta doğu'da Kürdistan üzerine oynanan oyunlar; özellikle Kürdistan'ı aralarında bölüşen sömürgeci devletlerin yürüttükleri cambazlık politikası karşısında dün ve bugün yaşanan acı deneylerden ders çıkarmak, bu öğretici dersleri çok yönlü olarak irdelemek ve ona göre önümüzdeki süreçte yürütülen mücadelede yeni politikalar saptamak, geçmişte ve bugün yaşanan hatalara birer daha düşmemektir amacımız.

Kürt halkı, kurtuluş savaşı uğrunda şehit düşen Abdurrahman Kasımlı ve Abdullah Kadiri'nin mücadele anısını yaşatacak, düşmana karşı olan kinini daha bir bileyecek ve şehitlerin kanını yerde bırakmayacaktır... □

- **Kasımlı, Kadiri ve tüm Kürdistan şehitleri ölümsüzdür.**
- **Yaşasın Kürt Halkının bağımsızlık ve özgürlük mücadelesi.**
- **Kahrolsun sömürgecilik, emperyalizm ve her türden gericilik.**
- **Kahrolsun katil İran devleti.**
- **Katil İran'dan hesap sorulacaktır.**
- **Kürdistan, İran'a mezar olacaktır.**

ANTI-BULGAR KAMPANYAYA KARŞI ÇIKMAK DEMOKRATİK VE ENTERNASYONALİST BİR GÖREVDİR

Zeydan ÇELİK

Bulgaristan'daki Türk azınlığın hak ve özgürlükleri "sorunu", son günlerin "aktüel" konusu haline getirildi. Boyalı burjuva basını manşetlerden verdiği haberlerle, bir kaşık suda fırtına koparırken; cümle burjuva partileri ağızbirliği halinde anti-bulgar kampanyaya hız veriyorlar. Ayrıca başta ABD olmak üzere bazı emperyalist çevreler ve gerici propaganda merkezleri de boş durmuyor; anti-bulgar kampanyayı geliştirmeye özen gösteriyorlar.

Sömürücü toplumlarda, eğemen sınıflar, iktidarlarını korumak ya da istikrarı sağlamak için, ırkçılığı ve şovenizmi canlı tutmak ve dönem dönem başka halklara karşı yalan, demagoji ve iftira kampanyaları örgütlemek konusunda fırsat kollar; hatta savaş ve ilhaklara başvururlar. I. ve II. Emperyalist Paylaşım Savaşları ve diğer haksız savaşlar, bunun örnekleridir.

Gerici İktidarın Çıkmazları ve Bulgaristan'a Karşı Yürütülen Kampanya

Türkiye'de, Evren-Özal yönetiminin ekonomik-politik bunalımları derinleşiyor. 12 Eylül yönetimi,

tüm icraatlarında, bir bir iflas ederek iyice köşeye sıkışıyor. Parlamento bunalımı, enflasyon, TL'nin sürekli değer kaybetmesi, artık günlük yapılan zamlar, rüşvet, hayali ihracat skandalları, ücretlerin sürekli düşüş göstermesi, işsizlik, grev, toplu sözleşme ve demokratik haklar için boyutlanan mücadele, iktidarı iç politikada köşeye sıkıştırıyor. Kürt halkının gelişen ulusal demokratik mücadelesi ise, köşeye sıkışan iktidarın açmazlarını daha da derinleştiriyor. Dışta, Kıbrıs sorunu, Ege Kıta Sahaneliği, AET'ye girme çabalarının sonuçsuz kalması, 12 Eylül rejiminin bunalımını derinleştiriyor. Yalan ve demagojilerle kitleleri avutmanın yanısıra şovenizmin körüklenmesi önem kazanıyor. İşte, anti-bulgar kampanyaya böylesi koşullarda hız veriliyor.

Diğer yandan, ABD, İngiltere ve diğer bazı emperyalist ülkelerde, insan hak ve özgürlüklerinden dem vurarak Türkiye'nin yanında yer alıyorlar. NATO üyesi olan dostlarına destek veriyorlar. Bulgaristan'daki Türk azınlığın kimi sorunlarını, uluslararası bir sorun gibi göstermeye çalışıyorlar. Amaç, sosyalist bir ülke olan Bulgaristan'da da sorunlar çıkarmak ve dünya halk-

larını yanılmaktır.

Bulgaristan'daki Türk Azınlığı ve Bulgaristan'ın Tutumu

Bulgaristan'daki Türk azınlığı, Bulgaristan'ın 1878'de, Osmanlı İmparatorluğundan bağımsızlığını elde etmesiyle, bu ülkenin sınırları içinde kalan Türklerdir. Bunların bir kısmı daha sonraları Türkiye'ye göç etmişti. Bulgaristan sınırları içinde kalanlar ise, Bulgar vatandaşı olarak kaldı ve bugün de Bulgar vatandaşlarıdır.

Türk asıllı bu Bulgar vatandaşlarına, II. Dünya Savaşı öncesinde ve savaş yıllarında, şovenist baskıların yapıldığı söylenebilir. Fakat bilindiği üzere 9 Eylül 1945'te Bulgaristan'da, Devrimci Halk Cephesinin iktidarı ele geçirmesinden önce, faşist bir iktidar yönetimdedi. Ve sadece Türk azınlığına değil, Bulgar halkı ve diğer azınlıklara da, bu dönemde yoğun bir baskı yapılıyordu. Ancak bu karanlık dönem geride kaldı. Bulgaristan'da bugün, sosyalist bir iktidar var ve o günkü olaylarla, bu günkü sosyalist iktidar arasında bağ kurmak olanaksızdır. Çünkü 9 Eylül 1945'te iktidara gelen Devrimci Halk Cephesi ve onun oluşturduğu Anayasa, Bulgarların haklarını olduğu gibi, Türk ve diğer azınlıkların haklarını da garanti altına almıştır. Ayrıca Türkiye ve Bulgaristan arasında, 1968 ve 1975 yıllarında yapılan ikili anlaşmalarla, Türkiye'ye göç etmek isteyen Türklerin "sorunu" çözümlenmişti. Ama bu nesnel gerçekliklere rağmen, TC ve emperyalist güçler,

Bulgaristan'daki Türk azınlığın isimlerini değiştirme işleminden doğan "sorunlar"ı kullanmakta ısrarlı görünüyorlar.

Öte yandan, Bulgaristan'daki sosyalist iktidar da, isim değiştirme uygulamalarıyla, daha başından beri sosyalizmle bağdaşmayan yanlış bir politika güdüyor ve bu, gericiliğe malzeme veriyor. Oysa sosyalizmin, sorunlarını daha akılcı bir tarzda çözümlemesi mümkündür. Ne var ki bu, Bulgaristan'ın iç işlerine müdahale edilmesine; dahası Bulgaristan'a karşı bir "haçlı seferi" ilan etmeye gerekçe yapılamaz. Ne Türkiye'nin ve ne de ABD ve müttefiklerinin, insan hakları konusunda Bulgaristan'a ders verme hakları yoktur. Kuşkusuz bu, yaşayan sosyalizmin, bu ve benzer olaylardan ders çıkarmaması gerektiği anlamına gelmiyor. Aksine bunu zorunlu kıyor.

Tarihin tanıklık ettiği nesnel gerçeklik Türk azınlığın hamiliğine soyunmakla çatışıyor

Türkiye, tarihinin tanıklık ettiği nesnel gerçekliklere rağmen, Bulgaristan'daki Türk azınlığın hamisi olmak istiyor. Ve bunun için de, insan hak ve özgürlüklerinin "ateşli bir savunucusu" (!) rolünü üstleniyor. Ayrıca bu konuda, toplumun değişik kesimlerinden ve emperyalist çevrelerden destek alıyor.

Hiç kuşku yok ki, insancıl bakış, herhangi bir ülkedeki azınlıkların da, insan hak ve özgürlüklerinden eşit bir şekilde yararlanmasını gerektiriyor. Azınlık hakları, Birleşmiş

Milletler İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi-Helsinki Nihaî Senedi'nde gösterilmiştir. Türkiye ve Bulgaristan'da bu Bildiriye imza koyan ülkelerdir. Ve Türkiye, Bulgaristan'a yönelik suçlamalarında özellikle anılan bildiriye hatırlatıyor; daha doğrusu diline doluyor.

Oysa Türkiye, bu konuda da çifte standart uyguluyor. Örneğin, Bulgaristan'daki Türk azınlığın hak ve özgürlükleri konusunda mangalda kül bırakmayan gerici iktidar, cümle burjuva partileri ve "sol" dönekler adeta Diyarbakır'ı, Kasaplar Deresini, Şırnak ve daha ortaya çıkarılacak yeni toplu mezarlıkların sergilediği vahşeti "unutmuş"(!) görünüyorlar. Kendi halkına demokrasiyi çok görenlerin, Kürt halkının haklı mücadelesini kanla bastırmak isteyenlerin, insan hak ve özgürlüklerinden söz ederken, hiç değilse "burunlarının dibine bakma"ları gerekir. Dahası, Bulgaristan'daki Türk azınlığın isimlerinin değiştirilmesini uluslararası bir "sorun" haline getirmek isteyenler, 1927'den bu yana Kürtçe insan ve yöre isimlerini değiştirmek için her yola başvuruyorlar. Kürtçenin konuşulmasını yasaklıyorlar ve Kürtlerin varlığını inkar etmekte ısrar ediyorlar. Diyarbakır zindanlarında Kürtçe konuşan ziyaretçilere yapılan saldırılar, bu iki yüzlü politikanın çıplak ve canlı örneğidir.

Ama bütün bunlara rağmen, Türkiye, Bulgaristan'daki Türk azınlığın isimlerinin zorla değiştirildiğini, buna karşı çıkanların öldürüldüğünü, işkence gördüğünü, ayrıca bunların dini ve kültürel baskılara maruz kaldıklarını iddia

ediyor. Ve böylece tarihsel gerçeklikler çarpıtılmak, ırkçı-şoven politika gizlenmek isteniyor. Hem bunu yapanlar, tarihten örnekler vermekten de geri kalmıyorlar. Osmanlı İmparatorluğu döneminde de halkların toplumsal değerlerine saygı gösterdiklerini söylüyorlar. Oysa sormak gerekiyor: Eğer Osmanlılar, halkların toplumsal ve kültürel değerlerine saygı duymuş ve onları ezmemişlerse, halklara hükmetme gereğini neden duymuşlar? İşgal ettikleri yerlerde ne işleri vardı? Girdikleri yerlerde, bilime, kültüre, sanata düşmanlıklarıyla ün salan Osmanlılar değil miydi? Bu ve benzer sorular, yanıt beklerken Osmanlıların ırkçı-şoven mirasçıları, hangi yüzle tarihsel gerçeklerden söz ediyorlar. Tarih, öznel niyetlerle tersyüz edilemez.

Türk Aydınlarının Tavrı

Evren-Özal yönetiminin, emperyalist çevrelerin desteğinde Bulgaristan'a karşı yürüttüğü kampanya, ne yazık ki bazı Türk "aydınları" tarafından da hararetle alkışlanıyor. Böylece, bunlar da, ırkçı-şoven ideolojinin yabancıları olmadıklarını kanıtlıyorlar.

Burada, Türk aydınlarının durumunu değişik yönleriyle irdelemek niyetinde değiliz. Zaten bu yazımızın kapsamı ve amacı, buna el vermiyor. Ancak kendisine "aydın" diyen, ama gerçekte gericiliğe kan veren kimi "zibidi"lerin maskelerini düşürmek de, bu yazımızın çerçevesine denk düşen bir görevdir. Çünkü Bulgaristan'a karşı yürütülen kampanyada, gerici iktidarın danışmanlığını yapanların korosuna, son

zamanlarda "ilerici-aydın" geçinen İlhan Selçuk, Uğur Mumcu, Mehmet Barlas ve Aziz Nesin'ler de katılıyor. Bunlardan Aziz Nesin'in, Bulgaristan'daki Türk azınlığın haklarına ilişkin 1967 yılındaki düşünceleriyle bugünkü tutumu arasındaki zıtlık, bu bakımdan düşündürücüdür. Türkiye'nin "medarı iftihar"ı olan Nesin, yazarlar sendikası adına bir basın toplantısı düzenleyerek, Bulgaristan'daki Türk azınlığa "yapılanları" eleştiremediği için, Bulgaristan Yazarlar Birliği ile olan ilişkilerini askıya alıyor.

Evdeki Hesap Pazara Uymuyor

Daha başından beri Bulgaristan'daki Türk azınlığın hakları üzerinde geliştirilen anti-bulgar kampanya, bugün yeni bir aşamaya gelmiştir. Bulgaristan'ın sınırları açmasıyla, ana vatan'a dönme hasreti çekenler, sılaya kavuşuyor. Ama "soydaşlar"ın sayısı artıkça, işin astarı kumaşından pahallıya oturuyor. Irkçı-şoven propaganda malzemesi haline getirilen bu zavallı insanlar, belki bir süre daha gerici iktidar için "aktüel" bir konu olacaktır. Fakat kitleleri bu tür "aktüel" konularla daha fazla oyalamak sanıldığı kadar kolay olmayacaktır. Çünkü "soydaşları"ın sadece iskanı daha şimdiden problem olmaya başladı. Ayrıca Türkiye'de, milyonlarca insan aç ve açıkta, iş ve ekmek istiyor. Kendi emekçilerini doyuramayan Türkiye'nin, dün Afganistan'dan, bugün Bulgaristan'dan ve yarın bir başka yerde "türeyecek" "soydaşları" nı toplaması, bu ülkedeki çelişkileri keskinleştiriyor.

Yeni yeni çelişkiler yaratıyor. Örneğin, Edirne ve çevresinde kurulan "çadır kentler"de ağırlananlarla Mardin, Diyarbakır ve Muş'taki Kürt "mülteci" kamplarında uygulanan çifte standartlı politika, daha şimdiden dikkatleri çekiyor; haklı tepkiler alıyor.

Diğer yandan, anti-bulgar kampanya, başta ABD ve İngiltere olmak üzere diğer bazı emperyalist güçlerin politikalarına da uygun düşüyor. Papa olayında Bulgaristan'ı dize getiremeyen ABD ve İngiltere, şimdi Bulgaristan'daki Türk azınlığın haklarını dillerine dolayarak bir yerlere varmak istiyorlar. Türkiye ise, emperyalizmin truva atı olduğunu, bu olaylarla bir kez daha kanıtıyor. Dahası, O sosyalizme bölge ilerici ve anti-emperyalist güçlerine karşı gerici ve saldırgan bir karargah haline getiriliyor. İran ve Suriye'li karşı-devrimcilere tanınan faaliyet serbestisi, Afganistan ve Bulgaristan'dan getirilen "soydaşlar"ın konumlandırılması, bunu bütün çıplaklığıyla gözler önüne seriyor.

Türkiye'nin bölgede karşı-devrimci bir karargah haline gelmesi, herşeyden önce Türk halkının çıkarlarıyla çatışıyor. Başta Türkiye işçi sınıfı, Türk emekçi ve aydınları olmak üzere bölge halklarının, buna dikkat etmeleri; halklar arasında kin ve düşmanlık tohumlarının ekilmesine karşı durmaları; savaş kışkırtıcılığını boşa çıkarmaları gerekiyor. İşte, anti-bulgar kampanyaya karşı çıkmak, bu anlamda demokratik ve enternasyonalist bir görevdir. □

“YENİ POLİTİK DÜŞÜNCE” VE GÜNÜMÜZ GERÇEKLİĞİ

Ferhat DİCLE

Giriş

Karl Marx, yaklaşık yüz yıl önce, “Her şey karşısına gebe gibi **görünüyor**” demişti. (1) Marx'ın bu özdeyişi, bugün daha bir anlam kazanıyor; çünkü dünyadaki ekonomik-sosyal değişimler ve bunların ebelik ettiği ulusal ve uluslararası süreçlerin yapılarında geliştirdiği sorunlar, nerede duracağı şimdiden kestirilemeyen patlamaların eşiğine gelmiş bulunuyor. Ayrıca durumun ciddiyeti genellikle kabul ediliyor. Başta Sovyetler Birliği olmak üzere bazı sosyalist ülkelerde başlayan özeleştirme ve “yenilenme” süreçleri, Çin'de yaşanan olaylar, Üçüncü Dünya ve muhalefetteki bazı partilerden yükselen sesler, global sorunların çözüm arayışlarında görülen yoğunlaşma ve bizzatıhi kapitalist güç odakları arasında -kimi konularda- beliren görüş ayrılıkları vb, bunu gösteriyor.

Ancak çağdaş sorunların çözümünde farklı yaklaşımlar var ve bu, farklı sosyal sistemlerin ve dünya devrimci hareketi içindeki çeşitliliğin biçimlendirdiği günümüz gerçekliği karşısında son derece doğal bir olay. Fakat tartışmalardan çözümleyici sonuçlar çıkarabilmek, esas olarak yeni ve gelişmekte olanı etraflıca kavramaya bağlı. Yeni ve gelişmekte olanı bilince çıkarılması ise, dünyadaki değişme ve gelişmelerin dinamiklerini, niteliklerini, kuvvetler ilişkisini yeni boyutlar kazanan sorunları ve bu sorunların nedenlerini diyalektik bir bütünlük içinde irdelemeyi zorunlu kıyor.

Dünyada Derinleşen Bunalım ve Çıkış Arayışları

Tek başına “bunalım” sözcüğü bile, ilk anda, -bugün kimi sosyalist ülkelerde de derin krizler yaşanmasına rağmen- kapitalizmi anımsatıyor. Kuşkusuz bu, nedensiz değil ve kapitalizmin “can çekişme” anını yaşadığı anlamına gelmiyor. Çünkü; kapitalizm, 2.Dünya Savaşını izleyen yıllarda, yapısal değişikliklerle birlikte önemli gelişmeler gösterdi. Tekelleşme, tekel-lerle devletin kaynaşması koşullarında büyük sıçramalar yaptı. Ayrıca o, yıkılan sömürge sistemi yerine yeni -sömürgeciliği geliştirdi ve son yılların en önemli olayı olan bilimsel ve teknolojik devrimle tarihsel gelişiminin doruğuna ulaştı. Ve tüm çirkefliklerine, pisliliklerine karşın kapitalizm, hâlâ dünyada ağır basan bir sistem durumunda ve güçlü.

Ancak kapitalizmin bugünkü güçlülüğü geçicidir. Zira kapitalizm, daha sermayenin altın çağında, ürettiği dengesizliklerin yaratabileceği sonuçlar zamanında farkedemedi. Bunu farkedemediği için de, gerekli önlemleri almadı ve yarattığı gerilimler sürekli arttı. Bu durum, onun yapısal çelişkilerini daha da derinleştirdi. Kısaca kapitalist sistemi, çok yönlü ve ağır sorunlarla karşı karşıya getirdi.

Gelinen aşamada, sermayenin altın çağı tarihe karışmış bulunuyor. 1981'li yılların başında, ABD ve Batılı sanayileşmiş ülkelerde görülen ekonomik durgunluk, -devrevi canlanmalar bir yana bırakılırsa -derinleşerek devam ediyor. (2) Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD) verilerine göre, 1979-1982 yıllarında 7 büyük ülkenin brüt ulusal ürünlerinde korunç düşüşler gözleniyor. 1979'da yüzde 3.7'ye düşen brüt ulusal ürün artışı, 1980-1981'de yüzde 1'e ve 1982'de yüzde -0.5'e düştü. (3) Enflasyon ve işsizlik, dünyanın genel konjonktürel durumu içinde fazla göze batmasa bile, sürekli artıyor. Sermayenin ana vatanındaki kuvvet dengeleri değişiyor. Ayrıca, gelişmiş kapitalist ekonomiler, bilim ve teknoloji alanında gösterdikleri büyük ilerlemelere rağmen, gerçek anlamda bir toparlanma sağlayamıyor; daha doğrusu alehlerine gelişen ve giderek derinleşen süneci tersine çeviremiyorlar. Aksine bilimsel teknolojik devrin, beraberinde yeni yeni sorunlar getiriyor. Özellikle bilimsel teknolojinin modern askeri silahlanmanın hizmetine sunulması, gelişmiş ülke halkları dahil tüm insanlığı tehdit ediyor. Yeni-sömürgecilik sistemi ise, ciddi bir bunalımla karşı karşıya gelmiş bulunuyor.

Daha da önemlisi, gelişmiş kapitalist ülkelerin ekonomilerindeki durgunluk, dünya ekonomisini de derinden etkiliyor ve dünya ekonomisindeki bunalımın kaynağını oluşturuyor. Dünya ekonomisi ise, tarihinin en büyük bunalımını yaşıyor. Dünya brüt üretimi artışı 1970'lerde yüzde 4 iken, 1982'de bu artış oranı yüzde 1.2'ye düşüyor. Brüt üretim artışındaki düşüş, kaçınılmaz olarak dünya ticaretini de etkiliyor. 1976-1978'de yüzde 7 olan dünya ticaretinin yıllık büyüme ortalaması, 1981'de yüzde 0'a düşüyor. Parasal ve mali olaylar, bu bunalımı daha da karmaşılaştırıyor. (4)

Kaldı ki dünya ekonomisindeki konjktürel durum, sözkonusu bunalımın az gelişmiş ülkeler üzerindeki sarsıcı etkisini tam olarak yansıtmıyor. Örneğin, 1979'da az gelişmiş ülkelerin büyüme ortalamaları yüzde 4.8 iken, 1981 de az gelişmiş ülkelerin büyüme ortalamaları yüzde 4.8 iken, 1981 de yaklaşık olarak yüzde 1'e düşüyor. Oysa Birleşmiş Milletler Uluslararası Kalkınma Stratejisinin Üçüncü Onyıllı için belirlenen hedeflerde, 1980'lerde az gelişmiş ülkelerin ortalama yüzde 7'lik bir büyüme oranına ulaşmaları amaçlanmıştı. (5) Tespit edilen hedefler ve gerçeklikler arasındaki terslik sırtıyor. Ancak mevcut uluslararası ilişkiler sistemi sürdükçe, bu ve daha büyük tersliklerin yaşanması kaçınılmazdır. Çünkü az gelişmiş ülkelere yapılan yatırımlar, bu ülkelerin ekonomilerini bozuyor; kaynaklarını tahrip ediyor. Uluslararası tekeller, üçüncü dünya ülkelerine yatırdıkları her 1 dolara karşı yaklaşık 2.2 doları ana vatanlarına götürüyorlar. (6) Teknoloji transferi, az gelişmiş ülkelerdeki geriliği sürekli bir biçimde yeneden üretiyor. Emperyalist-kapitalist sistemin dayattağı parasal ve mali sistem ve adaletsiz ticaret politikası, bu ülkelerin bağımlılığını pekiştiriyor ve onları, taşıyamayacakları ağır borçlar altına sokuyor. Dahası, emperyalist ve gerici baskı, tehdit, istikrarsızlaştırma, komplo ve saldırganlığın boy hedefi durumunda bulunan az gelişmiş ülkeler, ister-istemez kendilerini silahlanma

yarışının ortasında buluyor; hızlı bir biçimde bu yarışın içine çekiliyorlar. Örneğin, 1981 yılında, üçüncü Dünya ülkelerinde 81.281 milyon dolar tutan askeri harcamalara karşın, yeni doğan her Üçüncü Dünyalı çocuk 260 dolarlık bir borç yüklenmek durumunda kalıyor. (7) Bu da, 2000 yılında dünya insanlığının beşte dördüne barındıracak az gelişmiş ülkelerin ve özellikle bu ülke halklarının daha şimdiden karşı karşıya buldukları büyük toplumsal felaketlerin haberciliğini yapmaya yetiyor.

Sömürgeler ise, zaten şimdiden her tür silahın pervasızca denendiği kimyasal laboratuvarlar halinde getirilmiş bulunuyor. Dünyanın dört bir yanında sürüp giden bölgesel savaşların önemli bir odağı olan sömürgelerde, emperyalizmin ve sömürgeciliğin en barbar ve en vahşi suçları sergileniyor. Kitlesel göçler (sürgünler), kıırım ve katliamlar, tüm dünyanın gözleri önünde devam ediyor.

Diğer yandan, dünya ekonomisinin kötü sonuçları, merkezi ekonomik planlamalarına rağmen, gelişmiş sosyalist ülkeleri de etkiliyor. Örneğin, Sovyetler Birliğinin 1970'de 13.2 olan dünya ekonomisindeki payı, 1980'de 9.8'e düştü. (8) Özellikle ABD ve NATO'cu müttefikleri tarafından 70'li yıllarda başlatılan kapsamlı silahlanma programıyla yarışmak, gelişmiş sosyalist ekonomileri olumsuz yönde etkiledi. Bu ve -Geçmişe uzanan diğer dış etkenler, Sovyetler Birliği, Çin ve başka bazı sosyalist ülkelerdeki karmaşık iç sorunlarla, hata ve yanlışlıklarla birleşerek, bu ülkelerin gelişmelerini frenledi. Gelişmiş sosyalist ülkelerde yaşanan durgunluk, bilimsel ve teknolojik devrim alanında, sosyalizmin kapitalizmle yarışmasını ya da başı çekmesini önemli ölçülerde engelledi.

Dünya ekonomisindeki bu durgunluk ve bunalım, emperyalist-kapitalist merkezlerde, sosyalist sistem ve Üçüncü Dünya ülkelerinde, farklı boyutlarda kendisini gösteren siyasal krizlere dönüşüyor. ABD'nin kapitalist dünya üzerindeki hegemonyası yıkılıyor; kapitalist güçler arası kuvvet dengeleri değişiyor. Başka bir deyişle, dünya kapitalizminin gücü, artık yalnız ABD de değil; ABD'nin yanısıra Japonya ve gelişmiş Batı ülkelerinde yoğunlaşıyor. Aralarındaki rekabet ise, artıyor. Ayrıca, esas olarak emperyalist-kapitalist sömürü mekanizmasının ebelik ettiği birikimler üzerinde nitel bir değişim gösteren kimi sorunlar, ulusal sınırları aşan uluslararası boyutlar kazanıyor. Bu ve sorunların ulusal ve uluslararası yönleri arasında artan iç bağımlılık, ayrı ayrı ülkelerdeki ve dünyadaki süreçleri daha da karmaşık bir hale getiriyor.

İşte, "yeni politik düşünce" kaba hatlarıyla böyle bir ortamda ortaya atılıyor ve nasıl ifade edilirse edilsin veya hangi tarafa çekilirse çekilsin, özünde bunalımdan çıkış arayışını simgeliyor. Ama yeni olanı doğru bir biçimde kavramak tarihsel bir önem taşıyor. (Devem edecek)

Dipnotlar

- (1) K. Marx, F. Engels, Büt. Es. Cilt 14, s. 655.
- (2) ONO İME, 1981-1982.
- (3) OECD Eko. Out. Nr. 32, Desember-1982.
- (4) F. Castro, Dün. Bunalımı, Onur yay., s. 11.
- (5) F. Castro, Age, s. 13.
- (6) Dengê Welat, sayı 1, s. 48.
- (7) Saç Der., sayı 62, s. 5.
- (8) Dengê Welat sayı 1, sayfa 50.

KÜRDİSTAN'DA ULUSAL SORUN

Yezdan FIRAT

Sorunun Konuluşu

Ulusal sorun, Kapitalizmle birlikte ortaya çıktı ve tarihsel süreç içinde önemli bir takım değişiklikler gösterdi. Önceleri "uygar" uluslarla "uygar olmayan"lar bir tutulmuyor; ulusların kendi kaderlerini özgürce belirleme hakları, genellikle yanlış yorumlanıyor sorun hukukî bir kavram ya da özerklik derecesine indirgeniyordu. Leninizm, beyazı siyahtan, Avrupalı'yı Asyalı ve Afrikalı'dan, emperyalizmin "uygar" kölelerini "uygar olmayan" kölelerinden ayıran çitleri yıktı. Ulusların kendi kaderlerini tayin hakkı ilkesinin, hukukî ya da soyut tanımlarla ifade edilemeyeceğini; sorunun, ulusal hareketin tarihi, iktisadi ve sosyal evrimi içinde değerlendirilmesi gerektiğini ortaya koydu. Fakat bu, sanıldığı kadar kolay olmadı. sömürge ve bağımlı ulusların kendi kaderlerini tayin hakkı, ilhaklara, emperyalist-sömürgeci tertip ve saldırılara, sosyal şöven entrikalara ve İkinci Enternasyonal önderlerine karşı acımasız bir mücadele içinde "ete-kemiğe" bürüdü. Ayrıca bu savaşım sürecinde, ulusal sorunun, kapitalizmin rekabetçi evresine özgü olay olmadığı; tersine kapitalizmin emperyalizm aşamasında da sömürgelerin, emperyalist-kapitalist "bütün"den ayrılmış kendi bağımsız devletlerini kurmaları gerektiği gerçeği de açığa çıkarıldı.

Böylece ulusal sorun, İkinci Enternasyonal döneminden farklı bir öz kazandı; uluslar ve sömürgeler genel sorun haline geldi. Diğer bir deyişle, ulusal sorun, artık, heterojen uluslar devletinin bir iç sorunu olmaktan çıktı; uluslararası bir sorun halini aldı. Büyük Ekim Devrimi ve O'nu izleyerek günümüze dek süren bir dizi ulusal kurtuluş hareketinin zengin deneyimleri, ulusal sorunun leninist çözümün doğruluğunu kanıtladı. Ulusal kurtuluş mücadelelerinin dünya devrimci sürecinin güçlü ve kopmaz bir bileşeni olduğunu sergiledi.

Ne var ki Marksizm-Leninizmin bu temel ilkesi, sosyal pratiğin yoğun birikimlerine rağmen günümüzde de halen tartışma konusu olmaktan çıkmamıştır. Ulusların kendi geleceklerini özgürce belirleme sorunu, onu ulusal hareketlerin tarihi koşulları içinde ele alıp çözümler getirmeye çalışanlarla bu devrimci ilkeyi çarpıtmak için kırk dereden su getirmeye yeltenen sosyal-şöven, reformist ve İkinci Enternasyonalin yeni kafadarları arasında kıyasıya bir mücadele konusu olmaya devam ediyor. Hemde ulusların kendi kaderlerini özgürce belirlemelerine ışık tutan farklı devrimci çözüm biçimlerinin sunduğu örneklere rağmen...

İşte, Kürt ulusunun kendi kaderini özgürce tayin etme hakkı üzerinde yıllardır süren tartışma ve süpekülasyonlar da, bu genelin ilginç bir parçasıdır. Ancak bu konuya girmeden önce, Kürdistan'ın siyasal statüsünü ana hatlarıyla da olsa belirlemekte yarar var: İnsanlık tarihinin eski bir yerleşim merkezi, eski bir uygarlık, sanat ve kültür hazinesi olan ülkemiz Kürdistan, ilk kez Osmanlı ve İran imparatorlukları arasında bölüştü. Kürdistan'ın ikiye bölünmesi, 1639 Kasr-ı Şirin Antlaşması ile "hukukî" bir nitelik kazandı. Ve ülkemiz, uzun yıllar Bu iki despot imparatorluğun bölgeye yönelik istila savaşlarının alanı oldu. 1. Dünya Savaşı sonrasında, Ortadoğu haritası değiştirildiğinde Kürdistan, emperyalizmin planları doğrultusunda Türkiye, İran, Irak ve Suriye arasında dörde bölündü. Kürdistan'ın aralarında bölüşen bölge devletleri, baskı ve şiddetle Kürt ulusunun dilini, tarihini, kültür ve sanatını yok etmek; O'nun ulusal varlığını inkar etmek için ellerinden geleni yaptılar. Ülkemizin yeraltı ve yerüstü zenginliklerini yağmaladılar; ekononmimizi tahrip ettiler. Böylece ülkemizin ekonomik ve toplumsal gelişimi baltalandı; doğal kaynaklar bakımından dünyanın sayılı zengin ülkeleri arasında yer alan ülkemiz sömürgeleştirildi. Ancak sömürgeci boyunduruğa karşı yürütülen mücadele, -her parçada değişik bir seyir izlemekle birlikte durmadı. Özellikle Büyük Ekim Devrimi sonrasında Kürdistan, -belirli aralıklarla da olsa- günümüze kadar süregelen sayısız ayaklanmalara, zorlu direnmelere, ulusal nitelikler gösteren hareketlere sahne oldu. Günümüzde ise, Kürdistan, topyekün bir savaş ocağı haline gelmiş bulunuyor.

Kürt ulusunun kararlı direnişi ve boyutların mücadele, Kürdistan'ın yapısında taşıdığı yurtsever, devrimci ve anti-emperyalist potansiyel, ülkenin Jeopolitik durumu, Kürt sorununu, Ortadoğu düzleminde ön plana çıkarıyor ve uluslararası komuoyunun dikkatlerini çekiyor. Ancak bu durum, bir bütün olarak ulusal hareketin zaafalarını gizlemeye ya da görmezlikten gelmeye yetmiyor. Aksine ulusal kurtuluş hareketinin ideolojik, politik ve örgütsel yetmezliklerini tartışmak, açığa çıkarmak ve zaafaları mücadele içinde aşmak gerekiyor.

Zaafaların, yetmezliklerin değişik nedenleri var ve bunları, sebep sonuç ilişkileri içinde incelemek gerekiyor. Her şeyden önce, yakın tarihimize kadar Kürdistan'da görülen ulusal hareketler, Marksizmden esinlenmekle birlikte feodal, küçük burjuva ve burjuva hareketlerdi. Ve sözkonusu hareketlerde, işçi sınıfının dış dokunur bir ideolojik-politik etkinlikliği yoktu. Hareketin bu karakteri, ulusal kurtuluş sürecinde ortaya çıkan sorunların çözümü güçleştiriyor; onları, sosyal pratiğin zengin deneyimleriyle yanıtlayabilecek ideolojik-politik perspektiflerin

geliştirilmesini engelliyordu. Dolayısıyla dünya ve bölge güçler dengesi doğru değerlendirilemiyor ve bu alanlara yönelik etkin bir çalışma yapılamıyordu. Bu, ulusal hareketin öncülüğünü yapan feodal ve burjuva güçlerin yapılarında zaten var olan kararsızlığı ve uzlaşmazlığı ve uzlaşmacılığı müzminleştiriliyor; karşılaşılan zorlukların aşılmasında onları, özgüçlerine ve kalıcı müttefiklere güven yerine, düşman güçler arasındaki çelişkilerden yararlanmaya öncelik veren bir politika gütmeye zoruluyordu. Kürdistan'ın parçalı ve düşman güçleriyle çevrili olması, bu anlayışı kamçılıyordu. Sonuçta ulusal hareket, kaçınılmaz olarak müttefiklerinden uzaklaşıyor; zayıflıyor ve bağımlılık ilişkileri içinde giriyordu.

Diğer yandan, Kürt ulusunun kendi kaderini özgürce belirlemesi konusunda açık ve gerçekçi programlara sahip olmayan sömürgeci ülkelerin "devrimci" hareketleri, Kürt ulusal hareketini -hareket feodal ve burjuva önderlikli olsa bile- tutarlı anti- emperyalist bir çizgiye çekmek için kararlı ve dostça bir mücadeleyi göze alamadılar. Tam tersine ona karşı düşmanca bir tavır içine girdiler. Hatta birçokları, zaman zaman kendi burjuvazilerinin saflarında yer alarak ulusal hareketi, anılan zaaflarından da yararlanarak uluslararası kamuoyu nezdinde gammazlamayı bile ihmal etmediler. Bu, bir-yandan Kürt ulusal hareketinin dünya devrimci güçlerinden soyutlanmasını kolaylaştırdı, diğer yandan harekette anti-komünist eğilimlerin güçlenmesine ya da güçlendirilmesine neden oldu. Emperyalizmin, bölge gericiğinin ve petrol dolarlarının çalıştırdığı propaganda aygıtları ise, bütün bunlara "tuz-biber" ekti.

70'li yıllara gelindiğinde, halkımızın destansı direnişlerinin yarattığı zengin birikimin yanısıra tarihin bu olumsuz mirasını da devr alan ulusal kurtuluş harikitemiz, önemli ideolojik, politik ve örgütsel görevlere karşı karşıyaydı. artık ulusal kurtuluşçu güçler arasında çağdaş kurtuluşçu görüşler filizlenmeye başlamıştı . Ekonomik-sosyal yapıdaki değişmeler, 1975 Irak Kürt ulusal hareketinin yenilgisine kaynaklık eden nedenler, dünya ölçüsündeki devrimci ve anti-emperyalist gelişmelerin yarattığı derin etkiler, bu süreci hızlandırıyordu. Ancak bu olumlu gelişmeler, bir başına devrimci ulusal kurtuluş çizgisinin geliştirilmesi için yeterli değildi. Çünkü böyle bir çizginin geliştirilmesi, herşeyden önce ulusal kurtuluş tarihinin zengin birikimlerini deney kaynağı yapmayı, onun hata ve zaaflarını açığa çıkarmayı ve bunlardan yararlanmayı gerektiriyordu. Ancak böyle bir yaklaşımla Kürdistan devriminin teorik tezlerini geliştirmek ve buna bağlı olarak ulusal kurtuluş devriminin ruhuna uygun bir örgütlenmeyi yaratmak mümkündür.

Teorik seviyenin diğer parçalara oranla daha ileri olduğu Kuzey Kürdistan ulusal kurtuluş güçlerine, bu konuda daha önemli görevler düşüyordu. İşte Kuzey Kürdistan işçi sınıfı ve devrimci güçleri de, bu görevi gereği gibi omuzlayamadıkları için de hâlâ sorunun konuluşu; başka bir ifadeyle bağımsızlık ve özgürlük meselesi ve bununla diyalektik bir bağıntı içinde bulunan örgütlenme sorununu tartışılıyor.

Kürt Ulusunun Kendi Kaderini Belirleme Sorunu

Yukarıda belirttiğim gibi, ulusların kendi kaderlerini tayin hakkı, Marksizm-Leninizmin temel bir ilkesidir. Ve bu hakkın kullanılması, onu kullanmak durumunda bulunan ulusun sömürgeci ya da eğemen devletten ayrılıp kendi bağımsız devletini kurması anlamına gelir. Ama bu bilimsel gerçeğe rağmen, sömürgeci ülkelerin bazı "devrimci ve komünist" örgütleri, ezilen Asya, Afrika ve Latin Amerika halklarının bağımsızlık ve özgürlükleri üzerine ağıtlar yakarken, zaman zaman burunlarının dibinde patlak veren Kürt ulusal ayaklanmalarının altında bir bit yeniği, hatta bir emperyalist parmağı aramaktan kendilerini alamadılar.

Ulusal hareketin yeni boyutlar kazandığı günümüzde, bu ve benzer yaklaşımlarda da ilerleme var! Artık Kürt ulusunun kendi kaderini tayin hakkından şu ya da bu biçimde söz ediliyor. Kuşkusuz bu, olumlu bir şey. Ne ki, yaklaşımlarda isabet ve samimiyet yok. Çünkü, bunların büyük bir kesimi Kürt ulusunun kendi kaderini özgürce belirleme hakkını özerklik "derekesine" indirgemek istiyor; bazıları Amerika'yı yeniden keşfetmişçesine sömürgeci ülkenin resmi sınırları içinde "tek bir işçi sınıfı"nın varlığından söz ediyor ve tek bir işçi sınıfı partisinin zorunluluğuna işaret ediyorlar; kimileride, Kürdistan'daki potansiyelden yararlanarak "kurdukları seksiyonlar"la örgüt olmaya çalışıyorlar. Bu yaklaşımlar, en kaba hatlarıyla somut tarihi koşulların öne çıkardığı ya da çıkarabileceği seçeneklerin önünü tıkıyor; bizzatihi Kürt ulusunun onayına olanak tanımadan sorunu, kendi devrimlerine bağımlı kılarak "çözmeye" çalışıyorlar.

Oysa, Kürt ulusunun kendi kaderini tayin hakkını, özerklik "derekesine" indirgemek devrimci bir yaklaşım değildir. Bu değildir. Bu hakkı özellikle özdeşleştirilenlere, işçi sınıfı biliminin verdiği yanıt açıktır:

"Leninizm, ulusların kendi kaderlerini tayin etme kavramını, bağımlı ülkelerin ve sömürgelerin ezilen halklarının eğemen devletten tamamıyla ayrılma hakkı, ulusların bağımsız devlet olarak yaşama hakkı biçiminin de yorumlayarak, bu kavramı genişletti."

"Böylece ezilen uluslar sorunu, ezilen uluslara, emperyalizme karşı ulusların gerçek eşitliği uğruna, bağımsız devlet olarak varlıkları uğruna mücadelelerinde destek, gerçek ve sürekli yardım sorunu haline geldi." (1)

"Tek bir işçi sınıfı" teranesiyle daha üst perdeden ahkâm kesenlere gelince; işçi sınıfının çıkarları, yalnızca Türkiye ve Kürdistan'da değil, dünya ölçüsünde ortaktır. Ve bu ortaklığın temeli, onun hayati sınıf çıkarlarının her türlü sömürü ve baskıyla açık bir biçimde çelişmesidir. Bu açıdan soruna bakıldığında, dünyada "tek bir işçi sınıfı" var diyebilir ve onu, dünya işçi sınıfı olarak anabiliriz. Zaten işçi sınıfını enternasyonalist yapan önemli öğelerden bir de budur. Bu anlamda işçi sınıfının uluslararası birliğini, hatta yalnız işçi sınıfının değil, işçi sınıfının ve tüm ezilen-sömürülen halkların birliğini ve en sıkı dayanışmasını savanmak, bu yolda enternasyonalizmin ruhuna uygun bir mücadele yürütmek devrimci bir görevdir. Ancak "bilimsel sosyalistler"imizin kastı bu değildir. Çünkü onlarda, enternasyo-

nalist görevlerin yanısıra, emperyalizm zincirinin, en zayıf halkasından koparılması gerektiğini açığa çıkaran Leninist devrim teorisinin değişik koşullarda proletaryaya farklı ulusal görevler dayatabileceğinin bilincindedirler. Bu bakımdan onların esas olarak varmak istedikleri hedef, "çok uluslu bir devlet"te, değişik ulustan işçilerin örgütsel birliği sorunundan giderek ulusal sorunun çözümünü kendi anlayışlarına uyarlamaktır.

Oysa, sömürgeci-sömürge ya da bağımlı-egemen ülke ilişkilerinin sözkonusu olduğu "çok uluslu bir devlet" te, ezilen ulusun kendi kaderini tayin hakkını belirleyen şey, somut tarihi ve iktisadi koşullardır. Ve değişik ulustan işçilerin örgütlenme olayını, ayrı ülkelerdeki işçi hareketinin birlik ve dayanışmasının pratikte alabileceği biçimleride belirleyen de, yine bu somut şartlardır. Ki bu koşullar, aynı zamanda sömürgeci-sömürge ilişkisinin bulunduğu "ülke" devrimlerinin stratejik hedeflerinin tesbitinde de belirleyici olan öğelerdir. O hade, tarihi, toplumsal ve siyasal koşulları oluşturan unsurların diyalektik bütünselliğini yadsıyan ya da bu unsurların birini, bu diyalektik bütünlüğün önüne koyarak sözkonusu ülkelerin özgül durumlarını, devrim süreçlerini gözardı eden yaklaşımlar, görünürde işçi sınıfını evrensel çıkarlarını hedeflemiş olsa bile Leninist yaklaşımlar değil işçi sınıfının dünya görüşü olarak piyasaya sürülemez.

Sonra, eğer sorun, değişik ulustan işçilerin çıkarlarını korumak ise, bu Türkiye'li işçilerin Kürdistan ulusal kurtuluş güçleriyle birlik ve dayanışmayı sıklaştırmalarına bağlıdır. Çeşitli uluslardan işçilerin birlik ve dayanışmalarını, ulusların kendi kaderlerini tayin etme haklarının karşısına koymak ya da ikincisini, birincisine bağımlı kılarak çözmeye çalışmak, değişik ulustan işçilerin birlik ve dayanışmasına hizmet etmez. Aksine güvensizliği derinleştirir. Ayrıca böyle bir yaklaşım, "çok uluslu bir devlet"te, değişik ulustan işçilerin karşı karşıya bulunduğu temel görevlerin diyalektik birliği ile de bağdaşmaz. Lenin'in konuya ilişkin şu belirlemesi bu bakımdan öğreticidir:

"Doğu Avrupa'da ve Asya'da belirmeye başlayan burjuva demokratik devrimler döneminde, ulusal hareketlerin uyanması ve yoğunlaşması döneminde, bağımsız proleter partilerin kurulması döneminde, bu partilerin ulusal sorun konusundaki görevleri iki yönlü olmalıdır: Birincisi, bütün uluslara kendi kaderini tayin etme hakkını tanımak, çünkü burjuva demokratik devrim henüz gerçekleşmemiştir, çünkü işçi sınıfı demokrasisi tutarlı olarak, ciddiyetle ve içtenlikle (liberal kokoşkin tarzında değil) ulusların eşit hakları için savaşıyor. Ve ikincisi, belirli bir devlet içinde, tarihin geçirdiği bütün değişmeler boyunca, burjuvazinin birey olarak devletlerin sınırlarında meydana getirdiği değişiklikler ne olursa olsun, bütün ulusların proleterlerinin sınıf mücadelesinde en sıkı ve bölünmez bir ittifakı gerçekleştirmek için mücadele eder." (2)

1896 Enternasyonalinin formüle ettiği kararlarda da ifadesini bulan bu belirlemeyi, çelişkili ve burjuva milliyetçiliğine verilen bir ödün biçiminde nitelendiren bazı akıl fukaralarına Lenin'in verdiği yanıt ise, daha da açıktır:

“... 5. maddenin herhangi bir ulusun burjuvazisinin milliyetçi sloganlarına karşı işçileri uyarılmasında ve bütün ulusların işçilerini uluslararası ölçüde birleşmiş proleter örgütlerde birleşmeye ve kaynaşmaya çağırmasında bir “çelişki” görmemektedirler. Ancak bu ‘çelişkiyi’ İsveç ve Norveç proletaryasının birliğinin ve sınıf dayanışmasının, İsveç’li işçiler Norveç’in ayrılma ve bağımsız bir devlet kurma özgürlüğünü tanıdıkları zaman güçlerini anlamayacak kadar yüzeyde kalan kafalar görebilirler.” (3)

Görüldüğü gibi işçi sınıfı bilimi, yalnız “bilimsel sosyalistler”imizi yadsımakla kalmıyor; onların tezlerini dayandırabileceği coğrafi ve iktisadi bağların da, ulusların kendi kaderlerini tayin etmeleri konusunda bir başına belirleyici olamayacağı çok açık bir biçimde gösteriyor.

Bu bilimsel gerçeklere ve Kürdistan’da yaşanan politik sürece rağmen hâla sekisyonlara vatan kurtarmak isteyenlere ise, başarılar dilemek kalıyor.

Ana Halka Somut Tarihi Şartların Doğru Kavranmasıdır

Kürt ulusunun kendi kaderini özgürce belirlemesinde kavranması gereken ana halka, ülkenin tarihi, toplumsal ve siyasal koşullarıdır. Somut tarihi ve iktisadi koşulların Kuzey Kürdistan ve Türkiye’deki tezahürü ise şöyledir:

1- Herşeyden önce Kürdistan, bir devletin değil; emperyalizmin çıkarlarına uygun olarak bölge devletlerinin işgali altında tutuluyor. Bu özelliğinden dolayı Kürt sorunu, nesnel olarak tek tek sömürgeci ülkelerin bir iç sorunu olmaktan çıkıyor; emperyalizmi yakından ilgilendiren, bölge devletlerinin ortak müdahalelerine neden olan bölgesel ve hatta uluslararası bir sorun halini alıyor. Bu durum, her parçada kendi seyri içinde gelişen kendi kaderini tayin savaşımının karşısına, tek tek sömürgeci devletlerin “sınırları” ötesinde ve farklı ittifak perspektifleri çıkarıyor; ulusal hareketin ufkunu genişletiyor. Bu nedenle, Kuzey Kürdistan devriiminin perspektifleri tespit edilirken bu nesnel gerçekliğin gözardı edilmemesi gerekiyor.

Her parçanın özgül koşullarında gelişen ulusal kurtuluş mücadelesi, bu gerçekliği görmezlikten geldiğinde, kaçınılmaz olarak kendisini “x” ya da “z” devletlerin “sınırları” içine hapsedecek ve ittifaklar politikasını ağırlıklı olarak buna göre saptamak durumunda kalacaktır. Dolayısıyla düşmanın ortak müdahale ve saldırılarına karşı etkin bir direniş gösteremeyecek, kendisini gereği gibi savunamayacak, hatta hazırlıksız yakalanacaktır. Cezayır Antlaşması, CENTO ve günümüzde TC’nin Kürdistan’ı “bölen sınırları” tanımayan işgalci saldırıları bu bakımdan öğreticidir. Kürt ulusal kurtuluş hareketi bölgede ciddi bir istikrar unsuru haline geldiğinde, onu boğazlamayı hedefleyecek askeri ve diplomatik saldırıların boyutlarını, düne ve bugüne bakarak şimdiden tahmin etmek mümkündür. Bu bakımdan, Kuzey Kürdistan’da gelişen ulusal kurtuluş savaşımının

doğal ve en yakın müttefiki, diğer parçaların ulusal kurtuluş güçleridir. Terside diğer parçaların herbiri için de sözkonusudur. Elbette ki ulusal kurtuluş güçleri arasındaki ilişki ve ittifakın biçimleri önemlidir. Bu konuda, ulusal kurtuluş güçleri arasındaki dayanışmanın geliştirilmesini esas almak; ve fakat düşman güçler arasındaki çelişkileri derinleştirmeyi de ihmal etmemek gerekir. Ancak şartlar ne olursa olsun bu ikincisini, birincisinin önüne koymamak ya da düşman güçler arasındaki çelişkilerden yararlanmak amacıyla bu işi ağırdan almak doğru değildir. Ve böyle bir yaklaşımın uzun vadede zaferi olumsuz yönde etilenmesi kaçınılmazdır.

2- Kürdistan'ın sömürgeci bölge devletleri arasında parçalanmış olması, halkımız sömürgeci güçlerin çizdiği "sınırları" tanımaya bile (ki tanımıyor) bir gerçekliktir. Ve bu, her parçanın ekonomik, toplumsal ve siyasal yapısında, o parçayı işgali altında bulunduran sömürgeci ülkenin gelişme sürecine bağımlı olarak şu ya da bu biçimde kendisini gösteriyor. Ancak bu değişimler, her parça açısından gündemde bulunan stratejik devrim aşamasını değiştirmeye yetmiyor. Dolayısıyla ulusal demokratik devrim sürecinin yaşandığı her dört parça da, birbirinden etkileniyor, birbirini yakından etkiliyor. Sömürgeci gerici güçlerin yüzyıllardır acımasız bir biçimde sürdürdükleri eritme ve soykırım politikalarını sonuçsuz kalmasında bunun, yanı Kürdistan'ın şu ya da bu parçasında -belirli aralıklarla da olsa- görülen direnmelerin, ulusal nitelikler göseteren ayaklanmaların, ülkeyi boydan boya saran etkilerin payı büyüktür. Ki bu etkilenmelerin yarattığı birikim, ulusal demokratik muhalefeti canlı ve diri tutan en önemli etkenlerden biridir. tarihsel sürecin değişik evrelerinde ve değişik parçalarda, özellikle azgın gericilik dönemlerinde bu birikimin de katkısıyla yaratılan devrimci-yurtsever potansiyel, çoğu kez diğer parçaların ulusal kurtuluş güçlerine, hatta ezen ulus devrimcilerine barınma ve çalışma olanakları sağladı, sağlıyor. Günümüzdeki durum, Kürdistan'lı politik güçler arasındaki olumsuzluklara rağmen daha bir önem arz ediyor. Ulusal kurtuluş hareketinin kazandığı boyutlar, Kürdistan'ın bölgesel bir savaş ocağı halinde gelmiş olması, sözkonusu etkileşimi daha da artırıyor. Bu nesnel durum, diğer parçalarda olduğu gibi Kuzey Kürdistan ulusal kurtuluş mücadelesinde de itici bir işlev görüyor. Bu nedenle, devrimimizin stratejik hedeflerinin belirlenmesinde, buna denk düşen görevlerin gereği gibi omuzlanmasında, bu durumun gözönünde bulundurulması gerekiyor. Ayrıca ulusal kurtuluş sürecinin buna uygun bir biçimde geliştirilmesi, **Bağımsız Birleşik Demokratik Kürdistan**'ın kurulması için de elverişli koşullar yaratacaktır. Kuşkusuz bu, Kürdistan devriminin belirli bir aşamasında ve buna uygun koşulların yaratılmasıyla gerçeklik kazanabilir. Fakat bu, sorunun bugünden ve tümüyle gözardı edilmesi anlamına gelmez.

3- Daha önce de belirttiğimiz gibi, Kürdistan'ın parçalanması ve sömürgeleştirilmesi bir anda ve kolay olmadı. Aksine zorlu bir süreci izledi. Sömürgeci-sömürge ilişkileri, sömürgeci ülkelerdeki kapitalist gelişme ve değişimlere bağımlı olarak gelişti. Ülkenin yeraltı ve yerüstü zenginliklerinin tümü, ülkede biriken değerlerin önemli bir bölümü, sömürgeci devletlerin ve emperyalizmin hizmetinde kullanıldı. Kısaca Kürdistan, en ücra yerleşim birimine

kadar kapitalist sömürü ve talan ağı içine alındı. Böylece Kürdistan ekonomisinin bağımsız gelişmesi engellendi. Her parçanın özgül koşullarına uygun olarak sömürgeci ekonomik politikaya bağımlılık daha bir pekiştirildi. Bu genelin önemli bir parçası olan Kuzey Kürdistan ekonomisi, Taürkiye'deki tekelci gelişmeye bağlı olarak daha sıkı bir denetim altına alındı. Tekelci devlet kapitalizminin eğemenliği koşullarında, zora dayalı iktisadi bağlar daha da güçlendirildi.

Bu nesnel gerçeklik coğrafi konumla birlikte, Kürdistan ve Türkiye devrimlerini birbirine yakınlaştırıyor; onların, karşılıkları olarak birbirini yakından etkilemelerine neden olan önemli bir olgu oluyor. Bu, Türkiye işçi sınıfını ve emekçi halkını da devrimimizin en yakın müttefiklerinden biri konumuna getiriyor. Ancak bu durum tek başına, Kürdistan ve Türkiye devrimlerinin stratejik hedeflerinden ifadesini bulan yönelmelerin iki ülke işçi sınıfına dayattığı temel görevler arasındaki farklılığı ortadan kaldırmıyor. Bu nesnel gerçekliğin doğru kavranması gerekiyor.

4- Sömürgeci-sömürge ilişkilerinin gelişiminde önemli bir yeri olan ekonomik büyüme ve değişmeler, Kürdistan'ın parçalarında ve her parçanın özgül koşullarına uygun ekonomik ve toplumsal değişmelere de neden oluyor. Sömürgeci ülkelere oranla daha ağır ve sancılı bir gelişme seyri izleyen sözkonusu değişmeler, doğal olarak siyasal yapıya da yansıyor. Ağır sömürü ve barbarca baskının ekonomide ve toplum yapısında yarattığı tahribatlar ise bunu kamçılıyor. Ekonomik-sosyal yapıdaki bu değişmeler, ulusal kurtuluş sürecinin bareberinde getirdiği ve sürekli canlı tuttuğu devrimci ve yurtsever birikimle kaynaşarak dinamik bir potansiyel oluşturuyor. Çağımızda ulusal kurtuluş devrimlerinin kazandığı zaferler, Kürdistan sorununun bölge politikasında önem kazanması ve ön plana çıkması, toplumdaki hareketlenmeyi ayrıca etkiliyor. Ve bütün bunlar, Kürdistan'daki devrimci sürece büyük bir hız ve dinamik bir yapı kazandırıyor; ulusal demokratik muhalefetin -parçadan parçaya farklılıklar gösterse bile-, sömürgeci ülkelereki toplumsal muhalefete oranla daha ileri bir potansiyel büyüme sağlanmasına neden oluyor. Bunun somut göstergelerine Kuzey Kürdistan'da da tanık olmak mümkündür. 12 Eylül öncesinde, Kürdistan'daki sendikal hareketteki gelişmeler, devrimci yurtsever adayların burjuva partilerinin her türlü madrabazlığına ve sömürgeci teröre rağmen kazandıkları seçim zaferleri, değişik seçimlerde yine aynı niteliklerinden ötürü bağımsız adayların topladığı oylar, faşist anayasa oylamasında cuntaya atılan şamar, kısaca "Kürtçülüğün" ülkemizdeki seçimlerde cümle burjuva partieri için en geçerli propaganda malzemesi halinde gelmesi ve bugün halkımızın dayatılan savaşa karşı gösterdiği direnç vb. bu göstergelerin sadeve bazı örneklerini oluşturuyor.

5- Kürdistan devriminin stratejik hedeflerini belirlerken, sonrunu, ezen ve ezilen ulusların işçi hareketinin nitelikleri açısından da irdelemek gerekiyor. Kürdistan'ın parçaları ile sömürgeci devletler arasında yer alan coğrafi ve iktisadi bağlar ve buna dayalı "teoriler", meselenin önemini daha bir arttırıyor.

'Çok uluslu devletler'de değişik ulustan işçilerin politik mücadelelerinin niteliğini belirleyen ayırdedici özelliklerin önemli bir göstergesi, işçi sınıfının karşı

karşıya bulunduğu **ikili** tarihsel görevin doğru kavranması ve bu kavrayışın dayattığı görevlerin yüreklice üstlenmesidir. Bu ikili görev ise, ulusların kendi kaderlerini tayin hakkı konusunda karalı, korkusuz mücadele ve değişik ulustan işçilerin sınıf mücadelelerinde “sımsıkı, çözülmöz ittifak”tır. Soruna bu perspektif ten yaklaşıldığında, Kürdistan'ı sömürgeleştiren eğemen ülkelerin işçi sınıfı hareketlerinin ezici bir çoğunluğunun, kendi devrimlerini de yakından ilgilendiren Kürt ulusunun kendi kaderini kendisinin belirlemesi konusunda, sınıfı geçemediklerini; gelebildikleri en olumlu noktada bile ulusal sorunun çözümünü, “çok uluslu devletler”in “sınırları” içindeki genel bir devrim hareketine bağımlı kıldıklarını görmek mümkündür. Oysa somut tarihi şartları görmezlikten gelen böyle bir yaklaşımın, ulusların kendi kaderlerini özgürce belirlemelerini, onların sömürgeci “bütün”lerden ayrılıp kendi bağımsız devletlerini kurmalarını ve enternasyonalizmin ilkelerini yadsıdığı; ezilen ulusun işçilerine, devrimci ve yurtsever güçlerine güven vermekten uzak olduğu açıktır. ve Türkiye işçi sınıfının halen kurtarılamadığı yörünge de budur. Çünkü bu, Türkiye işçi sınıfı hareketinde hâlâ belirleyici temel bir öğe durumundadır. Öyle ki, işçi sınıfı adına Kürdistan gerçekliği hazmedilemiyor, Kürdistan işçi sınıfının bağımsız politika yapma hakkı ona çok görölüyor ve burjuva demokratik bir hak olan kendi kaderini kendisinin belirlemesi konusu hâlâ öcü gibi gösteriliyor. Açık ki, **hakim karakteri** itibarıyla böylesi bir bataklıkta debelenen Türkiye işçi sınıfı politik hareketinin, Kürdistan işçi sınıfı ve yurtsever güçlerini örgütleyip yönlendirmesi hayalden öteye bir şey değildir.

Kürdistan işçi sınıfı ise, toplumumuzun en devrimci sınıfıdır. Onun nicel olarak zayıf olması, ülkemizin önünde bulunan tarihsel devrim aşamasının öne çıkardığı temel görevleri omuzlamaya engel değildir. Önemli olan niteliktir. Kürdistan işçi sınıfı, Kürt ulusunun kendi kaderini tayin ve ayrılıp bağımsız devletini kurmak, enternasyonalist görevlerine sıkı sıkıya bağlı olmak ve ülkede var olan milli dar görüşlölüğe karşı kararlıca mücadele etme gibi tarihsel görevleri omuzluyor. Bu unsurlar ise, işçi sınıfımızın hakim karakterini gösteriyor ve onun, Kürdistan devriminin dayattığı görevleri omuzlayabileceğine işaret ediyor.

Buraya kadar sıraladığımız somut tarihi, iktisadi ve siyasal koşullar, kapitalist dünya sistemi içinde bulunan Kürdistan'da işçi sınıfının, her parçanın özgül koşullarında ayrı ya da eğemen ulusun işçileriyle birlikte mi örgütlenmesi gerektiğine açık yanıtlar getirmekle kalmıyor; coğrafi ve iktisadi bağlara karşı Kuzey Kürdistan devriminin, **-ülkedeki gelişme dimamikleri, bu dinamikleri etkileyen faktörler, ittifak perspektif-leri ve devrimci sürecein Türkiye'den daha ileri oluşunun ona kazandırdığı boyutlardan dolayı-** Türkiye devrimine bağımlı kılınamayacağı'da açığa çıkıyor. Kimilerinin “tezlerine” dayanak yapmak istediği coğrafi ve iktisadi bağlar ise, zora dayalı bağlardır. Ve daha önce de belirttiğimiz gibi tek başına, gelişmenin seyrini değiştirme durumunda değildir.

Bu nedenlerden ötürü, ekonomik ve siyasal zora dayalı sömürgeci boyunduruğun parçalanması, başka bir ifadeyle Kürt ulusunun kendi kaderini özgürce belirlemesi ve bağımsız devletini kurması acil bir görev halini alıyor. **İşte,**

Kürdistan'ın bağımsızlığa kavuşturması olgusunun devrimimizin stratejik hedefi olması kaynağını bu nesnel gerçekliklerden alıyor. Bağımsızlığın pekiştirilmesi, toplumun demokratik gelişme yoluna sokulması için Kürdistan devrimi, bu ulusal yönü yanısıra gerici, çağdışı kurumları toprak ağalarını ve Kürt burjuvazisinin işbirlikçi kesimini de hedeflemek zorundadır. Devrimin bu demokratik ögesinin işlerlik kazanması, ulusal demokratik devrimin sosyalist devrimle tamamlanması sürecine tekabül eden kesintisiz devrim önündeki engellerin bir bir sökülüp atılması için de gerekli ve zorludur.

TARİHİ GELİŞMENİN SUNACAĞI OLANAKLAR YADSINAYACAK MI?

Somut şartların somut tahliline dayanan yukarıdaki belirlememiz, ayrılmaya çağrı çıkardığımız biçiminde yorumlanabilir!.. Hatta burjuvazinin istemlerine ("bağımsızlık burjuvazinin istemidir" (!?) diye) çanak tuttuğumuz ve tarihi gelişmenin öne çıkarılabileceği olanakları yadsıyarak sorunu mutlaklaştırdığımız iddia edilebilir!.. Ne var ki, nesnel durumun somut bir ifadesi olan bu teorik formülasyonun, bu ve benzeri süpekülasyonları yadsıdığı açıktır. Çünkü bağımsızlık istemi, öznel niyetlerimizin bir ifadesi değil; Kürdistan işçilerinin, köylülerinin, kent küçük burjuvazisinin ve hatta ulusal burjuvazinin, devrimimizin stratejik hedeflerini belirleyen bugünkü somut tarihi koşullara tekabül eden ortak istemidir. Ayrıca bu yolda yürütülen mücadele, Türkiye işçi sınıfının enternasyonalist bir ruhla eğitilmesini kolaylaştırıyor; ezen ve ezilen ulustan proleterlerin özgürce birleşme ve dayanışmaları için elverişli koşullar yaratıyor. Bu konuda sonderece "hassas" olan "işçi sınıfı sosyalistleri"nin, 1869 yılında Marx'ın İrlanda sorunu üzerine İngiliz işçi sınıfına söylediklerini anımsamaları gerekiyor.

Diğer yandan, bağımsızlık isteminin, diğer sınıf ve katmanların yanısıra burjuvazinin bazı kesimlerinin de talebi olmuş olması, işçi sınıfı adına, her bağımsızlık isteminin altında bir bityeniği aramak için yeterli midir? Elbetteki hayır. Çünkü belirleyici olan böyle bir istemin, somut tarihi şartlara uygun olup olmadığıdır. Ama buna rağmen bağımsızlık isteminin altında bir şeyler arayanlar var:

"ola ki, gelecekte o tür bir bağımsız devlet kurma olanağı çıkar ki, Kürdistan işçi ve köylülerinin çıkarına değil, Kürt ağa ve burjuvalarının çıkarlarına uygun düşebilir. Örneğin tarihi bir dönemde, Kürt ağa ve burjuvalarının gücü, Kürt işçi ve köylülerinin gücünden ağır basabilir ve bağımsız Kürdistan olanların talebi olabilir: Böylesine bir durumda onlar Kürt emekçilerine güç yetirip emperyalistlerin de desteğiyle gerici bir devlet kurmak isteyebilirler. O zaman bizim talebimiz federasyondan yana olacaktır; çünkü böyle bir federasyon Kürt işçi ve köylüleri için, bağımsız bir ağalar ve burjuvalar devletinden daha iyidir." (4)

İlginç bir varsayım!.. Bir an için bu "ünlü tesbite" uyarak Kuzey Kürdistan'da gelişen ulusal kurtuluş savaşında, Kürt ağa ve burjuvaları'nın, emperyalistler ve

cümle gericilerle kol kola girerek hakimiyeti ele geçirdiklerini kabul edelim: Kuşkusuz böylesi koşullarda, gerçekten demokratik bir federasyonun şartları varsa, bu, "bağımsız ağalar ve burjuvalar devleti"ne tercih edilir. Hem de ısrarla.. Ne var ki, "Kürt ağa ve burjuvalarının gücü, kürt işçi ve köylülerinin gücünden ağır "bastığında", demokratik bir federasyonun koşullarını yaratmak da oldukça güçleşecektir. Çünkü böyle bir durumda belirleyici olan, o andaki güçler dengesidir. Kaldı ki bu, bir yönüyle Türkiye'deki devrimci gelişmeye de bağlıdır. Bu yüzden böyle bir süreçte, demokratik federasyon alternatifinde ayak diretildiğinde, işçi sınıfı ve devrimci güçlere açısından faturası daha ağır olabilecek bir tecrit de söz konusu olabilir. Bu ve benzer nedenlerden ötürü, böylesi dönemlerde dahi devrimler, somut şartların somut tahlilinden hareket etmek, koşulları varsı devrimde öncülüğü ele geçirip emperyalizme ve sömürgeciliğe darbe vuran bir mevzide savaşmak, yoksa çoğunluğa (yani "Kürt ağa ve burjuvaları"nın yönlendirdiği çoğunluğa) "boyun eğerek" (daha doğrusu onu sömürgeci boyunduruğa tercih etme durumunda kalarak) uzun vadeli bir sınıf savaşımına hazırlanmak gibi görevlerle karşı karşıya kalırlar. Norveç'in İsveç'ten ayrılması sürecinde çıkan tartışmalarda Lenin'in, Norveç proletaryası önüne koyduğu görevler bu bakımdan öğreticidir:

"Norveç Sosyalist Programının, Norveçli sosyal demokratları, ayrılma sorununda belirli bir görüş savunmaya zorlayıp zorlamadığını bilmiyoruz. Norveç sosyalistlerinin Norveç'in özerliğinin (bağımsızlığının-bn) sınıf mücadelesini serbestçe yürütebilmek için yeteri kadar alan sağlayıp sağlamadığı, ya da İsveç aristokrasisiyle sonu gelmeyen sürtüşme ve çatışmaların iktisadi hayatın özgürlüğünü baltalayıp baltalamadığı sorununu, açık bıraktıklarını sanıyoruz. Ama bu aristokrasie karşı gelmenin ve (burjuva dar görüşlülüğünün sınırları içinde kalsa bile) Norveç köylü demokrasisini desteklemenin Norveç proletaryasının görevi olduğu gerçeği tartışılmaz." (5)

Diğer yandan, yukarıya aktardığım hayal ürünü varsayımlar, değişik vesilelerle ama yine aynı kalemde çıkan yazı ve "hikaye"lerle bir bütünlük içinde incelendiğinde, esas sorunun, "Kürt ağa ve burjuvaları"nın hakimiyetinden duyulan endişeler, ya da Kürdistan'ın düşman güçlerle çevrili oluşunun fetişleştirilmesine "garnitür" yapılan "dış dünyaya açılma", "yolların nereden geçeceği", "pasaportların geçerliliği" vb. şeyler olmadığı; aksine "federasyon tezi"nin mutlaklaştırılması ya da Kürt ulusunun kendi kaderini tayin hakkının federasyona bağlanması için "gerekçeler" oluşturma çabasına yönelik olduğu daha iyi anlaşılır. oysa niyet bu olunca, insanın kendisini bu kadar zorlamasına hiç de gerek yok; biraz durüstlük yeter ve artar bile... Ama bu yapılmıyor. Bunun için TKSP programına bir kez daha dönmek gerekiyor:

"Tarihi gelişme Kürt ulusal sorununun çözümünü iki biçimde karşımıza çıkarabilir"

"1- Kürt halkının başlıca kendi güçleriyle, Türkiye'de genel bir

devrim hareketini beklemeksizin, ulusal kurtuluş savaşına girişip bunu başarıya ulaştırması.

“2- Kürdistan işçi sınıfı da dahil, Türkiye işçi sınıfının birlik halinde başını çekeceği, halkların artak bir devrim hareketiyle gerici burjuva ve toprak sahipleri iktidarının yıkılması, demokratik bir halk iktidarı oluşturulması ve Kürt halkına kendi kaderini tayin hakkının tanınması.”

“Diğer yandan, ülke ve dünya şartlarını doğru bir biçimde değerlendirerek, başarıya götüren yolu seçmek ve ona uygun bir mücadele yürütmek görevimizdir. Bu değerlendirmeyi yaptığımızda ikinci olanağın ağır bastığını, ulusumuzu daha kısa ve daha emin, kurtuluşa götürebileceğimizi görüyoruz.”(6)

Görüldüğü gibi, top tarihi gelişmenin sunabileceği olanaklara atılarak yine ikili bir tavrı içinde, ama federasyon biçiminde bir çözüm öneriliyor. Ve bu, yukarıya aktardığım pasajın son paragrafıyla pekiştirilmek isteniyor. Oysa yaklaşımda isabet yok. Çünkü herşeyden önce Kürt ulusunun kendi kaderini tayin ediş biçimi, bir devrim sorunudur. Devrimin stratejik yönelimlerini ve gelişme yolunu, tarihi gelişmenin ortaya çıkarabileceği muhtemel durumları baz alarak belirlemenin ise, olanağı yoktur. Zira devrimimizi alacağı biçimleri belirleyen bugünkü tarihi şartlar, somut hal ve durumdur. Ki bu, aynı zamanda sözkonusu somut koşullarla diyalektik bir bütünlük içinde ele alınması gereken devrimin gelişme yolunu tespiti içinde gereklidir.

Açık ki bu, tarihi gelişmenin sunabileceği olanakların yadsınması ya da bunların gözardı edilmesi anlamına gelmez. Örneğin bu değerlendirmenin bir önceki bölümünde belirlediğim somut koşullar, Kürt ulusunun kendi kaderini özgürce belirlemesini, kendi bağımsız devletini kurmasını **acil bir görev** olarak dayatıyor; devrimimizin bağımsız gelişme yoluna uygun olarak **silahlı mücadele perspektifini** öne çıkarıyor. Ancak bu, Kürdistan ve Türkiye halklarının, ortak düşmana karşı omuz omuza mücadele etmelerini, hatta koşulları varsa eşitlik esasına dayalı **demokratik bir cumhuriyetler birliğini** birlikte kurmalarını dışlamıyor. Aksine her iki halkın devrimci-demokratik güçleri, iki ülke devriminin birbirini yakından ilgilendiren, etkileyen nesnel gerçeklikleri ve onların yaratabileceği olumlu koşulları görmek ve değerlendirmek durumundadırlar. Bu bakımdan, Kürdistan'lı sosyalist, devrimci ve yurtsever güçler, somut tarihi koşulların dayattığı görevlerin biçimlendirdiği **eksende** Kürdistan devriminin eylemini örgütlerken, tarihi gelişmenin sunabileceği böyle bir olanağı tutmamak gözden uzak tutmak gibi bir görevle de karşı karşıyalar. Ayrıca faşizme ve sömürgeciliğe karşı savaşımın çakışması, bunun önemini daha bir artırıyor. Halklarımızın temel çıkarları ekseninde yürütülecek böyle bir ortak mücadele, Kuzey Kürdistan'ı da **özgürlüğüne** kavuşturabilir.

Ne ki bu, başka bir şey... Kürdistan devriminin stratejik yönelimlerini belirleyen somut maddi koşulların yerine, “ulusumuzu daha kısa sürede kurtuluşa götürmek” (!?), “daha emin”, “daha az kan dökerek” vb. ibareler ikame edilerek

“federasyon tezi”nin aklanmak istenmesi; ya da devrimin stratejik hedeflerini belirleyen somut tarihi koşullardan sadece birini, yani coğrafi ve iktisadi bağları (ki bunlar zora dayalıdır), ön plana çıkararak diğer nesnel gerçekliklerin gözardı edilmesi başka bir şeydir. İşte TKSP'nin “ülke ve dünya şartlarını” değerlendirmede vardığı “doğru” (!) sonucun dayanakları bunlardır. Ki bunlar, “federasyon tezi”ni bile aklamaktan uzaktır.

Dahası, bir devrimde, kanın az veya çok dökülmesi, izlenen yolun “emin” olup olmaması, kurtuluşa giden yolun kısalığı ya da uzunluğunu, belirleyen de somut tarihi koşulların doğru değerlendirilmesidir. Fakat bunun “sigortalı” bir mücadele anlayışı ile özdeşleştirilmesi, diyalektik ve tarihi materyalizme yabancıdır. Örneğin devrimciler, elbette ki gereksiz yere kar dökmeye karşıdır ve bunu asla tercih etmezler. Ama şartlar onu kaçınılmaz kılıyorsa, kurtuluş mücadelesini belirsiz tarihlere erteleyemezler. TKSP'li baylarımızın yukarıdaki herzelerine bakılırsa, Vietnam devriminin önderlerini, Vietnam İşçi Partisi, en azından “fazla kan döktükleri” için (!) suçlamamak elde değil!.. İkincisi, böyle bir sorunda, hem nala hem mıha vurmak, devrimci eylemin örgütlenmesi açısından da olanaklı değildir. Örneğin, “Kürt halkının başlıca kendi güçleriyle, Türkiye'de genel bir devrim hareketini beklemeksizin, ulusal kurtuluşa” yönelmesi, ülkemiz koşullarında gerilla savaşına dayalı uzun vadeli bir halk savaşını zorunlu kılıyor. Ama Kürt ulusunun kendi kaderini tayin hakkının Türkiye'deki genel bir devrim hareketine bağlanması ise, böyle bir devrimi belirleyen koşullara uygun düşebilecek daha “kolay” bir gelişme yoluna ve farklı mücadele biçimlerine tekabül edebilir yada baylarımızın beklentisi budur. Ki TKSP'nin “federasyon tezi”nin altında yatan esas nedenlerden biri de budur ve bu, somut tarihi şartların yadsınması; kolaycılığın, devrimin hayati çıkarlarına rağmen meşrulaştırılmak istenmesidir.

Diğer yandan, devrimci eylemin örgütlenmesini bu ikinci yola göre yapan TKSP ve benzeri örgütlerin, Kürdistan'ın bağımsızlığına yönelecek bir mücadelenin gereklerine kendilerini uyarlamaları da, reformistlerimizin iddia ettikleri kadar kolay olmayacaktır. Dolayısıyla “Türkiye'deki şoven güçler demokratik federasyonu istemedikleri ve onu engelledikleri” zamanki, TKSP programın bağımsızlığa yönelme koşulu budur.), Kürdistan'ın bağımsızlığına yönelecek TKSP ve onun türevlerinin treni kaçırılmaları kaçınılmazdır. (7) Fakat devrimciler bakımından tarihi gelişmenin sunabileceği olanaklardan yararlanarak hiç de zor olmayacaktır.

Hiç kuşku yok ki, Kuzey Kürdistan devriminin gelişme yolunu, silahlı savaşım perspektifine dayandırmak ve bunu gerilla savaşına dayalı uzun vadeli halk savaşı şeklinde belirlemek (Ki bu, ayrı bir değerlendirme konusudur.), TKSP ve “barışçı-barışçı olmayan” gibisinden klasik sözcüleri yan yana koyup işin içinden sıyrılmak isteyen diğer reformist güçlere ters gelebilir. Hatta onlar can damarlarına dokunulduğu için, bunu “solculuk” olarak niteleyebilir ve sorunun mutlaklaştırıldığını iddia edebilirler!.. Oysa Üçüncü Dünya ülkelerindeki devrimlerin deneyimleri ve uluslararası komünist hareketin belgeleri bu tesbiti doğruluyor;

sözkonusu yeltenişleri yadsıyor:

“13 Mart 1966'da, Havana Üniversitesi öğrencilerine yaptığı konuşmada Fidel Castro, Küba'da devrimin tek mümkün yol olan silahlı savaşım sayesinde başarıya ulaştığını ve kazanılan utkunun devrimin yenilmez gücünü meydana getiren işçilerin, köylülerin ve ezilen öğrencilerin kararlı askeri desteğine borçlu olduğunu belirtti.” (8)

“Bugünkü koşullarda, (...) birçok kapitalist ülkede sosyalizme nisbeten barışçıl bir biçimde geçmek olanaklıdır. (Hemen hemen bütün Batı Avrupa partileri, ABD, Kanada, Avusturya, Japonya, Hindistan komünist partileri bu görüştedir-Bn) Ülkelerinin evriminin çözümlenmesinden hareket eden kimi partiler (Ki bunlar, bazı Latin Amerika, Asya, Afrika ve Portekiz komünist partilerdir-Bn) kendileri için barışçıl gelişme yolunun pratik olarak kapalı olduğu ve yakın gelecekte silahlı bir savaşım perspektifi çizildiği görüşündedirler.” (9)

Şunu hemen belirtelim ki, günümüz koşullarında, kendi ülkeleri için barışçıl geçişi uygun gören partilerin görüşleri, kanımca ciddi bir tartışma götürür. Ama okurlarımızın da takdir edebileceği gibi, bu yazının çerçevesi bunu tartışmaya elvermiyor. Zaten ben, yukarıdaki belirlemeleri, şu ya da bu ülke devriminin gelişme yolunu tartışmak için buraya aktarmadım. Yalnızca, her devrimin ve bu arada ülkemiz devriminin gelişme yolunu, açık ve net bir şekilde belirlemenin tarihsel bir zorunluluk olduğunu vurgulamak istedim. Açık ki bu, gelişmenin sunabileceği olanakların görmezlikten gelinmesi ya da Kürdistan devriminin önünde bulunan zorlu engellerin küçümsenmesi anlamına gelmez; ve ulusal kurtuluş sürecinde belli tarihsel koşulların öne çıkarılabileceği diğer mücadele biçimlerini yadsımaz.

Kürdistan Devriminin Karakteri

Kuzey Kürdistan devrimi, sömürgeci boyurduruğa ve emperyalizmin ülkemizdeki varlığına yönelen yönleriyle **ulusal**; çağdışı üst yapı kurumlarını, toprak ağalarını ve işbirlikçi burjuvaziyi hedefleyen yönleriyle **demokratik** bir muhteva taşıyor. Ulusal çelişkinin tayin edici bir öneme sahip olduğu bu aşamada, devrimin ana yönelimlerinde çıkarı olan toplumsal sınıf ve tabakalar, aynı zamanda devrimin toplumsal tabanını, dolayısıyla bu aşamaya denk düşen karakterini belirliyor. Bu sınıf ve tabakalar ise, işçi sınıfı, köylülük, kent küçük burjuvazisi ve ikili karakterine rağmen ulusal burjuvazidir. Bu yüzden Kürdistan devrimi, sözü edilen sınıf ve tabakaların bileşiminde ifadesini bulan **halkçı** bir karaktere sahiptir.

Ne var ki bazıları, devrimin bu halkçı karakterinden hareketle ulusal demokratik devrimi ya da “ulusal demokratik halk devrimi”ni, demokratik halk iktidarı ile karıştırıyor, Örneğin, PPKK programında konuya ilişkin olarak şöyle deniyor:

“Ulusal demokratik halk devrimi aşağıdaki köklü demokratik

dönüşümleri gerçekleştirecektir:

“Sömürgeci tekelci burjuvazinin, emperyalizmin ve yerli işbirlikçi güçlerin Kürdistan üzerindeki ekonomik, siyasal ve askeri egemenliğine son verilip işçi sınıfının öncülüğünde işçi-köylü ittifakı temelinde ve tüm ulusal demokratik güçlerin içinde yer alacağı **DEMOKRATİK HALK İKTİDARI** kurulacaktır.” (10)

Tartışmalarımıza ışık tutması bakımından PPKK programından bir başka pasaj daha aktarmakta yarar var:

“Kürdistan'da ticaret , sanayi ve kırsal burjuvazisinin bir kesimi kendisi Kürdistan pazarına hakim olmak istediği için, sömürgeci tekelci burjuvazi ve onun işbirlikçileri ile çıkar çelişkileri içindedir. Burjuvazinin cılız olan bu kesiminin Kürdistan pazarına egemen olma özlemi, ikircimli, uzlaşmacı ve sömürücü niteliğine rağmen onu ulusal demokratik mücadeleye kazanılabilir bir güç olma konusunda tutuyor ve kendine ulusal bir netilik kazandırıyor.” (11)

Aynı şeyler PPKK'nın önerdiği “ulusal demokratik halk cepnesi” program hedefleri arasında da yer alıyor. (12)

Korkunç bir sefalet.. Öncelikle şunu belirtelim ki, “ulusal demokratik halk devrimi” ve demokratik halk iktidarı, aralarında çin sedleri olmamakla birlikte bir ve aynı şeyler değiller. Ve bu, ulusal ve toplumsal devrimlerin yaşanan tarihsel deneyimleriyle doğrulanmıştır. İkinci Dünya Savaşı sonrasında, emperyalizme, sömürgeciliğe, yeni sömürgeciliğe ve faşizme karşı gelişen ulusal ve sosyal devrimlerin, **Sovyet iktidarından farklı iktidar biçimlerine** tekabül eden **halk demokrasilerini** yarattığı biliniyor. Bulgaristan, Romanya, Çekoslovakya, Macaristan, Polonya, Demokratik almanya, Çin, Vietnam, Küba, Kuzey Kore, Cezayir, Mozambik, Angola, Gine, İran ve son olarak Nikaragua'da yaşanan demokratik halk devrimlerinde, her ülkenin somut koşullarına ve devrimin gelişme perspektiflerine göre belirlenen kendine özgü özellikleri var. Örneğin Bulgaristan'daki halk devrimi, diğer Avrupa ülkelerindeki devrimlerden farklı bir süreç izledi. Başlangıçta anti-emperyalist ve anti-faşist program hedeflerine sahip olan Bulgaristan halk devrimi, kısa sürede sosyalist devrim niteliğine büründü. Bunun nedenleri K. Zaradov, G. Dimitrof ve BKP MK Politik Büro üyesi T. Pavlov'un belirlemelerine de, yer vererek şöyle açıklıyor:

“Daha kilisenin bağımsızlığı için savaşım çağında bile, Bulgar burjuvazisi kendi öz burjuva demokratik devriminde hegemonyadan vazgeçmemişti; bizde nesnel olarak burjuva demokratik rolünü oynayan 1877-1878 Rus-Türk savaşından sonra, Bulgaristan'ın kurtuluşu sırasında da burjuvazi, ikinci tarihsel teslimiyetini imzaladı. Öyleyse, Bulgaristan kapitalizmin az gelişmişliğinden değil, gelişmiş olmasından acı çekiyordu. Anti-emperyalist ve anti-faşist ulusal kurtuluş hedeflerine yönelik 9 Eylül 1944 ayaklanması, 1948'de BKP 5. Kongresinde G. Dimitrof'un not ettiği gibi, kapitalist siste-

min temellerini yıkmadan ve burjuva demokrasisinin çerçevesini aşmadan duramazdı. Merkezi ve yerel iktidar, emekçi kitlelerle bağlanmış bir işçi sınıfına , BKP'nin yönetici rolü oynadığı Vatan Cephesi Komitelerine geçti. Devrim, faşist diktatörlüğün yerine, gerçekte proleterya diktatörlüğü işlevini gören Demokratik Halk İktidarı'nı koydu.”(13)

Yine ulusal, demokratik ve halkçı karakterde bir devrime sahne olan Vietnam'da, işçi sınıfı, uzun erimli direnme savaşında köylülükle geliştirdiği ittifakı pekiştirmiş, devrime damgasını vurmuştu. Zaten zayıf olan ulusal burjuvazi, ulusal demokratik halk devrimini desteklemiş, devrim sürecinde gelişen ve yetkinleşen işçi sınıfının önderliğini ve yöneticiliğini kabul eder duruma gelmişti, Yani ulusal demokratik devrimin hemen sonrasında, demokratik halk iktidarının koşulları ve sınıf güçleri olgunlaşmıştı; olgunlaşmak üzeriydi. Ama buna rağmen VİP, devrimin stratejik aşamalarını birbirine karıştırmadı. Tam tersine, O, devrimin stratejik aşamalarını ustaca birbirime bağlamanın yolunu buldu; nesnel ve öznel koşullara uygun olarak halkın demokratik iktidarını kurdu ve ülkeyi sosyalist bir dönüşüm sürecine soktu. L. Duan'ın şu belirlemesi bu bakımdan öğreticidir:

“1930'daki tezleri Vietnam devriminin iki aşamadan geçmesi gerektiğini belirlemiştir. Önce, ulusal demokratik devrim; sonra, kapitalist gelişme aşamasını atlayarak, sosyalist devrime doğrudan bir geçiş...” (14)

Vietnam devrimine benzer bir örnek de Çin'de yaşandı. Ulusal demoratik devrim, iktidar sorununu, devrimin gelişen süreci içinde çözdü:

“1949 yılı, halk devriminin utku yılı oldu. 1 Ekim 1949'da Çin Halk Cumhuriyeti'nin ilanı ile birlikte halkın demokratik diktatörlüğü gerçekte proleterya diktatörlüğünün bir biçimi haline geldiği sırada, devrimin burjuva demokratik aşaması esas olarak tamamlanmıştı.” (15)

Ulusal burjuvazi ise, önemli ölçüde komünist partisinin izlediği savaşkan, esnek ve etkili politikadan ötürü halkın yanında yer almıştı.

Bazı Avrupa ülkelerinde görülen demokratik halk devrimleri, daha değişik özellikler göstererek gelişti. İşçi sınıfı yer yer uzun süre ulusal burjuvazi ile iktidarı paylaşmak zorunda kaldı. Çekoslovak devrimi buna ilginç bir örnek oluşturuyor. Bakın K. Zaradov, çekoslovak devrimcilerinin görüşlerine de yer verdiği belirlemesinde şöyle diyor:

“Ulusal ve demokratik devrimin utkusundan sonra, bu ülkede iktidar, komünistlerin yönetici rolünü üstlendikleri ulusal cephe hükümetine geçti. Bununla beraber, o dönemde işçi sınıfı iktidarın tümünü elinde tutmuyordu, onu bir süre burjuvaziyle paylaşmak zorundaydı. “Yalnız başına hükümet edemeyiz.’ Diyordu K. Gotwald 1945 Nisan'ında, ‘onlar da tek başına iktidar edemezler.’ (Yani burjuvazinin temsilcileri-KZ) Ne biz onlar olmadan, ne de onlar biz ol-

madan hükümet edemezler, fakat onlar bizsiz, bizim onlar olmadan yapacağımızdan çok daha zor yaparlar.” (16)

Yine, Cezayir ulusal demokratik devrimi, bir başka örneği oluşturuyor. Bilindiği gibi, Cezayir devriminde de iktidarı, tüm ulusal kurtuluşçu güçler paylaşmış; iktidarın bu sınıfsal bileşimi, devrimin burjuva demokratik sınırları aşarak kapitalist olmayan yoldan sosyalizme radikal dönüşümü olumsuz yönde etkilenmiş ve onu ağır sancılı bir süreç içine tutmuştur.

Nikaragua halk devriminde ise, farklı bir süreç yaşanıyor. Devrimden hemen sonra değişik sınıf ve tabakaların yansıdığı iktidar, bugün devrimci Sandinist yönetimin kesin denetiminde sosyalist bir dönüşüm sürecine yönelmiş bulunuyor. Sıraladığımız bu örneklerin yanısıra, demokratik ve halkçı karakterlerine rağmen burjuva demokratik dönüşümleri tamamlayamayan devrimler de oldu. Örneğin, Hindistan ve Endonezya'da burjuvazi hegemonyayı ele geçirirken, Portekiz'de görülen 1974 Nisan Devrimi faşizmi iktidardan uzaklaştırma ve tekelci sermayenin hakimiyetini kırma aşamasında kaldı. Devrim ve karşı devrim güçleri arasında süren mücadele -tekellilerin yeniden hakimiyeti ele geçirmelerine rağmen- devam ediyor. İran devrimi ise, emperyalizme ve monarşiye karşı mücadele hedefleri üzerinde gelişti. Ancak devrim, demokratik ve halkçı karakterine rağmen küçük burjuvazinin gerici kesiminin hegemonyayı ele geçirmesiyle, ters bir “gelişme” sürecine sokuldu. İktidarı ele geçiren küçük burjuvazi, emperyalizme ve monarşiye karşı savaşta aktif olarak yer alan işçi sınıfına, ezilen, sömürülen ve baskı altında tutulan halklara; onların demokratik taleplerine karşı savaş açtı.

Bu örnekler (Ki, bunlar çoğaltılabilir), **demokratik halk devrimi** ya da “ulusal demokratik halk devrimi” ile proletarya diktatörlüğünün özgün bir biçimi olan **demokratik halk iktidarının** bir ve aynı şeyler olmadığına ilişkin yukarıdaki belirlemeyi doğrulamakla kalmıyor; bunun nedenleri, ikisini birbirine bağlayan ya da birincisinden ikincisine geçişi kolaylaştıran veya zorlaştıran nesnel ve özellikle öznel koşulların belileyici önemini sergileyerek tartışma konumuza ışık tutuyor. Bu nedenle, ulusal demokratik devrimin ya da PPKK'nın deyimiyle “ulusal demokratik halk devrimi”nin gelecekte alacağı biçimleri ve iktidarın niteliğini mekanik bir anlayışla ele almak; dahası, demokratik hak iktidarı program hedeflerini “ulusal demokratik hak cephesi” programıyla özdeşleştirmek; herşeyden önce nesnel ve öznel koşulların devrimimizdeki tarihi önemlerini yadsımaktır. Çünkü devrimimizin bugünkü aşamasında (yani ulusal demokratik devrim aşamasında), ulusal kurtulusta çıkarı olan değişik sınıf ve katmanların, zorlu bir savaşıma sahne olacak Kürdistan devriminde oynayacakları roller konusunda şimdiden kesin yargılar da bulunmak, ya da daha ileri giderek devrimimizin itici güçleri olan işçi sınıfı ve yoksul köylülüğün mücadeleye kesin bir biçimde damgasını vurmasına ve kendisini gerçek anlamda kabul etmesine tekabül edebilecek demokratik halk iktidarını ulusal demokratik güçlerin önüne yakın bir hedef olarak koymak, en basit anlamıyla gölü görmeden paçaları sıvamaktır. Diğer bir deyişle, devrimin stratejik aşamalarını ve onların öne çıkardığı görevleri birbirine karıştırmak; birinci aşamayı yaşamadan ikincisine atlamayı düşlemektir. Oysa

böylesi düşlerin, maddi gerçekliklere dönüştürülmesi sanıldığı kadar kolay değildir. Örneğin, emperyalizm çağında ilk halk devrimi olan 1905-1907 Rus Devrimi ve ardından on yılı aşkın bir süre esonra patlak veren 1917 Şubat Devrimi bile, Sovyet proletaryasının yoksul köylülükle birlikte iktidar olmasına olanak vermedi. Aksine birçok sınıf birlikte iktidarı paylaştı. Çağımız halk devrimlerinin Rusya'dakinden farklı özellikler göstermeleri ise, onların, demokratik halk iktidanna doğru adım adım giden karakteristik özelliklerini görmezlikten gelmeye yetiyor. Yukarıda sıraladığımız çarpıcı örnekler de, bu gerçeği açık bir biçimde ifade ediyor.

Elbette ki bu, Kürdistan işçi sınıfı hareketinin, ulusal demokratik devrim sürecinde hegemonyayı ele geçirmek doğrultusunda kararlı bir çaba harcamasını, Vietnam ve Çin devrimlerinde görüldüğü gibi, ulusal demokratik devrimi kesintisiz devrimle "gerçekte proletarya diktatörlüğü işlevini gören demokratik halk iktidarı"yla taçlandırmasını, yadsımak anlamına gelmez. Tam tersine, bu, Kürdistan işçi sınıfına, kendisini bugünden dayatan uzun erimli tarihi bir görevdir. Ama bu, yani işçi sınıfının ulusal kurtuluşu toplumsal kurtuluşla taçlandırmak istemesi başka bir şey; onun bu istemini, çetin bir savaşım sürecinde ve ulusal kurtuluş güçlerinin devrimci eyleminde, pratik örgütleyicilik ve bilinçli yönlendiricilikle birleştirerek tayin edici maddi bir güce dönüştürmesi başka bir şeydi bir güce dönüştürmesi başka bir şeydir. Ayrıca, Kürdistan işçi sınıfı hareketinin sosyalist devrimi hedefleyen istemi; onun, ulusal demokratik devrimi hedeflerine uygun program perspektiflerini ön plana çıkarmasıyla çelişmez. Aksine işçi sınıfının yoksul köylülüğün yanısıra, -ülkemiz devriminde önemli bir yer işgal eden-kent küçük burjuvazisi ve "Kürdistan pazarına eğemen olma özlemi" içinde bulunan ulusal burjuvaziyi kazanmayı hedefleyen böyle bir programla ortaya çıkmasını zorunlu kılar. Ki bu savaşım sürecinin proletaryanın lehine; sallantılı, karasız ve uzlaşmacı güçlerin aleyhine yaratacağı yeni olanakların gereği gibi değerlendirilebilmesi içinde gereklidir. Gine devriminin lideri Amilcar Cabrol'ın şu belirlemesi bu bakımdan öğreticidir:

"Kurtuluş mücadelesi mesafeleri katederken farklı çıkarları uyum içine sokmaya, çelişkileri çözmeye, kurtuluş ve ilerleyiş arayışı içinde ortak hedefler tarif etmeye mecburdur." (17)

Oysa, demokratik halk iktidarının, ulusal demokratik devrim aşamasında hedef olarak gösterilmesi, herşeyden önce küçük burjuvazinin bazı kesimlerini ürkütür; ulusal baskıdan etkilenen ve "pazar özlemi" içinde bulunan ulusal burjuvazinin kazanılmasını güçleştirir ve hatta önemli ölçülerde engeller. Başka bir ifadeyle, ulusal kurtuluştan yana olan değişik sınıf ve tabakalar çıkarlarını yansıtabilecek "ortak hedefler tarif etmeyi" yadsır. Çünkü ulusal burjuvazinin kendisi de, böyle bir iktidarın daha başlangıçta anti-kapitalist bir öze sahip olduğunu ve bunun, kendi sınıf çıkarlarıyla açık bir şekilde çeliştiğini biliyor. Hayır, PPKK programında ifade edildiği biçimiyle "demokratik halk iktidarı"nın bir kapısı da, diğer ulusal demokratik güçlere, dolayısıyla ulusal burjuvaziye de açık tutulacaksa (Ki, "işçi sınıfının öncülüğünde, işçi-köylü ittifakı temelinde tüm ulusal demokratik güçlerin

içinde yer alacağı demokratik hak iktidarı"ndan çıkarılabilecek anlam budur.), o zaman böyle bir iktidarın "gerçekte proletarya diktatörlüğünün bir biçimi haline geldiği"nden (yani onun bir demokratik halk iktidarı olduğundan) söz edilemez. zira demokratik halk iktidarı, esas olarak ulusal demokratik devrim aşamasının tamamlanmasına tekabül eder.

İttifaklar Sorunu

İttifaklar sorunu, devrimin stratejik sorunlarından biridir; devrimin stratejik aşamalarına göre belirlenir ve devrimin değişik aşamalarına denk düşen stratejik hedefleri belirleyen somut koşullara göre biçimlenir. Örneğin, devrimimizin bugünkü stratejik aşaması, ulusal demokratik devrimdir. Ulusal demokratik devrimi izleyen ikinci aşama, sosyalist devrime tekabül eder. Her iki aşamada müttefiklerin alabileceği konumlar, aralarındaki ilişkilerin biçimi, doğal olarak farklılıklar gösterir. Bu yüzden, devrimimizin sınıf güçleri arasındaki ilişkileri, müttefiklerin farklı süreçlerdeki konumlarını, ulusal demokratik devrimin ana yönelimlerine ve ulusal kurtuluşun mantığına uygun bir biçimde ele almak ve çözümlmek zorundayız.

Ulusal çelişkinin tayin edici olduğu ulusal demokratik devrim aşamasında, işbirlikçi Kürt burjuvazisi, toprak ağaları ve gerici ögeler, Kürt ulusunun bağımsız ve özgürlük istemleri karşısında, sömürgeci Türk devleti ve emperyalizmin yanında yer alıyorlar, alacaklar. Buna karşın işçi sınıfı, köylülük, kent küçük burjuvazisi ve ikili karakterine rağmen ulusal burjuvazi nesnel konumları itibarıyla sömürgeci boyunduruğun parçalanması, emperyalizmin ülkemizdeki varlığına son verilmesi, toprak devrimi ve toplumun bağımsız -demokratik gelişme yoluna sokulmasından yanalar. Devrimimizin bu ilk aşamasında, esas önemli olan sömürgeci boyunduruktan kurtulmanın istem ve özlemi içinde bulunan sözkonusu sınıf ve tabakaların farklı çıkarlarını uyum içine sokabilecek ortak hedefler tesbit etmek; ulusal kurtuluşuna aynı zamanda bir cephe sorunu olduğunu kavramak ve **ulusal demokratik cephenin inşasına öncelik** vermektir.

Ancak bu, tarihi önemine rağmen sadece, Kürdistan devriminn stratejik hedeflerine denk düşen politik bir tesbittir. Sonucu belirleyen öge ise, bu politikanın örgütlenmesidir. Ve sanıldığı kadar kolay değildir. Örneğin hemen hemen her Kürdistan'lı örgüt, şu ya da bu şekilde ulusal demokratik cephenin gerekliliğine ve zorunluluğuna işaret ediyor. Hatta yanık yanık bunun propagandasını yapıyor. Ne ki, büyük çoğunluğunun yaklaşımlarında isabet yok. Çünkü, bu işin en fazla ticaretini yapanlar, reformist çıkarlarını halkımızın engin çıkarlarının önüne koyarak ya başka zeminlerde reformist bağlaşıklar arıyor ya da statükocu, blokçu ve bölücü tavırlarla cephe olayının özünü boşaltarak "birlik" sürecinin önünü tıkıyorlar. Kimileri de, kendilerini cephe ilan ederek ulusal demokratik cephenin adım adım örülmesi gereğini küçümsüyor ve olaya tepkici yaklaşıyorlar. Ve malesef bütün bunlar, "bilimsel sosyalist"lik adına, işçi sınıfı adına yapılıyor. Oysa Kürdistan işçi sınıfı, kır ve kent küçük burjuvazisini ve ulusal burjuvaziyi devrimin stratejik hedefleri üzerinde ve ulusal demokratik cephede birleştirmek için çaba

harcarken eylemini, yukarıdaki tesbite göre saptamak ve buna uygun politik taktikler geliştirmek durumundadır. Bunda ısrarlı olmak; cepheye giden yolda, reformizme, bölücülüğe ve "sol" sekteliğe karşı tüm ulusal kurtuluşçu güçlerin birliğini adım adım örmek için ilkeli, kararlı ama esnek bir politika gütmek gerekiyor.

ayrıca Kürdistan'da yaşayan ermeni, Arap, Asuri, Türk ve diğer ulusal azınlıkların özgürlüğü de, Kürdistan'ın kurtuluşuna bağlıdır. Ve onlar da devrimimizin müttefikleridir. Dolayısıyla anılan azınlıkların da, ulusal demokratik cepheye kazanılması doğrultusunda çaba harcamak gerekiyor.

Öte yandan, Kürdistan, parçalı bir sömürgeci ve farklı gelişme aşamalarına rağmen, her parça açısından gündemde bulunan tarihsel devrim aşaması ulusal demokratik devrimdir. Ayrıca her parçada kendi seyri içinde gelişen ulusal kurtuluş mücadelesi, birbirini yakından etkiliyor. Bu durum, bir bütün olarak Kürdistan devrimine ivme kazandırmakla kalmıyor; ulusal birliğin sağlanması ve Bağımsız Birleşik Demokratik Kürdistan için de elverişli şartlar yaratıyor; sorunun, bölgesel ve uluslararası boyutlarının önemini daha bir artırıyor. Ancak bu aynı zamanda emperyalizmin, sömürgeci ve gerici müttefiklerinin, Ortadoğu'daki çıkarlarını da önemli ölçüde tehdit ediyor. Dolayısıyla tarihin tanıklık ettiği ortak müdahale ve saldırılara, yenilerinin eklenmesi gündemleşiyor. TC'nin, emperyalizmin planlarına uygun olarak Kürdistan'ı bölen "sınırlar" ötesine sarkma manevraları, hazırlanan seneryolar, bunu, bütün çıplaklığıyla gözler önüne seriyor.

Diğer taraftan, sömürgeci-gerici güçlerin ortak saldırıları, Kürt ulusal hareketinin yükseldiği her dönemde kendisini göstermiş; her koplo ve saldırı, değişik ölçülerde de olsa ülkemizin tüm parçalarını doğrudan etkilemiştir. Şu ya da bu parçadaki ulusal kurtuluş savaşını, yine sözkonusu parçayı işgali altında bulunduran sömürgeci devletin "sınırlar" içinde hapsedmek ise, gerici müdahaleleri engellemeye yetmemiştir. Aksine düşman güçlerin işlerini kolaylaştırmıştır. Bu nedenle, korkunun acele faydası yoktur. Düşmanın ortak saldırı ve müdahalelerini püskürtebilecek esas güç, Kürdistan halkının özgücüdür. Görev, buna inanmak; halkımızın öz gücünü harekete geçirmenin tedbirlerini süratle almak; her parça açısından Kürdistan devriminin en yakın müttefiki olan diğer parçaların ulusal kurtuluş güçleriyle dayanışma ve ittifakı sağlamak ve sözkonusu ilişkilerin pratikte alacağı biçimleri belirlemektir. Açık ki bu, ulusal kurtuluşçu güçlerin, kendi bağımsızlıklarını titizlikle koruyarak sömürgeci devletler arasındaki çelişkilerden ustaca yararlanmalarını dışlamaz. Ama tarihin öğreticiliğini bir an olsa dahi akıldan çıkarmamak gerektiği de çok açık.

Ayrıca her parçanın kurtuluşu, yine o parçada savaşım yürüten halkımızın ve onun öncü güçlerinin eseri olacaktır. Buna şüphe yok. Fakat bunun böyle olması, sömürgeci boyunduruğun kırılması, düşmanın ortak saldırılarına karşı ortak savunma ve direnişin örgütlenmesi, ulusal birliğin, dil ve kültürün geliştirilmesi için ulusal kurtuluşçu güçler arasında eşgüdümün sağlanmasına, hatta ulusal bir **organizasyonun** oluşturulmasına engel değildir. Tam tersine, ulusal hareketin gelişimine, bölgenin somut koşullarına, düşman güçler arasındaki çelişkilerden yararlanma olanaklarına göre parçalarla bütünü çıkarlarını uyumlu kılarak bu yol-

da ileri adımlar atmak mümkündür. Ve bir bütün olarak ulusal hareketi kalbinden yaralayan iç çatışmaları öneleyebilmenin en etkili yolu da, bu doğrultuda mesafe kat etmektir.

Kürdistan'ın parçalı durumu ve her parçanın özgülünde, sömürgeci ekonomik ve siyasal gelişme sürecine bağımlı olarak gelişen iktisadi bağlar ve coğrafi konum, devrimimizi sömürgeci ülkelerin devrimleriyle yakınlaştırıyor. Hatta devrim ve demokrasi güçlerinin ortak savaşmaları için elverişli nesnel koşullar yaratıyor. Bu nesnel gerçeklik, sömürgeci ülkelerin devrim ve demokrasi güçlerini, Kürt ulusunun en yakın müttefikleri haline getiriyor. Bu nedenle Kuzey Kürdistan devriminin en yakın müttefiklerinden biri de, Türkiye işçi sınıfı ve demokrasi güçleridir. Faşizme ve sömürgeciliğe karşı mücadelenin çakışması ise, ortak mücadelenin önemini daha da artırıyor.

Kürt ulusunun ulusal kurtuluş mücadelesi, dünya devrimci sürecinin kopmaz bir parçasını oluşturuyor. Başta sosyalist sistem olmak üzere bağımlı sömürge ülkelerin emperyalizme, sömürgeciliğe ve yeni-sömürgeciliğe karşı savaşan ulusal kurtuluş güçleri ve dünya işçi sınıfı devrimimizin doğal müttefikleridir. Ancak bu, kraldan fazla kralcı olma anlamına gelmiyor; dünya devrimci sürecinin genel çıkarları çerçevesinde bağımsız, kişilikli ve bağlantısız bir politika gütmeyi yadsımıyor. Ayrıca dünya barışsever-demokratik güçler, insan hak ve özgürlüklerinden yana olan kişi ve kuruluşlar da halkımızın dostlarıdır. Ulusal kurtuluş savaşımızda bu güçlerin de desteğini sağlamak için, dünya devrimci sürecinin çıkarlarından ödün vermeye yer vermeyen geniş bir politika perspektife sahip olmak gerekir.

Dipnotlar

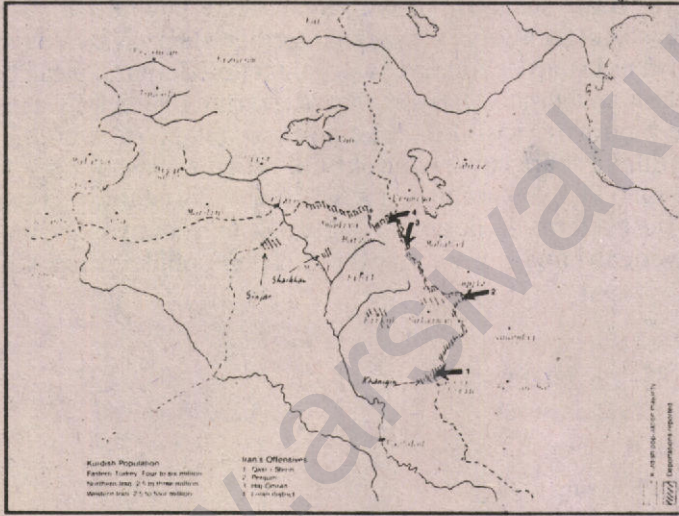
- (1) J. Stalin, Leninizmin Soruları, Sol Yay., s. 62
- (2) V. İ. Lenin. UKTH, Sol Yay., s. 99-100
- (3) V. İ. Lenin, Age., s. 100
- (4) TKSP Yurt ve Dün. Gör. Program, s. 30
- (5) V.İ. Lenin UKTH, Sol Yay., s. 92-93
- (6) TKSP Program, s 14-15
- (7) TKSP Yurt ve Dün. Gör. Prog., s. 30
- (8) F. Castro, Granma, 14 Mart 1966
- (9) K. Zaradov, Len. ve Kap. Sos.Geçiş, Tem. Yay., s. 197
- (10) PPKK Program, s. 27
- (11) PPKK Program, s. 20
- (12) PPKK Pol. Bür. Raporu
- (13) K. Zaradov, Age., s. 243-244
- (14) L. Duan, Viet. Dev., s. 19
- (15) K. Zaradov, Age., s. 247-248
- (17) A. Cabral, son Konuşmalar, Teori Yay., s. 60

CEVİRİ

Martin van Bruinessen'in, "İran ve Irak arasındaki Kürtler" konulu incelemesi, Middle East Report'un Temmuz-Ağustos 1986 sayısında yayınlandı. İnceleme, bazı eksiklerine rağmen, ülkemizin bu parçalarındaki mücadelenin belli bir dönemine ışık tuttuğu için okurlarımıza sunmayı uygun gördük.

İRAN VE IRAK ARASINDAKİ KÜRTLER

Martin Van Bruinessen

ve toplarıyla yakılıp yıkılıyor. Özetle bu uygulamalar sıradanlaşıyor.

Güneyde başlayan Körfez Savaşı, bütün yoğunluğuyla Kuzistan'dan Güney Kürdis-

İRAN VE IRAK KÜRDİSTANI KÜRT

ÖRGÜTLERİ HAKKINDA KISA BİLGİLER

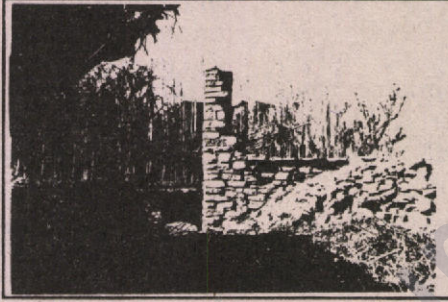
İran Kürdistanı Demokrat Partisi (İKDP)

Önceleri KDP olarak anılan İKDP, 1945'de bütün Kürtlerin partisi olarak ve 1946 yılı boyunca Bağımsız Kürdistan Cumhuriyeti'nin Başkenti olan Maha-

Kürdistan'dan alınan haberler, üzücü ve korkunç. Her iki merkezi hükümet de, İran-İrak sınırının iki yakasındaki Kürt bölgelerini kontrol altına almak ve çeşitli Kürt örgütlerine bağlı peşmergeleri (gerillaları) yok etmek için vahşi saldırılar düzenliyorlar. Bu, doğrudan askeri çarpışmalar şeklinde olduğu gibi, sivil halka yönelik saldırılar biçiminde de sürüyor. Sayısız köy, kendi merkezi hükümetlerinin kuvvetleri yanı sıra komşu hükümetin hava kuvvetleri

tan'daki Kasr-ı Şirin'e sığırdı ve 1983 yaz ve sonbaharı boyunca ortak sınırın kuzeyinde devam etti. İran ordusu, bu süre içinde İran Kürdistan Demokrat partisi (İKDP) peşmergelerinin elinde bulunan sınır bölgesini ele geçirdi. Ve şimdi Mustafa Barzani'nin oğulları tarafından yönetilen Irak Kürdistan Demokrat Partisi (IKDP)'nin deneyimli peşmergeleri

yardımıyla Irak Kürdistanı'na girdi. Irak, Kürdistan'a daha fazla birlik yollayarak karşılık verdi ve bazı Kürt aşiretlerinden topladığı asker-

lerle savaş gücünü takviye etti.

İşgal altındaki toprakların ve bu topraklarda yaşayan Kürtlerin kontrolü, her iki devlet açısından da, savaş öncesinden daha büyük bir öneme sahipti. Irak'ta, Kürt hareketine karşı yoğun bir saldırı sürerken; İran, uzlaşmaz bir tavır içindeydi. Kürdistan'ın her iki parçası da, gerilla birliklerini vurmaya hedefleyen ve fakat bütün köylülüğe yönelen askeri ve ekonomik abluka içindeydi. Nihayet Irak, 1985 sonunda Kürt direnişinin sosyal temellerini yok etmeyi amaçlayan son saldırılarını başlattı.

bat'ta kuruldu. KDP'nin başkanı ve kurucusu Qadı Muhammet'in idamından sonra Parti, yer altına çekildi; Tüdeh partisiyle yakın ilişkiler içine girdi ve giderek sola kaydı. 1950'li yıllarda yinelenen tutuklanma ve operasyonlar sonucunda, liderlerinin çoğu Irak'a kaçtı ve Partinin üyeleriyle ilişkileri iyici zayıfladı. Irak'a kaçan Parti liderlerinin çoğu, 1963'de Bağdat'ta kötüleşen politik durumdan ötürü Avrupa'ya geçtiler. 1960'lı yıllarda Partinin İran'daki yeraltı örgütü Barzani'nin yönetimine verildi ve örgüt yeniden canlandırıldı. Daha sonra Barzani'nin Pehlevi otoritesiyle geliştirdiği ilişkilerden dolayı İKDP'nin genç üyeleri geri mevzi-

lere çekildiler ve Barzani'nin partideki hakimiyetine rağmen 1968 yılında, İran yönetimine karşı gerilla eylemlerine giriştiler. Çoğu genç olan İKDP'lilerin başlattıkları gerilla eylemleri, İran yönetimi tarafından ve yer yer Barzani'nin de yardımlarıyla bastırıldı. Ancak öldürülen gerillalar halk arasında kahramanlaştı. Bu, hem İKDP İran devrimi sırasında verilen geniş halk desteğinde, hem de İran Kürtleri arasında Barzani'ye karşı belli bir hoşnutsuzluğun gelişmesinde önemli bir etkendi.

İran devrimi sırasında, Partinin tutuklu bulunan liderleri salıverildi. Sürgündekiler geri döndü ve Qadı Muhammet'in Partisi

Askeri birlikler, Irak Kürdistan'ı şehirlerinde ulusal harekete sempati duyduklarından şüphelendiklerini yakaladılar. Uluslararası Af örgütüne göre, yakalananlar arasından en az 300 sivil öldürüldü. (1) Yaşları 10 ile 14 arasında değişen 300 çocuk işkenceden geçirildi. (2) Ayrıca cepheden uzak olan birçok köy yakılıp yıkıldı, binlerce köylü sınırışı edildi ve geriye kalanlar toplama kamplarında gözaltına alındılar.

İran ve Irak, kendi içinde Kürtleri pasifize etme çabalarına karşın herbiri, komşu ülkedeki Kürt direnişini canlı tutmaya çalışıyor. İran, Barzani'nin oğullarına ve onların İKDP'sine, Irak Kürtlerinin islamcı gruplarına önemli bir destek sağlıyor. Irak'ta, İran'daki Kürt

örgütlerine - İran Kürdistan Demokrat Partisi (İKDP) ve ondan daha küçük radikal sol bir örgüt olan KOMALA'ya- para ve silah yardımı yapıyor; lojistik destek sağlıyor.

1970'lerde Irak Kürt hareketini birkaç hafta içinde çökerten bu tür anlaşmalar, bugün de Kürtler arasındaki bölünmelere katkıda bulunuyor. Hatırlanacağı gibi, 1970'lerin başında Irak'taki Kürt hareketi oldukça güçlüydü. Ve hemen hemen tartışmasız bir liderlik etrafında birleşmişti. Öyle ki Molla Mustafa Barzani, Irak Kürtlerinin yanısıra İran, Türkiye ve Suriye Kürtleri arasında da tartışmasız bir lider durumundaydı ve ulusal hareket, bu parçalardaki Kürtlerden de lojistik ve finansiyel destek alıyordu. Ancak bunun önemi kav-

yeniden ve yine Mahabat'ta reorganize edildi. Ayrıca İran ordusundan ayrılan Kürt subayların yardımıyla bir de askeri örgüt oluşturuldu.

İKDP, 1983 yılına kadar İran Kürdistan'ında, kırsal alanların büyük çoğunluğunu ve birçok şehri kontrol ediyordu. 1980 yılında Parti liderliği düzeyinde bir bölünme geçirdi. Fakat pro-Tüdeh olarak adlandırılan bu kesim pek etkili olamadı. Partiden ayrılarak Humeyni rejimiyle uzlaşma yolunu seçti.

İKDP, hedeflerini programında şöyle tanımlıyor: Kürt halkının İran sınırları içinde kendi kaderini tayin hakkı, emperyalizmin

politik, ekonomik, askeri ve kültürel etkisine karşı mücadele, "ülkemiz koşullarına yanıt verebilen sosyalist toplumun kurulması"... Stratejik sloganları ise, "Demokratik İran sınırları içinde İran Kürdistan'ına otonomi" biçiminde formüle ediliyor.

İKDP, örgüt içi demokrasinin işlerliği bakımından, diğer Kürt örgütlerinden daha duyarlı. Kasımlı, Partinin tartışmasız lideri durumunda: Parti, başta Ulusal Demokratik Cephe olmak üzere, Feda-i'leri ve Halkın Mücahitlerini stratejik müttefik olarak görüyor; uluslararası alanda Avrupa sosyal demokratlarıyla

ranamadı. Türkiye ve özellikle İran'la geliştirilen ilişkiler, Kürt halkının desteğine tercih edildi. 1960'ların sonlarından itibaren İran'la geliştirilen ilişkiler, 1975'de bütün çıplaklığıyla açığa çıktı. Bağımlılık ilişkilerinin yaşattığı ağır yenilgi, Kürt liderler ve bir bütün olarak Irak Kürt hareketinin sosyal yapısı içindeki çelişkileri derinleştirdi; ulusal ve sınıfsal dayanışmayı engelledi; yerel ve bölgesel çelişkileri alevlendirdi.

İran devriminden sonra, İran Kürdistanı'nın kuzeyinde üslenen İKDP, geçmişten ders çıkarmadı; önemsiz birkaç konuda görüş ayrılığına düştüğü İKDP'ni, 1982'de Türkiye sınırına yakın stratejik bölgeden çıkarmak için İran ordusuna yardımcı oldu. Ayrıca

İKDP ile Kürdistan Yurtseverler Birliği (KYB) arasında, Barzani'lerin uzun süredir rakibi olan Celal Talabani'nin başını çektiği görüş ayrılıkları var. Yine KYB, son birkaç yıldır İKDP'nin ortak bir cephe kurmada anlaştığı Irak Kürdistanı Sosyalist Partisi (İKSP) ve Irak Komünist Partisi (İKP) ile de anlaşmazlık içindedir. İran'da, İKDP ile KOMALA birbirlerine karşı açıkça savaş açmış durumdadır ve belli bölgelerin kontrolü üzerinde mücadele ediyorlar.

Kürtlerin birleşmemesinin bir nedeni de, Irak ve İran yönetimlerinin ulusalcı örgütlere karşı savaşta aşiret çelişkilerinden de yararlanarak özellikle Kürtlerden topladıkları askerleri cepheye sürmeyi başarmalarıydı.

ilişkileri zorluyor. Ayrıca lojistik destek bakımından Irak'a bağlı; ancak bu desteğin, kendisini bağımlılık konumuna düşürmediğini iddia ediyor.

Komala (Komala Şoreşgeri Zehmetkeşani Kurdistanî İran):

Komala, 1979'da, yani devrimden hemen sonra ortaya çıktı. Fakat örgütün 1969'da illegal olarak kurulduğu söyleniyor. Şah rejiminin son yıllarında Merivan bölgesinde toprak sahiplerine karşı köylü direnişinin örgütlenmesinde önemli rol oynadı. Devrimden sonra, esas olarak gençlik ve şehir küçük burjuvazisi içinde

örgütlendi. Marksist-Leninist dünya görüşüne sahip olduğunu iddia eden Komala, başlangıçta esas olarak Kürdistan'da örgütlüydü ve merkezi otoriteye, toprak sahiplerine, Tüdeh'e ve Sovyetler Birliğine karşı İKDP'den daha katı uzlaşmaz bir tavır içindedi. Ve İranlı maoist gruplarla iyi ilişkileri vardı.

Komala, 1981 yılında yaptığı kongresinde ideolojik bir kriz içine girdi. Eski görüşlerini "popülist" olarak mahkum etti. İran devrimini önüne hedef olarak koydu ve 1983 yılında benzer ideolojilere sahip üç ayrı İranlı grupta birleşerek İran Komünist Partisine katıldı. Komala'nın lideri olan Abdullah Muhtadi, İKP

TOPLUMSAL TEMELLERİN ÇATIŞMASI

Kürt ulusalcılığı, köklerini iki temel alanda buldu. Birincisi, şehirlerde eğitim görmüş aydınlar. Bu kesimler, çağdaş değişmelerden etkileniyor; Arap ve Türk ulusalcılığını izliyor ve modern politik hareketlerin yaratılmasında belli bir rol oynamak istiyorlardı. İkincisi ise, hükümetlerin baskılarına, giderek artan sataşmalarına duyulan kızgınlıktan, dirençten kaynaklanan bir karşı koyuştu ve genellikle aşiret çevrelerinde kendisini gösteriyordu. Bu iki temel faktörü, çoğu kez birbirinden ayırmak oldukça güç. Çünkü şehirli entellektüeller, çoğunlukla büyük ailelerden oluşuyordu ve bir çok aşiret üyesi de ulu-

salcılık, çoğulcu demokrasi ve sosyalizm gibi modern bir politika izliyordu. Şehirli entellektüeller tarafından yönetilen partiler, aşiret desteğini alamadıkları zaman güçsüz kalıyorlardı. Bu durum, Parti liderlerinin genellikle "aşiretçilik"le suçlanmasını kolaylaştırıyordu.

Bununla birlikte, Kürt hareketindeki şehirli entellektüel ve aşiret kutuplarını belirlemek her zaman kolay olmuştur. Görüşleri, ulusalcılıklarının yapısı her zaman farklı olmuş ve birbirleriyle uzlaşmazlık içerisinde olmuşlardır. Geçmişte birçok aşiret, hükümete karşı olduğu gibi, politik partilerin kendilerine karışmasına da tepki duyuyorlardı. Ayrıca rakip aşiret beyleri arasında sık sık görülen ihtilaflar, güç çatışmaları, aşiretlerin birlikte aynı

genel sekreterliğine getirildi. Komala, şimdi İKP'nin tek belirgin Kürt kanadını oluşturuyor. Komala'nın, güçlü olduğu alan Senandaj-Merivan bölgesi; ayrıca Kürdistan'ın diğer alanlarında da aktif.

Komala, 1979'dan bu yana İKDP ile sürtüşüyor. 1985'den beri de iki örgüt arasında şiddetli çatışmalar yer alıyor. Çatışmaların ortaya çıkışında, Komala'nın, İKDP'yi "sınıf düşmanı" burjuva bir örgüt olarak tanımlaması ve İKDP'e karşı ideolojik mücadelenin dozunu giderek arttırması önemli bir etken oldu.

İrak Kürdistanı Demokrat Partisi (İKDP):

KDP (İran)'nin Mahabat'ta kuruluşundan sonra, o zaman İran'da bulunan Molla Mustafa Barzani'nin teşvikiyle İKDP kuruldu. Kurucuların çoğunluğu, Süleymaniye şehrinde entellektüeller ve subaylardı. 1950'li yıllarda Barzani'nin yakın arkadaşları, partinin kontrolünü C.Talabani'nin politik klavuzu ve kayınpabası olan Süleymaniyeli Avukat İbrahim Ahmed'e kaptırdılar. Barzani'ye sadık olan hizip, birkaç yıl, ayrı bir örgüt gibi çalışmalarını sürdürdüler ve Iraklı komünistlerle yakın ilişkiler içine girdiler.

tarafa yönelmelerini, politik objektiviteye sahip çıkmalarını olanaksız kılıyordu. Bir aşiret beyinin harekete katılması sık sık, rakibinin uzakta kalmasını veya hareketi red etmesini beraberinde getiriyordu.

Irak'daki Kürt ulusalcıları her zaman en az eşit sayıda hükümet yanında yer alan Kürt aşiret üeleriyle karşı karşıyaydı. (Böylece bunlar, merkezi hükümetten silah, para alıyor ve genel baskıdan bir parça da olsa muaf tutuluyorlardı). Diğer taraftan, şehirli politikacılar Kürt hareketinin gelişimine sırtlarını dönebiliyor; sözde aşiret üelerinin anlaşılmaazlığını, uzlaşılmaazlığını öne sürerek merkezi hükümetle anlaşılıyorlardı. Her bir grup diğerinin ihanetinden şüpheleniyor; herbiri ikna için gerekçeler gösteriyordu.

Kürt sosyal yapısı içinde, bölünmelerin bir başka faktörü daha var: Lehçe farklılıkları... Gerçi yurtsever güçlerin çoğunluğu bunun önemini bilmezlikten geliyor veya küçümsüyorlar. Ancak linguistik farklılıklar, Kürtlerin birliği ve aralarındaki politik rekabetin aşılması bakımından önemli bir faktör olmayı sürdürüyor.(3) Kurmanci lehçesi, Suriye Kürtleri, Türkiye Kürtlerinin önemli bir bölümü, Bahdinan (Irak Kürdistanı'nın kuzeyi) ve İran'da Urmiye gölünün batısında konuşuluyor. Daha güneyde Sorani lehçesi konuşuluyor. Sorani lehçesi de, Hamıqın ve Kirmanşah çevresinde yerini diğer lehçelere bırakıyor.

Güney ve Doğu Kürdistan'da, Kurmanci konuşanlar arasında

Ancak 1957'de, iki hizip yeniden birleşti.

Abdulkerim Kasım'ın 1958 askeri darbesinden sonra, İKDP legalize oldu. Sovyetler Birliğinde sürgünde olan Barzani Irak'a döndü ve daha önce onur başkanı olduğu partinin başkanlığını fiilen ele aldı. Partinin, gelişen olaylar üzerinde süratle kontrolü sağlaması gereken bu dönemde, iç çatışmalar yeniden boy verdi. Barzani, İbrahim Ahmet hizbiyle ilişkilerini geliştirdi ve o zaman komünistlere yakın olan eski dostlarına karşı tavır aldı. Ne varki, Barzani ile İbrahim Ahmet, 1961 yılında Bağdat yönetimiyle Kürtler arasındaki ilk çatışmalardan sonra tekrar karşı konum-

larda yer aldılar. Her ikisi de kendilerini Kürt hareketinin gerçek liderleri olarak görüyorlardı. Ancak Polit Büro, bu dönemde Barzani'nin yanındaydı. 1964 yılında iki lider arasındaki rekabet doruk noktasına vardı. Barzani'nin, Polit Büro'ya danışmadan hükümetle ateşkes kararına varması, bardağı taşıran son damla oldu. İbrahim Ahmet, hemen Barzani'yi kınayan, daha doğrusu azleden bir konferans topladı. Barzani, bu konferansı geçersiz ilan ederek kendi taraftarlarının baskın olduğu bir kongre topladı. Kongreden sonra, Barzani taraftarları ve İ. Ahmed'in hizbinden yeni Polit Büro oluşturuldu. (Yeni Polit Büro'nun üyelerinden biri

aşiret ilişkileri, Sorani konuşulan bölgelere oranla daha canlı. İran ve Irak'da en önemli Kürt şehirleri, Soranice konuşulan bölgelerde yerleşik ve geçtiğimiz son yüzyıl boyunca entellektüel birikim çoğunlukla Sorani Kürtlerinden oldu. Bu, Irak'ın Kürtçe yayınlanabilen kitaplar, dergiler, ve gazeteler bakımından tek ülke olması gerçeğinden kaynaklanıyor. Ayrıca Arap harfleriyle yazım sansürünün varlığını da anmak gerekir. Oysa Türkiye'de Kürtçe kesin yasaklanmış durumdadır. Sürgünde çıkan birkaç yayın dışında Kurmanci gelişmemiş bir şekilde kalmıştır. İran ve Irak'da Sorani konuşulan bölgeler, ekonomik ve kültürel bakımdan Kurmanci konuşulan bölgelerden daha fazla gelişmiştir.

Bir Soran, Kurmanc'ı, sık sık ilkel ve dini bakımdan fanatik bulur; fakat onların savaşkanlıkta yiğit olduklarını kabul eder. Kurmanc'da, Soranı, güvenilmez ve kendini beğenmiş (kültürel kibirli) olarak görür.

İKİ KUTUP

Irak'da, Barzan bölgesi (Bahdanan) ve Süleymaniye şehri uzun süre Kürt hareketinde iki kutba hizmet etmiştir. Bu yöreler, aynı zamanda Kurmanci ve Sorani konuşulan bölgeler olarak ayrılır. İran'da Urmiye'nin batısı ve Mahabat şehri benzer zıtlıklar taşıyor. (4)

Molla Mustafa Barzani, dini liderler veren ve bu etkisini Barzan aşireti ve çevresinde kullanan bir

de, 1975 yılına kadar Barzani'nin yakın çalışma arkadaşı olan Dr. Mahmut Osman'dı.) Barzani'ye sadık peşmergeler, eski Polit Büro'nun Mavet'te bulunan karargahına saldırdılar ve onları İran sınırının karşısına sürdüler. Eski polit büro üyeleri, bu fırsattan da yararlanarak İran otoriteleriyle ilişkiye girdiler. Bu erken ilişki (benzer bir durum 1962'de de olmuştu), İran yönetimi bakımından iyi bir fırsat sağladı. Diğer yandan 1965 yılında, Talabani ve savaşçıları, Barzani ile uzla yolunu açmak için Irak Kürdistanına döndüler.

Bu dönemde, Kürtler, önemli ölçüde modern bir şekilde silahlanmaya başladılar. Buna paralel

olarak İran'a bağımlılık da yavaş yavaş arttı. İran, Barzani'nin güçlü konumunu dikkate alarak ağırlıklı desteği O'na verdi. Amaç Barzani aracılığıyla Kürt hareketi üzerinde denetimi sağlamaktı. Barzani, aldığı İran desteğiyle daha da güçlendi. Talabani, Barzani'nin gücü karşısında tutanamadı ve Barzani'ye yönelttiği suçlamalardan ötürü öz-eleştiri verip uzlaşma yolunda adım atmayı da önemsemedi. Ve Bağdat yöntemiyle, Süleymaniye ve Kerkük'ün kendi kontrolüne verilmesi üzerine pazarlığa oturdu. Nihayet pazarlık anlaşmayla sonuçlandı ve Talabani, beraberindeki savaşçılarıyla birlikte Barzani kuvvetlerine karşı Irak ordusunun yanında

ailede dünyaya geldi. Barzani, daha genç yaşta rakip aşiretlerle çatışmalarda, İngiliz (sonra Arap) hükümetine karşı yapılan bölgesel çatışmalarda büyüklerini izledi; sözkonusu çatışmalarda yer aldı. IKDP'nin kuruluşunda yer aldı ve başkanı oldu. Ancak 1960'ların başında Barzani ve Parti hemen hemen ters kanatları temsil ediyorlardı. Fakat bu durum uzun sürmedi. Barzani, diğer aşiretlere olduğu gibi KDP'ne de boyun eğdirdi. Ne ki, son yirmi yıldan bu yana Barzani ve oğullarının karşısında yer alan Talabani, özellikle Soran bölgesinde şehirli ve eğitim görmüş kesimin desteğini sağlayarak varlığını koruyabildi. Ancak radikal ve ilerici konumuna rağmen Talabani, Bahdinan

bölgesinde etkili olamadı. Politik etki alanları giderek net bir biçimde belirginlik kazandı.

Talabani'nin KYB'si, Soranice konuşulan alanı büyük ölçüde kontrol ederken, Bahdinan Barzani'nin oğulları İdris, Mesut ve KDP'nin elinde.(5) Diğer gruplar ancak bu iki örgütün rızasını aldıktan sonra çalışabiliyorlar. Ayrıca IKDP'nin, İran Kürdistanı'nın kuzeyinde üs ve kampları var.(6) İran Kürtleri İdris Barzani'yi, kurmanci konuşulan bu bölgede, anti-soran duyguları kışkırtarak İKDP'ni bölmeye çalışmakla suçluyorlar. Aşiretlerin elit tabakası arasında genç olan bir kesim İKDP'ni destekleyen, güçlü aşiret beyleri çoğunlukla uzakta kalmayı yeğledi ve bazıları, 1980 -1981 yıllarında IKDP ve

çarpıştı. Ardından, o döneme kadar Tahran'da bulunan İbrahim Ahmet'de Bağdat'a hareket etti.

Mart, 1970'de, Bağdat yönetimi

Barzani ile, otonomiye de içeren bir barış anlaşması imzaladı. İbrahim Ahmet ve Celal Talabani, Bağdat yönetimi nezdindeki konumlarını kaybettiler ve Barzani'yi eleştirmekten kaçınarak tekrar IKDP'e döndüler.

1972 yılı önemli bir dönüm noktasıydı. Barzani, şah aracılığıyla Washinton'la ilişki kurdu ve destek almaya başladı. Bu, herşeyden önce Barzani'nin 1974 yılında Bağdat yönetimi tarafından kuşa çevrilen otonomiye red etme kararını etkiledi. Ayrıca Partide

yeni dalgalanmalara yol açtı. IKDP'nin liderlerinden Ahmet Aqrevi ve Haşim Aqrevi, Barzani'den ayrıldılar ve kağıt üzerinde kurdukları örgütleriyle hükümetin yanında yer aldılar. Barzani ve IKDP liderleri, İran'a sığındılar.

Bu gelişmeler ardından Barzani, politakadan çekildi. Barzani'nin uzun süre çalışma arkadaşı olan Dr. Mahmut Osman da, Barzani'den ayrıldı ve gittiği Avrupa'da, Barzani ve oğulları aleyhine şiddetli bir saldırı kampanyası başlattı. Ve KDP-Hazırlık Komitesi olarak çalışmaya başladı. Daha sonra Kürdistan Birleşik Sosyalist Partisi diye bir örgüt kurdu ve bir süre sonra diğer bazı gruplarla birlikte Irak

İKDP arasındaki ayrılıklarda Barzani'lerin yanında yer aldılar. Bu kesim, aynı zamanda 1982'de, İKDP peşmergelerinin bu bölgeden uzaklaştırılmasında İKDP, İran ordusu ve devrim muhafızları yanında yer aldılar. İran ordusu bu bölgede kontrolü elinde tutar görünüyorsa da, aşiretler Tahran otoritesini onayladıkları sürece hemen hemen bağımsız kalabiliyorlar.

SINIF ÇELİŞKİLERİ

Daha radikal Kürt örgütleri İran ve Irak KOMALA, Kürt hareketindeki sınıf çelişkileri temelinde görülen farklılık ve çeşitlilikle varolabiliyorlar. Kendilerini proletarya ve fakir köylülüğün temsilcileri olarak görüyorlar. Onlara göre, İKDP feodal bir örgüt; İKDP ise,

şehirli burjuazi ve aşiretçi feodal elitin ittifakından oluşan bir örgüt. Bu görüş, bu örgütlerin kendilerine bakışla uyumlu görünmese de, ilk bakışta ikna edici görünüyor. İKDP desteğininin hemen hemen tümünü, şimdi aşiret çevresinde buluyor; İran ve Irak'daki büyük toprak sahibi aşiret beyleriyle anlaşmaya fırsat arıyor. İKDP'nin kadrolarının küçük bir kısmı aşiret ve toprak sahibi elitinden oluşurken, çoğu şehirli orta sınıftan-öğretmen, memur ve esnaf- çıkıyor. Parti aşiretleri uzak tutmaya dikkat ediyor. Fakat parti önderliğinin kompozisyonu, tek başına partinin hangi sınıfı temsil ettiğini göstermiyor. Çünkü Kürt örgütlerindeki önderlerin büyük bir çoğunluğu, toprak sahibi ve aşiret elitinden ya

Kürdistanı Sosyalist Partisine katıldı. Barzani'nin Şam temsilcisi olan Celal Talabani'de, Şam'da Kürdistan Yurtseverler Birliği (KYB)'ni kurmaya koyuldu. Barzani'nin diğer yakın çalışma arkadaşı M. Mahmut Abdurrahman (Sami) da, KDP-Geçici Komutanlığı (Qiyada Muvakat) kurdu ve özellikle Barzani ailesine büyük bir bağlılık duyan kesimleri örgütlemeye çalıştı. Ayrıca ilk anda Tahran'ın desteğini aldı.

Bu gruplaşmaları, iç çatışmalar izledi. 1978 yılında KYB ile İdris Barzani taraftarları arasında şiddetli çatışmalar başladı. Barzani'ler, bu çatışmalarda konumlarını güçlendirdi ve KDP-Geçici Komutanlığı'nın İran nezdindeki

prestijini de sarstılar. Nitekim 1979 yılında yapılan Parti kongresinde İdris Barzani, Partiyi ele geçirdi; Sami ise, Partiyi terk etmek zorunda kaldı ve Kürdistan Demokratik Halk Partisini kurdu. Parti, tekrar eski adını (KDP) aldı. Barzani' kardeşler (İdris ve Mesut), daha sonra İran İslam Cumhuriyetiyle ilişkilerini daha da geliştirdiler.

İKDP, Kasım-1980'den bu yana, İKP ve İKSP ile Ulusal Demokratik Cephe'de yer alıyor. Ayrıca Şii direniş hareketi Al-Da'wa ile de özel ilişkileri var. Parti, kendisine anti-emperyalist diyor; diğer Irak Kürt örgütleri gibi Marksist terimleri kullanıyor ve İran İslam rejimi ile Irak

da görece eğitim görmüş şehirli orta sınıftan oluşuyor. KOMALA (İran)'nın karşıtları, onun liderlerinin birkaçının da feodal kökenli olduğunu hemen belirtiyorlar. Bir partinin programı, onun sınıf konumuna göre ters bir yolda olabilir; belirgin tek kriter gerçek sınıf çelişkileri açısından aldığı tavidir. Bu bakımdan bütün partiler en azından birkaç örnekle, genellikle merkezi hükümetin yanında Kürt hareketine karşı tavır alan "feodal" ve aşiret beylerine karşı olduklarını aktarabilirler. Diğer yandan, bütün partiler olmasa bile çoğu, "yurtsever" aşiret beylerinin desteğine mutlulukla hoşgeldin diyebiliyorlar.

Merkezi hükümetlere karşı mücadele ve ulusal duyarlılığın Kürt halkı arasında güçlenmesi, sınıf

çelişkilerinin üzerini örtmeye eğilimli görünüyor. Irak Kürdistan'ında 1950'lerde topraksız köylülük ve toprak sahipleri arasında şiddetli çatışmalar oluyordu. 1959'da birçok toprak sahibine, ülkeyi terk etmesi için zor kullanıldı. Ancak benzer çatışmalar, 1961'de Kürt savaşı başladıktan sonra çok ender görülüyor.

İran devriminden sonra, benzer bazı olaylar İran Kürdistan'ında da görüldü. Merkezi hükümetin otoritesi 1979'un ilk aylarında zayıflayınca birçok eski toprak sahibi, Şah reformlarıyla ellerinden alınan toprakların kontrolünü ele almayı denediler. Köylüler, şehirlerde eğitim görmüş devrim isteklerini genç ve entellektüel kesimlerden destek gördüler. KOMALA ve

Kürtleri arasındaki ilişkinin niteliğini kavriyor.

Kürdistan Yurtseverler Birliği (KYB):

Barzani hareketinin Mart-1975'deki ağır yengilsinden sonra, Barzani döneminde alçakgönüllü bir profil çizen Celal Talabani, Avrupa, Suriye ve Lübnan'daki Kürtlerle de kurduğu ilişkiler sonucunda yeni bir politik örgüt inşa etmeye başladı. Üç değişik eğilimi yapısında birleştiren KYB'nin kuruluşu, Haziran 1976'da Şam'da duyuruldu.

KYB, kendini Marksist-Leninist bir örgüt olarak tanımlayan ve esas olarak öğrenciler

arasında örgütlenen KOMALA (İran Komala'sıyla karıştırılmaması gerekir), Sosyalist Hareket, "Genel Çizgi" ve C. Talabani'nin kişisel yandaşlarından oluştu. Bu örgütler arasında zaman zaman bazı ayrışmalar ol-duysa da, C. Talabani'nin, KYB üzerindeki kontrolü sürekliliğini korudu. Komla, KYB içindeki en büyük örgüt ve 1970'lerin başından beri Irak Kürdistanı içlerinde gizil faaliyet gösteren tek örgüt denebilir. Ayrıca KOMALA, Irak Kürt hareketinin 1975 yenilgisi sonrasında, sürgünlere karşı direnen ve ilk gerilla eylemlerini başlatan örgüt oldu. Ki bu eylemler, diğer örgütleri de harekete geçiren önemli bir

Halkın Fedailerini içeren çeşitli sol örgütler, bölgeden toprak sahiplerini sürmek için köylüleri örgütlemeye giriştiler. İKDP, Mahabat yakınındaki toprak sahiplerinin eski topraklarını ele geçirmelerine engel oldu. Urmiye ve Marivan bölgelerinde, toprak sahipleri, "komünistler"e karşı mücadele etmek için İslamcı komitelerden ve devrim muhafızlarından (Pastarlardan) yardım ve destek istediler. Solculara göre, ayrıca Barzani'ye sadık askeri üniteler, toprak sahiplerinin yanında yer aldılar.

1979 yazında bu çelişkiler daha da keskinleşti. Toprak sahipleri genellikle merkezi hükümetin safında yer alırken, köylüler bu ittifakin karşısında yer aldılar. Ancak radikal sol gruplar, 1979 yazını izleyen ay-

larda sertleşen mücadelede, daha önce radikal eylemlere kısıktıkları köylüleri savunamadılar. Köylüler, sınırlı birtakım misillemelerle yalnız başlarına kaldılar. İKDP ise, daha başından ihtiyatlı davrandı. Toprak sahiplerine hiçbir zaman doğrudan doğruya saldırmadı ve köylüleri sınıf hareketi için örgütledi. Ulusal bir politika doğrultusunda, köylüler ve toprak sahiplerinden asker kaydetti ve gerektiğinde eski olanı korudu. Pastarlar da "körce" bir politika izledi. Köylülere karşı toprak sahiplerini desteklemeyi durdurdular ve daha belirgin olarak solcuları ve Kürt yurtsever güçlerini hedef aldılar. 1980 yılına gelindiğinde, toprak sahipleri-köylülük çelişkisi, bir önceki yıla oranla sertliğini yitirdi ve daha sonraki

faktör oldu.

Bu dönem, aynı zamanda İKDP ve KYB arasında, ortalıkta dolaşan işbirliği önerilerine rağmen öteden beri var olan örgütsel rekabet giderek arttı. 1977 sonbaharında KYB, askeri komutanlığını Şam'dan Irak Kürdistanı'na kaydırды. Ve Şam'da bulunan en iyi savaşçıları, İKDP'nin kontrolünde bulunan Türk sınır alanından Irak Kürdistanı'na gönderdi. 1978 baharında, KYB'nin savaş alanını iyi tanımayan 800 peşmergesi, Türk sınırında İKDP'nin eline düştü. Bunlardan 300'ü, Irak ordusunun kucağına sürüldü veya Türkler tarafından yakalandı. KYB öndelerinin büyük bir bölümü İKDP tarafından önce

tutuklandı ve sonradan idam edildiler. KYB aldığı bu büyük yenilgiden sonra, Sosyalist Hareketin büyük bir kesimi de, KYB'den ayrılarak İKSP'nin inşa sürecine katıldı.

Bu olaylar, C. Talabani'nin otoritesini oldukça sarstı. Talabani, 1980'ler de otoritesini yeniden kurmak için yoğun bir çabaya girişti. Ve özellikle SORAN bölgesinde, sarsılan otoritesini yeniden kurdu. Bu dönemde Talabani'nin İran'daki popülaritesi de arttı. Talabani, İran Komala'sı ve İKDP ile iyi ilişkiler geliştirdi; İKDP'e, İKDP'nin saldırılarına karşı destek vermeyi önerdi. Ayrıca İKDP desteğinde Irak Kürdistanı'na giren İran birlikle-

yıllarda savaşın keskinleşmesine paralel olarak, tali bir çelişki durumuna geldi.

İRAK'TA GERİLLA SAVAŞI - (1976-1985)

1975'de Kürt hareketinin çöküşünden sonra, Irak hükümeti, Kürt halkına karşı iki ucu keskin bir politika başlattı. Bir yandan kitlesel sürgünleri gündemleştirdi, diğer yandan Kürt savaşının canlanmasına karşı şiddetin dozunu arttırdı. Irak Kürdistanı'nın sadece bir parçasını içeren "otonom bölge" fikrini ortaya attı. Bunu, halkın bir kesiminin de yararlandığı ekonomik gelişme projeleriyle destekliyor. Bunun yanında, kuzeybatıda Şahan ve Sincan'da olduğu gibi Kerkük ve

Haniqin gibi zengin petrol bölgelerinde de yoğun bir "Araplaştırma" uygulaması sürüyor; Kürtler sınır dışı ediliyor, Sözde Mısırlı olan Arap Köylüleri onların yerine yerleştiriliyorlar.

1976'da hükümet, İran-İrak sınırında 10-20 kilometre genişliğinde bir alanı tümüyle boşalttı. Köyler, ormanlarla birlikte tamamen yakıldı; köy halkı, şehirlerin yanında yeni yerleşim birimlerine yerleştirilmeye zorlandı. Kuzeyde de, benzer bir uygulamaya girişildi. Birçok köy yakıldı, meyve ağaçları kesildi, su kaynakları yok edildi. Ayrıca bu baskı ve sürgün, yalnız Barzan bölgesiyle sınırlı kalmadı; bizzatıhi hükümet saflarında yer alan bazı köyleri de etkiledi. Hatta bazılarına para verildi.(9) Fakat bu

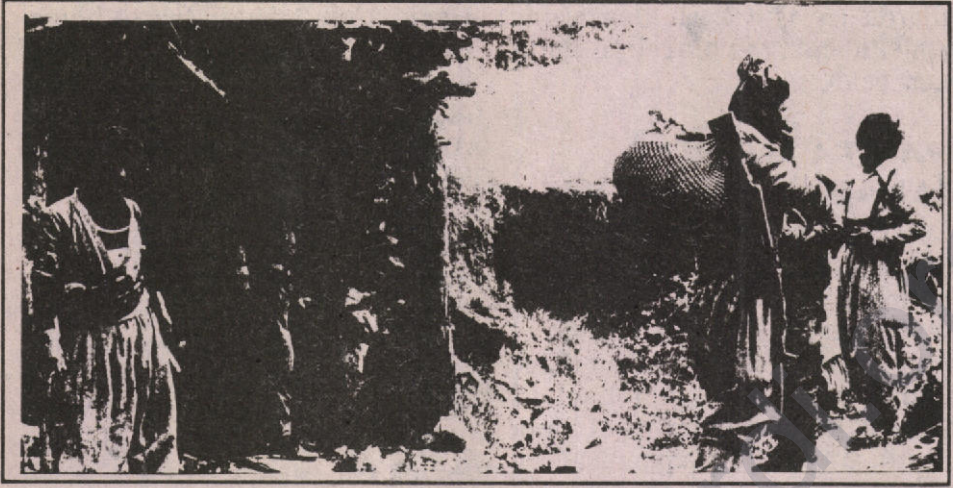
rine karşı, yayılmacılarla çarpışacağını açıkladı ve aynı dönemde İKDP ile bir cephede bulunan İKP ve İKSP'yle kanlı çarpışmalara girişti.

Tüm bu olaylar, Talabani'nin, Bağdat hükümetiyle yeni bir işbirliğine gireceğine işaret ediyordu. Sonuçta da öyle oldu. Kasımla, bu işte ilk aracı olma rolünü üstlendi. Ve böylece, Tahran, İKDP, İKSP, İKP ve Bağdat, İKDP, KYB biçiminde beliren iki çizgi şekilleniyordu. Fakat KYB ve Bağdat arasındaki işbirliği, ancak bir yıl sürebildi. Bağdat yönetimi, 1985 yılında özellikle KYB'nin kontrolü altındaki bölgelere ve sivil halka yönelik yoğun saldırılara girişti.

1985 yılında büyük bir yalnızlık içine giren KYB'nin, belirgin bir programı yok. Ancak 1985 yılında, KYB, ilk kez stratejik hedefini, ULUSLARIN KENDİ KADERLERİNİ TAYİN HAKKI belirledi.

İrak Kürdistanı Sosyalist Partisi (İKSP):

İKSP, başlangıçta Dr. Mahmut Osman'ın liderliğini yaptığı "KDP-Hazırlık Komitesi" ve KYB'den ayrılan Sosyalist Hareketin başkomutanı Resul Mamend grubunun oluşturduğu Kürdistan Birleşik Sosyalist Partisi olarak kuruldu. 1981 yılında yapılan kongrede, partinin ismi

da, hükümetin barbarlığını gizlemeye yetmedi. Sürgün edilen köylüler, büyük bir kin ve nefret içindeydiler ve yeryer direnmeyi denediler. Bu durum, gerilla savaşının

yeniden başlanmasını teşvik etti. O dönemde yer altında faaliyet gösteren KOMALA'lı öğrenciler, köyleri yakıp yıkmaya gelen ordu birliklerine karşı protestolarda bu-

değiştirildi ve IKSP yapıldı. Daha sonra, 1973-1974 yılında Barzani'den ayrılan bir grup da IKSP'e katıldı. Bu üçüncü grup, Barzani'den ilk ayrıldığında Bağdat yönetimi saflarına geçmişti; ancak sonradan tekrar Bağdat yönetiminden uzaklaşarak IKSP saflarında yer aldı.

IKSP, 1980 yılında KYB ve birkaç grupla birlikte, IKP'yi de içeren "ulusal demokratik" cepheye katıldı. Daha sonra, IKP ile birlikte ve bu kez IKDP ile ayrı bir cephe oluşturdular. KDP peşmergelerinin, bu durumdan yararlanarak, IKSP, IKP ve KYB'nin ortak kontrolleri altındaki alanlara girip askeri operasyonlar yapmaları, KYB ile IKSP ve IKP'nin

aralarını iyice açtı. KYB, Mayıs-1983'de, IKSP ve IKP'nin karar-gahlarına saldırdı ve çatışmalar, aralıklı olarak belli bir süre devam etti. IKSP, bu çatışmalarda kontrol ettiği toprakların büyük bir bölümü KYB'ne kaptırdı. Ve giderek KDP'nin ve İran'ın etkisi altına girdi.

IKSP'nin programı belirsiz terimlerle dolu. Ancak ilerici ve anti-emperyalist bir öze sahip. IKSP'de, Irak Kürdistanı'na otonomi ve Irak'a demokrasi istiyor. Önemli bir dış destek alamıyor. Ve yol arkadaşları KDP ve IKP arasında giderek varlık nedenlerini yitiriyor.

Martin Van BRUÏNESSEN

lundular. Hatta bazı militan köylüler de öğrencilerin saflarına katıldılar. KOMALA dışındaki Kürt örgütleri de, gizli ama yoğun bir faaliyet içindeydi.

Bu dönemde, KOMALA, KYB'ne katıldı. KYB, 1977'de Kürdistan'da karargâh kurdu ve IKDP'nin yanında yer aldı. Her iki örgütün başlangıçta, sadece birkaç yüz peşmergesi vardı. Fakat son derece hareketliydiler. Karargahlarından oldukça uzakta vur-kaç eylemlerini rahatlıkla başarabiliyorlardı. Yeni gerilla hareketinin haberi kısa zamanda yayıldı. Dışarda yaşayanlar, 1975'de Bağdat'ın genel affından yararlanmanın hayal kırıklığına uğrayan eski peşmergeler, Kürdistan'a gelip harekete katıldılar. Katılmaların çoğu, sürgün ve diğer ağır baskı biçimlerinden etkilenen toplum kesimlerindendi.

Ancak diğer bazı Kürt örgütleri, silahlı mücadelenin doğruluğuna bu evrede ikna olmuyorlardı. Ayrıca 1978'de Irak Komünist Partisi, Ulusal Cepheden ayrılmaya zorlandı. Ne ki, IKP'nin Kürt karşıtlarıyla müteffik konumuna düşmesi, onun başarı şansını arttırmadı. İki Kürt örgütü IKDP ve KYB arasındaki savaş, büyük bir moral kaybına neden oldu. Bütün bunların yanısıra, 1970'lerin sonundaki petrol patlaması, Irak'da belirgin bir ekonomik büyüme yarattı. Ekonomik yaşamdaki bu iyileşme, hükümetin baskılarına karşı doğrudan deneyim sahibi olmayan Kürtlerin hükümetle uzlaştırdı. Gerilla grupları ise umut ettikleri halk desteğini göremediler.

Fakat bu olumsuz durum fazla sürmedi. Ardından Körfez Savaşı patlak verdi. Güneydeki askeri operasyonlar Irak ordusunun Kürdistan üzerindeki sıkı denetimini zayıflattı. Güney Irak'a sürüğüne gönderilenlerin çoğuna Kürdistan'a dönmelerine izin verildi. Bunlardan binlercesi Kürt partilerine katıldılar ya da sözkonusu partilerin denetiminde bulunan bölgelere geçtiler. İran, IKDP ve diğer gerilla gruplarına askeri ve finansman desteği başlattı. Fakat buna rağmen, gerçek gerilla hareketi düşük düzeyde kaldı.

Kürt partileri ve diğer muhalefet güçleri, geçmişe oranla büyük bir hareket özgürlüğü ve sivil halkı ilişki kurma olanaklarına kavuştu. Ancak bu elverişli koşullara rağmen, toprak ve halk üzerinde kontrol kurma yarışına girildi. IKP ve IKSP, başlangıçta KYB ile anlaşarak aynı bölgede kamplar kurdular. Daha sonra KYB'nin rakibi durumunda bulunan IKDP ile Ulusal Demokratik Cephe'de birleşteler. Dolayısıyla bu örgütlerinde, KYB ile ilişkileri bozuldu. Sonuçta KYB, onları bütünüyle Sorani konuşulan bölgeden çıkardı.

1983'de Körfez Savaşı Kürdistan'a ulaştığında, IKDP, İran Ordusuna gözcülük yapma görevini üstlendi ve İran saldırılarının yanında yer aldı. KYB bu yayılmaya karşı direneceğini açıkladı. Bunun üzerine saldırılar, KYB'ne de yönetildi ve KYB, sınırdan iç kesimlere çekilmeye zorlandı. Ve bir sonraki yıl Talabani, Bağdat'la anlaşma masasına oturdu.

1983'e kadar Bağdat yönetimi,

Kürtlere karşı kısmi de olsa uzlaşmacı bir politika izledi. 1983 yılında Kürt askerlerin kitlesel bir şekilde firar etmeleri karşısında, firarileri affetti. Kürtleri, güney cephesi yerine görece daha sakin olan Kuzeye gönderdi ve bunu kural halin getirdi. Ayrıca bütün Kürt örgütleriyle gizli anlaşmalara girdi.(10)

Ancak 1983 İran saldırısından sonra, özellikle Barzani'lerle bağlantısı olanlara ağır misillemeler yapıldı. Barzan bölgesindeki köylerden olup Quştepe ve Diyana kamplarında yaşayan 8 bin erkek bilinmeyen yerlere gönderildi. Barzani'nin, Bağdat'ta yaşayan ve hükümetle ilişkileri olan akrabaları kayboldu. Ve şimdiye kadar da bütün bunlardan herhangi bir haber alınmış değil. Ayrıca kayıpları takiben Kürdistan'daki Irak askeri gücü artırıldı. Gerillalara karşı daha sistematik bir savaş geliştirildi. Özellikle KYB ile anlaşma bozulunca, savaşın acımasızlığı daha da tırmandırıldı. İran yayılmasına karşı olduğu gibi Kürt örgütlerine karşı savaşmak için de Kürtler, yoğun bir şekilde silah altına alındı ve düzensiz alaylar oluşturuldu. Irak Kürdistanı'na giden son gözlemciler, düzensiz alayların 150 bin veya daha fazla askerden oluştuğunu söylüyorlar. Ancak bu sayılar ve ekonomik blokaj, gerilla hareketini fazla etkilemedi. Bunu gören hükümet, özellikle sivillere misilleme yapma yoluna başvuruyor.

DEVRİMDEN BUYANA İRAN KÜRDİSTANI

Ulusal hareket, 1979'da İran

Kürtleri arasında ani bir patlama yaptı. Bu durum, birçok gözlemci ve hatta bazı Kürtler nezdinde süprizle karşılandı. Bundan sonra hoşnutsuzluk, Şah'a, onun emperyalizmle olan anlaşmalarına ve zengin kesime yöneldi. Ancak, güneybatıda komşu Azeri ve Araplar arasında benzeri hareketlenmeler yaşanmadı. Açık ki bu, Kürt çoğunluğunun Sunni müslüman olmalarıyla açıklanamaz. Çoğu Şii olan Kirmanşah Kürtlerinin, Kürt hareketinden uzak durduğu, hatta aktif

Qadi Muhammet Mahabad Kürt
Cumhuriyetinin Kurucusu.

olarak karşı çıktığı doğrudur. Fakat 1946'da din unsuru hiç bir rol oynamazken, onlar yine Mahabat Kürt Cumhuriyeti karşısında ve merkezi hükümetin yanında yer aldılar. Bazı karışık (Sunni -Şii Kürt köylerinde, 1979'da görülen birtakım ayrılıklar çok kısa ömürlü oldu ve o günden buyana yinelenmedi. Sonuç olarak belirtmek gerekirse, Kürtlerin İran İslam Cumhuriyetine karşı tavır

alışlarında Sunni düşüncenin etkisi pek az oldu. (11)

Kürtler ve İran'ın diğer halkları arasındaki tepki farklılığının açıklanması, politik örgütler ve liderler tarafından devrim sırasında ve sonrasında ortaya atılan popüler devrimci düşüncelerde yatıyor. İran'ın çoğu bölgelerinde, bütün farklı ideolojilerin dinci ve devrimcileri, güçlerini devletin kurumlarını etkilemeye yönelttiler. Humeyni'nin çevresinde heterojen bir güç bloğu oluşturmak üzere taktik anlaşmalara girdiler ve belli ayrıcalıklar almaya çalıştılar. Kürdistan'da ise, ta başından beri bölgesel otonomi istemini başa alan ve devlet kurumlarını etkilemeyi ikinci planda gören ve belli bir geçmişe, sosyal tabana sahip olan tartışılmaz bir örgüt vardı.

1979 yılı boyunca sözkonusu örgütlerin büyük çoğunluğu, halk arasında serbestçe örgütlenebiliyor ve görüşlerini yayabiliyorlardı. Rejimin ilk saldırıları bile, Kürt ulusalcılığını güçlendirdi. İran Kürdistan'ındaki hareketin gelişmesinde diğer bir faktör de, Irak'daki Kürt hareketine tanık olma ve 1975 yenilgisinden sonra yüzlerce ve binlerce mültecinin İran tarafından kabul edilmesi oldu. Barzani'nin kendisinden, şah rejimiyle olan işbirliğinden ötürü hoşlanılmıyordu. Ama buna rağmen, Irak'taki olaylar yine de İran Kürtleri arasındaki ulusal bilinçlenmeyi hızlandırdı. Ancak İran Kürtleri, Kürt oldukları kadar İranlıydılar. "Otonomi" taleplerinde belli bir benzerlik olsa da, İran Kürdistan'ında politik söylemin gelişimi başlıca

İKDP ve KOMALA'nin çalışmalarıyla oldu.

1978'de (ki bu devrim yılıydı), Çoğu Kürtşehirlerinde de büyük gösteriler oluyordu ve bunlar, İran'ın herhangi bir yerinde olan gösterilerden farklı değildi. Göstericiler, politik tutukluların serbest bırakılmasını, demokratik hak ve özgürlüklerin sağlanmasını istiyorlardı. Özellikle Kürt ulusal talepleri yoktu. Fakat her yerde hakim olan dinci görüş, Kürdistan'da yoktu. 1978 Haziran'ında 25 yıllık tutukluluktan kurtulduktan sonra ölen eski bir KDP'linin cenaze töreni hükümete karşı büyük bir gösteriye dönüştü; sınırlı ölçüde de olsa ulusal sloganlar atıldı. Fakat 1978 yılı boyunca otonomi talebi duyulmadı. Pehlevi rejiminin alaşağı edilmesinden sonra 1979 Şubat'ında, Kürdistan'ın değişik yörelerinden çeşitli politik gruplar bir araya geldiler ve geçici hükümete 8 madde halinde isteklerini bildirdiler. Bu istemlerden biri, İran'da federal bir hükümet içinde halkın kendi kaderini tayin etmesi, istemiydi. Diğer noktaların çoğu sosyal ve ekonomik haklar ve devrimci demokrasiyi içeriyordu.

Bu istemlerin belirsizliği, ve izleyen aylarda formülasyonlarının sıkça değiştirilmesi, o günlerde Kürdistan'da varolan kaygan politik durumu yansıtıyordu. İranlılarda olduğu kadar Kürtlerde de politik gruplaşmalarda artış oluyordu. Deneyim yetersizliği belli bir netleşmeyi güçleştiriyordu. Yalnızca İKDP, açık bir politik programa sahipti. Ancak onun da önemli bir kadro yetersizliği vardı ve

tartışmalara henüz hakim değildi. Mahabat'tan karizmatik bir molla olan İzzettin Hüseyini, bu koşullarda Kürtlerin sözcüsü olarak ortaya çıktı. İzzettin Hüseyini'nin, genç radikal guruplarla iyi ilişkileri vardı. Ayrıca yurtsever olarak iyi bir üne sahipti ve toplumun daha tutucu kesimleri tarafından -dini meşruluğu nedeniyle- da kabulleniliyordu.

KARIŞIKLIK VE FİKİR AYRILIKLARI

Kürtlerle merkezi hükümet arasındaki görüşmelere, başlangıçta her iki taraftaki çeşitli merkezlerce muhalefet ediliyordu. Durum gerçekten karışıktı ve gelecek daha karışık görünüyordu. Irak ve Türkiye sınırlarının hemen yakınlarında, eski rejimin kötülüğüyle ün salmış Palizban, Uveysi ve Aryana gibi Şah'çı generaller, sayıları bilinmeyen parzitanlarıyla rejime karşı saldırılarda bulunuyorlardı. Amaçları, yeni rejimin dengesini bozmak ve kargaşayı derinleştirmekti. Kürt örgütleri, başta hükümet güçleriyle kralcılar arasındaki çatışmaları, danışıklı dövüş olarak algıladılar ve kuşkuyla karşıladılar. Ve karşı tavır aldılar. Oysa çatışmalar, kralcılarla yeni yönetimin savaşıydı. Kralcı generaller Kürdistan'ı dayanak yapmak istiyorlardı ve bu işin faturası yine Kürtlere çıkarılacaktı. Nitekim 1979'un ilkbahar ve sonbaharında, artan yerel çatışmalarda saldırılar doğrudan doğruya Kürtlere yöneltildi. 1979 Ağustos'unda, Kürdistan'ın Paveh şehrinde Kürtlere yönelik büyük bir askeri

saldırı gerçekleştirildi.

O dönem, İKDP ve ondan daha küçük olan KOMALA, yoğun bir örgütlenme çalışması içindeydiler. Paveh'e yapılan saldırıdan sonra İKDP, Kürdistan'da etkin politik ve askeri bir güç olarak ortaya çıktı. Ve bunu izleyen yıllarda bu konumunu korudu. Hükümet ise, Ağustos saldırısından da umduğunu bulamadı. Kürdistan'da gösterilen direniş, merkezi hükümeti anlamaya; ve Kürtlerin otonomi ve yönetsel desantralizasyon gibi önerilerini kabullenmeye zorladı. (12) Ancak hükümet attığı bu ileri adımda bile samimi değildi. Çünkü hükümetin kabullendiği öneriler, sadece belirli kültürel hakları, Kürtçe'nin ve diğer azınlık dillerinin serbest kullanımını içeriyordu. Buna karşın, Kürtleri bir ulus olarak tanımıyor ve öngörülen desantralizasyon, Kürdistan'ı Kürtlere ait olmayan çeşitli alanları içine alarak ayrı ayrı bölgelere bölüyordu. Başka bir deyişle Kürdistan'ın haritasını değiştirmeyi de amaçlıyordu. İKDP, hükümetçe öngörülen böyle bir "otonomi"yi yetersiz bularak red etti. Fakat hükümetin öngördüğü "otonomi" çerçevesinin red edilmesinin tek nedeni bu değildi; İslamcı rejimin ulusal haklar konusundaki inkârcı tavrı, İzzettin Hüseyini ve radikal destekleyicileri KOMALA'nın islamcı rejimi Şah rejiminden daha gerici, daha diktatoryal bulmaları ve islamcı rejimin giderek gücünü yitireceğine ilişkin yaygın bir kanının bulunması da anlamayı etkileyen faktörlerdi. Ayrıca İKDP'nin hükümetin bu ve bunu izleyen

yıllarda yaptığı teklifleri red etmesinde Irak yönetiminin de payı olduğu söyleniyor. Bu tür iddialar, özellikle İKDP'nin Pro-Tüdeh kanadı tarafından ortaya atıldı ve sözkonusu kanat aynı dönemde partiden ayrıldı. Ancak bu kesim, Kasımlı ve parti hakkındaki iddialarında açık kanıtlar ileri süremedi. Kaldı ki İKDP, Irak'ın 1980 Eylül'ünde İran'a karşı giriştiği saldırının püskürtülmesi için, Tahran yönetimine temel isteklerini bir kez daha bildirdi ve isteklerinin kabulü halinde Irak'ın saldırılarına karşı ortak savaşabileceklerini açıkladı. Ne var ki hükümet, gerçekte Kürtlere karşı yürüttüğü askeri operasyonları durdurmakla birlikte, İKDP'nin bu teklifine somut bir yanıt vermedi. Körfez Savaşının derinleşmesi ve Kürdistan'daki savaşın uzaması, İKDP'ni Irak yönetimine her gün biraz daha bağımlı hale getirdi. Fakat İKDP, İKDP'den farklı olarak belli konularda bağımsızlığını koruyabildi ve bugün de böyle görünüyor.

Devrimden sonraki ilk yılla karşılaştırıldığında, şimdiki durum daha az karışık. Kürdistan'da, İKDP belirgin olarak en büyük güç durumunda. Ve 1982'nin başlarında, Beni Sadr ve Halkın Mücahitleri arasında kurulan Ulusal Direniş Konseyine katıldı. Beni Sadr, muhalefete düştükten sonra Kürtlerin otonomi istemlerini kabullemeye istekliydi. Bu, partinin (İKDP) uzun vadeli görüşlerinde meydana gelen değişmelerle eş zaman rastlıyordu. 5. Parti Kongresinde (Aralık-1981), Humeyni re-

jiminin doğrudan doğruya alaşağı edilmesi için çağrı yapıyordu. Ayrıca İKDP, bu dönemde (1983'e kadar) oldukça güçlüydü. Kürdistan'da geniş topraklar üzerinde sürekli kontrolü vardı ve bu alanlarda -yolların tamirinde, evlerin inşasında, okul ve hastahanelerin organize edilmesinde ve yargı mekanizmasının oluşturulmasında- hükümet gibi çalışıyordu. Ancak İran, çok geçmeden sözkonusu karara karşı yoğun bir saldırıya geçti. 1983 yazında İKDP'nin de aktif olarak yer aldığı büyük İran saldırısıyla bu duruma büyük ölçüde son verildi.

Artık İran Kürdistan'ında geniş "kurtarılmış alanlar" kalmadı. Fakat peşmergeler, İran'ın içlerine kadar girebiliyor; köy ve şehir halkı desteğiyle bu yörelerde haftalarca, hatta aylarca kalabiliyorlar. Irak'ta olduğu gibi Kürtler, hükümet için önemli bir sıkıntı oluyor. Ancak gerçek bir tehdit yaratamıyorlar.

İKDP, 1984 yazında İslam rejiminin İran halkının büyük bir çoğunluğunun en azından pasif desteğine sahip olduğunu fark etti. Ve yeniden İslam rejimine anlaşma sinyalleri yaktı. Ancak otonomi görüşmeleri erken bir tarihte kesildi.

(Hükümet, Kur'an'da otonominin yeri olmadığını söylüyordu.) Bununla birlikte İKDP, hükümetle anlaşmaya oturmasına itiraz eden Ulusal Direniş Konseyinden de ayrıldı. Ve kısa bir süre sonra, 1985 Ocak'ında KOMALA ve İKDP arasında giderek yoğunlaşan bir savaş patlak verdi. Bazıları bu çatışmaların, yeni bir anlaşmanın başlangıcı olabileceğine inanıyorlar.

(13)

DİN VE POLİTİKA

Kürt köylülerinin çoğu dindar. Fakat genellikle diğer düşüncelere karşı da toleranslıdır. Birçok şehirli Kürdün oldukça liberal düşünceleri var. Dini politik örgütlerin geçen yüzyılda belirgin bir etkisi yoktu. Ancak Tahran'daki islamcı yönetimin inatçı ve ısrarlı çabaları sonucunda, bunlar yaratıldı veya din unsuru kullanılarak kitlelerden sınırlı da olsa belli bir destek sağlandı.

Kirmanşah yöresinin Kürt ulusal hareketinden uzak kalan Şii Kürtleri, ulusalcı ve solcu Kürtlere karşı savaşta "müslüman peşmerge" olarak hükümete önemli bir destek sağladılar. Benim bildiğime göre burada, özel bir Kürt Şii örgütü yok; ama büyük bir Sunni Kürt şehri olan Sanandaj'da devrimin ilk yılında KOMALA'ya rakip olarak Sunni bir Kürt örgütü ortaya çıktı. Kahire Al-Azdar'dan mezun Müftüzade liderliğindeki bu örgüt, kültürel hakları, idari Desantralizasyonu İslam ve anti-komünizmi içeren bir programa sahipti. Düşünceleri Beni Sadr'a oldukça yakındı. Ancak bu örgüt de uzun ömürlü olamadı. Merkezi hükümetin Sanandaj'a yaptığı ilk saldırıdan sonra Müftüzade ve taraftarları, bizzatihi yöre halkının büyük çoğunluğunun öfekisinden kaçarak şehri terkettiler. Ve o zamandan bu yana da belirli bir varlık göstere-mediler.

Diğer yandan, İran, Körfez Savaşından bu yana Irak Kürtleri

arasında da İslami örgütler kurmaya çalıştı. Fakat pek başarılı olamadı. Irak'taki İslam Direnişi Yüksek Konseyini, İran himaye ediyordu. Ancak bu Konseyin yalnızca bir üyesi Kürttü: Şeyh Muhammed Necip Berzenci. Gerici basında fırsat düştükçe "Müslüman Kürt Savaşçıları"nın lideri olarak boy göstermesine karşın kendisi, taraftarı olmayan sıradan bir köy imamıydı.

"Müslüman Kürt Ordusu" adında bir başka islamcı örgüt, 1980'de Celal Talabani'nin eski bir ortağı olan Abbas Şabak tarafından kuruldu. Şabak, İran desteğinde ve İran'da yaşayan Irak'lı Kürt mülteciler arasında örgütlendi. Topladığı peşmergeleri için, İran'dan para ve silah yardımı alıyordu. En güçlü olduğu dönemde bu örgüt, yaklaşık bin peşmergesininin oluşuyla övünüyordu. Ve KYB'nin etkisi altında bulunan bölgelerde belli operasyonlar yapıyordu. KYB ise, toleranslı davranıyor ama belirgin olarak onlara nüfuz ediyordu. Fakat "Müslüman Kürt Ordusu"da uzun ömürlü olmadı. KYB, 1982-1983 arasında, bu "Ordu"nun tabanını büyük ölçüde ele geçirdi ve "Müslüman Kürt Ordusu"da hızla dağıldı.

İran'ın, Irak Kürtleri arasında en güvenilir müttefiği her zaman IKDP olmuştur. IKDP bir islam örgütü değil; hatta Irak Komünist Partisi ile de iyi ilişkileri var. Fakat böyle bir müttefiğin yerini dolduracak, bir islami örgüt de henüz yok. Bu bakımdan İran, daha islamcı müttefikler aramaya devam ediyor.

1985 yazında İdris ve Mesut Barzani'nin kuzenleri Barzan şeyhi Muhammet Halit, sahneye çıkan yeni bir örnek. M. Halit ortaya çıkışıyla birlikte kendisini, "Kürt Hizbullah" olarak tanıttı ve İran'ın mali ve askeri desteğinde büyük sayıda insanla Kuzeydoğu Irak'a girdi. (14) Ve hemen ardından IKP ve IKSP merkezlerine, "lekeledikleri" kutsal Barzan toprağından derhal çekilmelerine ilişkin ultümatomlar gönderdi. M. Halit, halen Bahdinan bölgesinde iyi silahlanmış ve potansiyel olarak korkulu bir gücü temsil ediyor.

TÜRKİYE'NİN ROLÜ

Mayıs- 1983'de Türk birlikleri Irak'a girdi. Gerekçe, IKDP'nin kontrol altında bulundurduğu alanlarda sığınak bulan Türkiye Kürdistan'ından Kürt eylemcilerini teslim almaktı. Bağdat, Türk askeri operasyonlarına "kaçakçı" ve "teröristler" in yakalanması için, sınırlı bir bölge içinde izin verdiğini açıkladı. Eğer bu müdahalenin tek isteğı idiyse, başarılı olamamıştı. Türk birlikleri, peşmergelerle birkaç çatışmadan sonra ilerlemeyi durdurdular. Peşmergeler (IKDP ve IKSP) de, büyük çatışmalardan kaçındılar; fakat Türkiye Kürtlerini iade etmeyi red ettiler. Türk birlikleri sonunda tek bir kişi teslim almadan geri çekildiler. (15)

Oysa bu müdahale, Türkiye'nin komşularıyla birlikte Kürt hareketini bastırmak için gerekli koordinasyon ve işbirliğinin bir parçasıydı. Irak'ında onayıyla her iki ülkenin orduları birbirlerinin topraklarına

Kürt gerillalarını izleyebiliyorlar. Türkiye, benzer bir anlaşmayı henüz İran'la yapabilmiş değil ve bu yüzden İran topraklarının bağımsızlığını dikkatle koruyor ve bu yolda herhangi bir olumsuzluğa meydan vermemeye özel bir dikkat gösteriyor. Türkiye'nin İran sınırları konusundaki duyarlılığını anlamak pek de zor değil. Çünkü, Kürt hareketini ortaklaşa bastırmanın yanısıra Türkiye'nin doğusunda, Amerikan askeri üsleri var ve Türkiye, İranlı kralcı karşıdevrimcilere de hoş geldin demiş durumda.

Türkiye, İran ve Irak'taki Kürt hareketini çeşitli nedenlerden ötürü güvenliği için bir tehdit olarak görüyor. 1960 ve 1970'lerde Irak'ta ve daha sonra İran'da yürütülen gerilla savaşı, Türkiye'deki Kürtlerin ulusal bilincini güçlü bir şekilde etkiledi. Türkiye Kürdistanı'ndan çeşitli gruplar Irak ve İran'daki Kürt partilerine destek verdiler. Bu yolla Kürdistan'ın diğer parçalarındaki durumdan daha iyi haberdar oldular. Ayrıca 1980 Eylül askeri darbesinden sonra Türkiye Kürdistanı örgütlerinden birçok kadro, Irak ve İran Kürdistanı'na geçti ve Türkiye'deki destekleyicileriyle ilişkilerini sınırdan sürdürdüler. Kürdistan İşçi Partisi (PKK) bu dönemde, Irak Kürdistanı'nda ve IKDP'nin koruyuculuğı altında üs kurdu. Ağustos-1984'den bu yana PKK, Türkiye'nin doğu illerinde görülmeye değer bir gerilla eylemliliğı sergiliyor.(16)

PKK, Türkiye'nin Irak'a girmesinde muhtemel en büyük nedendi. Cizre-Musul-Bağdat karayolu ve

Musul-İskenderun petrol boru hattının güvenliğini de yabana atmak gerekir. Nitekim Türk gazetelerinin Kasım-1984'deki yayımlı haberleri ve 1985 yazında sınır kesimine yapılan yığınakların önemli bir nedeni de, sözkonusu yolun ve petrol boru hattının güvenceye alınmasıydı. Zaten Türkiye'nin verdiği gözdağından ötürü, ne karayolu kesildi ve ne de petrol boru hattı tahrip edildi. Ve 1985 yazının sonunda İKDP, PKK'nın Türkiye içlerine, elindeki topraklardan girişini de engelledi.

Ancak Türkiye'nin elde ettiği bu başarılarla tatmin olduğunu söylemek olanaksız. Çünkü PKK tarafından Türkiye'nin doğu illerinde uygulanan gerila savaşımı çok sınırlı ve Türkiye'nin sorunlarından yalnızca bir tanesi. Türkiye yöneticileri, Kürt ulusal bilincinin gelişimini, ülkelerinin bütünlüğünü bozmaya yönelik bir tehdit olarak algılıyorlar ve Kürt kimliğinin ayrılmasını öngören herşeyi yok etmeyi esas alıyorlar. Türkiye, içerde Kürt yurtseverlere karşı yürüttüğü işkencelerin yanısıra İran ve Irakla birlikte bir bütün olarak Kürt ulusal hareketini bastırmada ısrarlı görünüyor. Ve komşularını, bu yolda ikna etmeye çalışıyor.

Fakat İran ve Irak'ın böyle bir eğilime itibar etmesi, en azından şimdilik oldukça zor. Körfez savaşı, bunu daha bir güçleştirdi. İKDP ve İKDP, karşılıklı olarak diğer tarafın hükümetinden, Körfez Savaşı nedeniyle giderek artan lojistik ve finansiyel destek alıyorlar. Bu ve Kürdistan'daki mücadele bu örgütlerin küçük ve daha radikal

gruplar aleyhine güçlenmelerini olanaklı kıldı. Irak'daki süreç en açık olanı idi. Körfez Savaşının patlak vermesinden sonra, birçok köylü ve şehirli hükümetin kontrolü altındaki bölgelerden kurtarılmış alanlara çekildiler. Bu durumdan, sadece ellerinde kurtarılmış alanları ve yeterli finansiyel kaynakları olan Kürt örgütleri yararlanabildi. İran tarafından desteklenen İKDP ve KYB, daha sonra Suriye ve Libya dan da destek aldılar. İKDP, ayrıca Türkiye sınırına yakın geniş alanları kontrol altına aldı.

Daha güneyde, kontrol altında bulunan bölgeler 1983'e kadar gerçekte daha küçüktü ve kontrolü KYB ve İKP paylaşıyordu. Fakat KYB, İKP ve İKSP karargahlarına yönelttiği saldırılar sonucunda, kısa sürede bu alanlarda üstünlüğü ele geçirdi. Askeri bozgunlar, küçük partilerin destekleyicilerini olumsuz yönde etkiledi. Ve KYB, nüfuz alanını genişleterek güçlendi. Bu durum Irak Kürt partilerinin gücünü gösteren peşmerge sayılarıyla örneklendiriliyor. (17) 1981'de, İKDP'nin Irak'da 2000 peşmergesi vardı; İKSP ve İKP'nin herbirinin yaklaşık 2000 ve KYB'nin toplam 3000'di. 1985'de, İKDP'nin gücü 6000'e KYB'nin 5000'e yükselirken; İKSP ve İKP'nin güçleri azaldı ve herbirinin peşmerger sayısı 1000 dolayına düştü.

KYB, rakipleri karşısında güçlenmesini büyük oranda zorlu bir yarışa borçlu. Ayrıca dış finansiyel desteğinin olup olmadığı şimdilik açık değil Suriye şimdiki durumda; KYB Bağdat'la anlaşmak için

Şam'la ilişkilerini kestikten buyana, İKDP'ni destekler görünüyor. KYB, belli biryere kadar, yerel bağış, yardım ve vergilerden, özellikle kaçakçılıktan alınan navlundan, kendi kendisini finanse edebilir. Ancak bu belirli kaynaklar, savaş koşulları altında giderek azalıyor. KYB, yakın bir gelecekte dış bir destek bulamazsa, en azından peşmergelerin bir kısmını terhis etmek zorunda kalacak ve dolayısıyla İKDP güçlenmiş olacaktır.

İKDP ise, şimidi İslam Cumhuriyetine, Barzani'nin Şah'a bağımlı olduğundan daha fazla bağımlı. İKDP, savaşı, Saddam Hüseyin devrilinceye kadar sürdüreceğine ilişkin kararıyla, İran yöntemleriyle aynı fikirdeydi; ve bu, İran -Irak'ın kuzeyine yönelik saldırıları bakımından sonderece önemliydi. İran ordusu, böylece peşmerge desteğinde Irak içlerine girecek; İKDP ise, buna karşın daha fazla finansiyel destek ve silah kazanacaktı. Ayrıca Süleymaniye ve Kerkük'e yapılan İran saldırıları da, İKDP'nin işine yaradı. İKDP, bu saldırılardan sonra Soran bölgesinde belli alanların denetimini ele geçirdi ve tek ciddi rakibi olan KYB'ni, İran desteğiyle alt etme zehabına kapıldı.

İKDP, askeri bakımdan Irak Kürt grupları içinde en iyi durumda ve gücünü arttırmayı sürdürüyor (18) Mustafa Barzani'nin 1960 sonrasındaki durmuyla büyük bir benzerlik gösteriyor. Barzani olsaydı, Kürtlerin hiçbir hükümetle şimdiye kadar sonuçlandıramadığı en umut verici barış anlaşmasına

ulaşabilirdi. Oğullarının bu başarıyı yineleyebileceği büyük oranda olanaksız görünüyor. (19)

DİPNOTLAR

- 1) Uluslararası Af Örgütü, Urgent Action Appeal UA 363/85, Aralık-1985
- 2) Ibid, UA 09/86, Ocak-1986
- 3) Bunlar, iki büyük lehçenin adları. Bu iki lehçeden ayrı olarak da, hala Konuşulan lehçeler var. Bu linguistik farklılıklar zaman zaman politik öneme sahip olabilir. Bak, benim Agha, Shaik and State, Berlin-1986, Bölüm I ve II.
- 4) Martin van Bruinessen, "Kürdîsh Tribes and the State of Iran: The Case Simko's Revolt", Richard Tapper, ed., The Conflict of Tribe and State in Iran and Afghanistan(Londra ve New York, 1983), s. 364-400
- 5) "Kontrol" derken, Kürt örgütlerinin askeri kontrolleri altındaki "kurtarılmış alanları", Irak Kürdistanı'nda 1975'e İran Kürdistanı'nda 1979'dan 1983'e kadar var olan durumu kast etmek istiyorum. Gerçekte hükümet şehirleri elinde tutuyor ve istediği yere askeri devriyelerini gönderebiliyor. Ama peşmergerler de yine kendi alanlarında serbestçe hareket edebiliyor ve kendi alanlarında rakip grupların çalışmalarını engelliyorlar.
- 6) 1960'ların sonlarında, Barzani'nin adamları bu alanlardan geçerken, kendilerine birkaç köy ve kamp askeri irtibat için tahsis edilmişti ve 1975'den sonra Bahdînan'dan birçok Kürt buralarda (Zive kampı ve Şîno şehrinde) yaşamlarını sürdürdüler. Barzani'nin Şîno ile ilişkisi aynı şekilde geçmişe uzanır: 1945'de Molla Mustafa Barzani, bazıları sonradan hiçbir zaman Irak'a dönmeyen binin üzerinde aileyi (adamları ve akrabaları) burada barındırmıştı.
- 7) Bu çalışmaların bazıları, İran basınında geniş olarak yer aldı. Örneğin, Merivan denizindeki Ayandagan, 4 Ağustos 1979 ve KOMALA'nın haber bülteni (Khabarnamayi Komala); Urmiye'de; Sazman-i Pekar, Mubarazat-i dihgânîdar Urmiyah (1979; Mahabat bölgesinde: A. Stein, Iran: Neue Diktatur oder Frühling der

İRAN - İRAK ARASINDAKİ KÜRTLER

- Freiheit? (Hamburg 1979, s.19-39.)
- 8) Kasım 1975'de, bir Irak devlet adamı yaklaşık 50000 Kürdün Nasriya ve Diwania'nın güneyindeki alanlara gönderdiklerini açıkladı (The Times, 27 Kasım 1975, Londra). Irak bütün araplara vatandaşlık hakkı verip, onları bu alanlara yerleştiriyor. Resmî olmayan kaynaklara göre, 1985 yılında iki milyona yakın Mısırlı var. Bunların bir kısmı işçi ve diğer bir kısmı topraklandırılmış köylüler.
- 9) Bu yeni yerleşme üzerine ilginç gözlemler, gelişme projesinde çalışan bir antropolojist tarafından yapıldı. Bak. Leszek Diegiol, Rural Cummunisty of Contemporary İraqi Kürdistan Facing Moderinzation (Krakow: Agricultural Academy, 1981). Kürt kaynaklarına göre ise, sadece 1983'de 20000'in üzerinde Kürt köyü ve mezrası yakılıp yıkıldı ve 616000 Kürt, Irak'ın merkez ve güney kesimlerine sürüldü (Peşmerge, İsveç, İKDP tarafından basılıyor). Bu rakamlar, biraz abartmalı olabilir. Fakat Irak hükümetinin kendisi, 1978'de, sınır bölgesinden ve yalnızca iki ay içinde 28000 ailenin göç ettirildiğinden söz etmişti. Al-thawra, toplam olarak 150000 kişiden söz ediyordu (Eylül-1978).
- 10) İKDP, İKSP ve KYB'nin Bağdatla gizil görüşmeleri 1982 yazından beri sürüyor. Ayrıca bu görüşmeler üzerinde çeşitli komplo teorileri üretiliyor. Örneğin Mahmut Osman'ın Bağdat'ı ziyareti; KYB'nin İKP ve İKSP karargahlarına yaptığı saldırılar vb.
- 11) M. Van Bruinessen, "Nasyonalismus anda Religiöser Konflikt: der Kurdische Widerstand im Iran". KurtGreussing, ed. Religion und Politik im Iran (Frankfurt am Main, 1981).
- 12) Teklifin pürüzlü iletilişi ve Kasımla'nun ilk tepkisi, Le Monde, 18Aralık1979. Beni Sadr'a bir hafta sonra yapılan Kürt karşı teklifi, Les Nouvelles du Kürdistan İraniem, Mayıs-1980 (Fransa'da İKDP tarafından basılıyor). Görüşmeler, 1980'in ilk yarısında sıkça kesiliyor ve elle tutulur bir sonuç alınamıyordu. Ayrıca bak F. Haliday'nın Kasımla ile görüşmeleri (Merip Reports, Nisan, 1983).
- 13) Güçleri birleştirmenin yöntemleri çok farklı biçimlerde kendisini gösteriyor. İKDP, hiçbir zaman rakiplerini fiziki olarak ortadan kaldırmaya yönelmedi ve kontrolündeki bölgelerde bütün örgütlerin aktif hareket etmelerine izin verdi; kendisine karşı düşmanca bir tavır takınılmadığı sürece... Komala ile olan savaşı tek istisna idi ve burada açık teşvik edende Komala'ydı.
- 14) İdris ve Mesut Barzani'nin her ikisi de şeyh Muhammet Halit'in kızlarıyla evli. Bu yüzden birçokları, İKDP liderinin gözyumması olmadan şeyh Halit'in eylemlerinin mümkün olmayacağını söylüyorlar. M. Halit ve Barzan'ın diğer şeyhleri hakkında ayrıca bak benim Agha, Shaikh andstate, Appendix to Ch.4
- 15) Bu, benim Irak ve Türkiye Kürtleri arasındaki haber kaynaklarıma bağlı30 Mayıs 1983 tarihli Türk basını, Ankara'daki Irak büyükelçiliğine dayanarak verdiği haberlerde, Türk birliklerinin 1500 ile 20000 "bölücü"yü ele geçirdikleri iddia ediliyordu. Fakat bu iddialar açıkça asılsızdı.
- 16) Yakında çıkacak olan Merip Middle East Report, benim Türkiye Kürdistanı'nda PKK seferberliğine ayrılmış bir tartışmamı içeriyor.
- 17) Bilgi kaynaklarım Irak ve Türkiye Kürtlerine dayanıyor. Fakat bunlar, buldukları alanlar, politik sempati ve eğilimleri itibarıyla çok farklı kesimlerden oldukları halde, belirttiğim ölçüler üzerinde birleşiyorlardı.
- 18) Bak, İKDP'nce kontrol edilen bölgeyi son ziyaret eden iki gazetecinin haberlerine (C. Kutschera, Le Monde; G. Roberts, Financial Times). Her ikisi de, haberlerini daha ilgi çekici kılmak için birçok kez Kürdistan'a seyahat ettiler. Barzani'lere her zaman çok sempatik gelen Roberts, tamamen pembe renkli tablolar çiziyor; Kutschera'nın İKDP'ne bakışı daha gerçekçi.
- 19) Bu makale konusundaki bilgilerin çoğu, Irak ve İran Kürdistanı'na 1974-1980 yılları arasında yapılan çeşitli ziyaretlere ve burada adı geçen veya geçmeyen sayısız Kürdün görüşlerine dayanıyor.

KÜRDİSTAN TARİHİNDEN SAYFALAR

Botan AMEDİ

GİRİŞ

Günümüzde Kürdistan ulusal ve sosyal kurtuluş mücadelesi, önemli, ciddi ve karmaşık bir süreçten geçiyor. Böylesi bir ortamda bu sorunu ele almamızın değişik nedenleri vardır. Daha doğrusu böylesi bir araştırma, hem gerekli hem de zorunludur. Çünkü geçmiş araştırılmadan, ondan önemli ve öğretici dersler çıkarmadan; geleceği açıklamak, olayları kavramak, yorumlamak ve aydınlığa kavuşturmak mümkün değildir. **“Bir şeyi bilmek için, bütün taraflarını, bütün bağlantılarını ve ara bağlantılarını iyice kavramamız, incelememiz gerekir. Bunu tam başaramasak bile, çok yanlışlık, hata ve katılığa karşı en iyi garantidir.”** (1)

İnsanlık tarihi, sınıfların ve halkların mücadele tarihidir. İlk insan toplumu olan ilkel komünal toplumdaki sosyalist topluma varıncaya kadar toplumlar, değişik toplumsal evreleri yaşamıştır. Bu süreç, onbinlerce yılları kapsıyan uzun bir tarihi süreçtir. İnsanlığın bugün yaşamakta olduğu en üst toplumsal aşamaya, yani sosyalizme varıncaya kadarki geçen sürede, toplumsal ilerlemeye tüm dünya halklarının katkısı olduğu gibi, Kürt halkının

da şu veya bu ölçüde katkısı vardır. Günümüzde hala bazı halkların bağımsız ve özgür olmadıkları bir gerçektir. Ancak bu gerçeklik, sözkonusu halkların kendi bağımsızlıkları ve özgürlükleri için mücadele etmedikleri anlamına gelmiyor. Tam tersine, bu halkların da tarihi, kanlı mücadeleler tarihidir. Bağımsız ve özgür biryaşamdan yoksun olan ve uluslararası bir sömürge statüsünde bulunan Kürt halkı da, günümüze dek bağımsızlığına ulaşamamışsa, bunun ekonomik, toplumsal ve siyasal nedenleri vardır. Bu nedenleri de ulusal ve uluslararası planda ele almak gerekir.

“... Doktrinerlerimiz, bir yandan çelişmelerin evrenselliğini ve çeşitli şeylerin ortak niteliklerini tam olarak öğrenmeden önce, çelişmelerin özelliklerini ve tek tek şeylerin özel niteliklerini incelememiz gereğini, öte yandan, bazı şeylerin ortak niteliklerini öğrendikten sonra henüz iyice incelenmeyen ya da yeni ortaya çıkan somut şeyleri incelemeye devam etmemizin zorunluluğunu anlamamaktadırlar. Bizim doktrinerlerimiz çok tembel; somut

şeylerin yorucu incelenmesinden kaçınıyor, genel doğruların boşluktan çıkıp geldiğini sanıyorlar, ve bu doğruları halkın kavrayamayacağı boş formüller haline çeviriyorlar ve bu halleriyle insanı doğrulara ulaştıracak normal yolu ya büsbütün inkar ediyorlar ya da başaşağı çeviriyorlar..”(2)

Bu araştırmanın amacı, Kürt halkının tarihini kısa ve öz olarak ele alıp incelemektir. Fakat şunu da belirtmek gerekir ki Kürt halkının kökenini, geçirdiği evreleri, sosyal yaşamını, diğer bir deyişle tarihini detaylarıyla araştırmak gereklidir. Böyle ciddi bir araştırmayı yapmak, Kürt siyasi hareketlerinin ve tarihçilerinin önünde bir görev olarak duruyor. Bu araştırmamızın, gelecekte yapılacak geniş araştırmalar için bir malzeme olacağını umuyoruz.

Yukarıda aktardığımız alıntıda dile getirilen önemli noktalar, bugünkü aşamada Kürt siyasi hareketleri için geçerli olduğu bir gerçekliktir. Tarihimiz incelendiğinde, önemli ve öğretici sonuçlar elde edilecektir. Buna rağmen çoğu siyasi hareketlerimiz, ya tarihin bize sunduğu gerçekleri görmezlikten geliyor, ya da bilinçli veya bilinçsizce gerçekler başaşağı ediliyor. Oysa böylesi bir araştırmada başvurulacak yöntem, devrimci yöntem yani diyalektik yöntem olmalıdır. Duygusalığa kaçarak ya da varolan somut gerçeklikler inkar edilerek bir yere varılamaz. Araştırmada elde edilen somut sonuçlar acı olabilir, hoşumuza gitmeyebilir; fakat gerçekleri olduğu

gibi görmek ve ondan önemli dersler çıkarmak zorundayız. Bu, aynı zamanda devrimci bir tahlilin de gerekliliğidir.

KÜRTLERİN KÖKENİ VE KÖLECI KÜRT DEVLETLERİ

Bugüne kadar Kürtlerle ilgili yüzlerce, hatta binlerce kitap ve broşür yazılmıştır. Örneğin, Prof. Qanadê Kurdo'nun belirttiğine göre, Moskova'da 1963 yılında basılan J.S.Musaelyan'ın Kürtlerle ilgili Bibliyografik kitabında 2668 makale ve kitap adı geçmektedir. Bunlardan 1497'si Sovyetler Birliğinde, diğer 1171 tanesi de Avrupa'da basılmıştır. Avrupa'da basılanlar da hemen hepsi İngilizce, Fransızca ve Almanca'dır. Bu rakamlara Türkiye, İran, Irak, Lübnan, Suriye ve Mısır gibi Ortadoğu ülkelerinde basılan eserler dahil değildir. Kuşkusuz bu ülkelerde basılan eserler de dahil edilince yukarıdaki rakam bir hayli kabarık olacaktır.(3)

Bizce Kürdistan Tarihi ile ilgili en önemli ve karmaşık konu, Kürtlerin kökeni ile ilgili olandır. Çünkü bu konu üzerinde çok araştırma olmasına rağmen, değişik görüşler ileri sürülmekte ve bu konuda kesin bilimsel bir sonuç elde edilmemektedir. Ancak, bu konu ile ilgili son zamanlarda yapılan araştırmalar ve kazılar sonucu elde edilen veriler, bu konuya ilişkin karanlıkta kalan bazı konuları aydınlığı kavuşturmakta ve var olan kuşkuları gidermektedir. Kürt kelimesi tarihte ilk kez Yunanlı

tarihçi ve komutan **Ksenefon** tarafından "**Onbinlerin Dönüşü**" adlı eserinde yazılı olarak kullanılmıştır. Ksenefon bu eserinde M.Ö. 400-401 yılında şimdiki Kürdistan'da karşılaştığı **Karduki** (Carduchi) kaviminden bilgi veriyor ve bunların şimdiki Botan'a kadar uzandığını yazıyor.(4)

Kürtlerin ataları olarak kabul edilen ve ilk kez Ksenefon tarafından yazılı olarak anılan bu Kardukiler, diğer birçok tarihçi tarafından da kaynak olarak kullanılmıştır.

Lagaş kralı Akadnari M.Ö. 2400 yıllarında karda kabilesinden söz eder ve M.Ö. 2200 yıllarında Ur padişahı Kmil Sin (Kemil Sin), Kurde toprağını prens Verdenner'e bırakmıştır. 1370'te Hitit Padişahı Şubilkubme, Gurde adın da bir topluluğun adını anar. Daha sonraları Asur Kitabelerinde Karadaka Yaylasından ve Kurtie, Kurti topluluğundan söz edilir..."
(5)

Kürtlerin ataları olarak kabul edilen toplulukları tarih sırasına ve yerleşim alanlarına göre ele alıp gruplandıracağız. Kürtlerin ataları olan bu toplulukların kurmuş oldukları devletleri de birlikte ele alacağız. Ancak buna geçmeden önce bir noktayı da belirtmek gerekir. Varolan kaynaklar ve sınırlı bilgilerle, Kürt toplumunun ilkel komünal dönemine ilişkin yaşamı hakkında belirlemeler yapmak mümkün değildir. Fakat Kürt toplulukları, Kürdistan'ın değişik bölgelerinde, belirli dönemlerde bir tür hükümetler oluşturarak, o döneme

özgü devletler kurmuşlar ve bağımsız olarak yaşamışlar. Kürt toplumunun bu dönemi, tarihteki köleci toplum evresine tekabül eder. Bu nedenle o dönemlerde kurulan Kürt devletlerini, aşiret ve kabile devletleri olarak değerlendirmek gerekir. Çünkü; "**Kabile birlikleri, en eski ve ilkel devlet biçimleri oldular. Köle imparatorluklarının çoğunluğu bu aşamadan geçmiştir.**"(6) bilimsel belirlemesi, Kürtlerin kurdukları devlet şekilleri için de geçerlidir.

İlk toplum biçimi olan ilkel komünal toplumda devlet denilen örgütlemeye ihtiyaç duyulmuyordu. Bu toplumda sınıflar da yoktu. Yani toplum, ezen ve ezilen sınıflara henüz ayrılmamıştı. Ancak tarihte ilk kez köleci toplumla birlikte, sınıflar ortaya çıktı. Bir tarafta üretim araçlarına sahip olan köle sahipleri, yani ezen sınıf, diğer tarafta üretim araçlarından yoksun ve ezilen sınıf konumunda olan köleler oluştu. İlk kez bu toplumda devlet, ezen sınıfın sömürü mekanizmasını korumak için en karmaşık ve en yüksek bir örgüt olarak ortaya çıktı.

Toplumların gelişme evrelerine göre, konumuza ilişkin olarak kurmuş köleci Kürt devletlerini ve Kürtlerin ataları olarak kabul edilen toplulukları anahtarlarıyla aşağıdaki şekilde inceliyebiliriz:

GUTİLER (CUTİLER-CUDİLER):

Mezopotamya'nın verimli topraklarında yaşayan en eski topluluklardan biri olan Gutiler, M.Ö. 2649 yıllarında Sümer ve Akadları yene-

rek ülkelerini işgal ettiler ve 26 yıllarında kral Kamassi yönetiminde bir devlet kurdular. Gutilerin işgal ettikleri bu bölgeler 125 yıl onların yönetiminde kaldı. Nipur'da elde edilen bir belgede krallarından 25 tanesinin adları yazılıdır. Gutiler, kendilerinin yerleşmiş oldukları bölgenin dışında, Babil ve Dicle nehrinin de doğusuna hükmettiler.

M.Ö. 2360 yılında Gutiler, bu halkın bir kolu olan Luluların kralı Anubanini (Aninu-Banini) yönetiminde birleştirdiler. Bu kral döneminde Gutiler, Samilerle bir çok kez savaştılar ve bu savaşlar sonucu güçlenip sınırlarını genişlettirdiler.

Gutilerle Akadlar arasında devam eden savaşlar, M.Ö. 2233 yıllarında Guti kralı Erridupicir'in Akad kralı Manişsu'yu yenerek, Akad devletini ortada kaldırmasıyla son buldu. Akad devletinin ortadan kaldırmasından sonra Gutiler tüm Mezopotamya'ya hakim oldular. Guti kralı Erridupicir, elde edilen bir yazıtta kendini dünyanın dört tarafına hükmeden bir kral olarak tanıtmaktadır.

Gutilerin son dönemlerinde, diğer bazı Kürt aşiretleri Gutilerin merkez otoritesinden ayrıldılar. Bunların (Lulular, Sus, Kimaş, Ur-bilum-Arbela) Gutilerden ayrılmalarıyla eski güçlerini yitiren Gutiler, süreç içinde zayıfladılar. Gutilerin Mezopotamya'daki hakimiyetlerinin zayıflamasından sonra Ur devleti bu durumdan yararlanarak Gutilerin üzerine saldırılar düzenlediler ve M.Ö.2120 yılında Gutilerin yönetimine son verdiler. Ancak Gutilerin Mezopotamya'daki hakimiyeti son

bulunca, bunlar kral Tigran yönetiminde Zağros dağlarına çekilerek orada dağ anlamına gelen Anzan devletini kurdular. M.Ö. XII. ve XIII.yy. ait yazılı belgeler, bu devlet hakkında bilgiler vermektedir. Tahihi Heni-Kuti Amerdi'nin Anzan kralı olduğu, bu halkın ülkesi Anzan'da yaptırdığı imarat ve yollardan bahsediyor.

Anzan devleti, M.Ö. 612 yılının sonlarına kadar bağımsızlığını sürdürüp daha sonraları Med İmparatorluğuna katılmıştır.

Bilinen Gutilerin önemli kralları şunlardır: Urbaba, Gudea, Urnungirsu (Mezopotamya'ya hakim olmadan öncekiler), Erridupicir 25 yıl, İmta 3 yıl, İnkisus 6 yıl, Şarlagap 3 yıl, Sulme 6 yıl, Elulumes 6 yıl, İnimabakes 5 yıl, İgesaus 6 yıl, İurlagap 15 yıl, İbate 3 yıl, İarlangab 3 yıl, Kuram 1 yıl, Habilkin 3 yıl, Laerabun 2 yıl, İrarum 2 yıl, İbranum 2 yıl, Halbum 2 yıl, Puçursin (Halbum'un oğlu) 7 yıl, Sium 7 yıl, Tigran (Tirigan) 40 gün hüküm sürmüştür.

Gutiler tek krallık ailesine bağlı değillerdi. Her aşiretin kendi yönetimi için kendi kralları vardı. Bu aşiret kralları arasında Guti krallığı vardı ve bu da her üç yılda bir seçimle oluşturulurdu. Bir defa kral seçilen, ikinci kezde seçilebilirdi. Diğer bir deyişle Gutilerin yönetimi, ilkel bir federasyon biçimidir.

Gutilerle ilgili elde edilen değişik yazılı belgelerde, Guti-Cuti-Cudil sözcüğüne rastlanmıştır. Bir başka belgede ise Gutilerin büyük bir

aşireti kabul edilen Kaurhi sözcüğü geçiyor. Doğu bilimcilerinin birçokları, bu sözcüklerin birbirinin aynı olduğunu kabul ediyorlar. “Kürt Lafının Dil Yönünden İlgileri” adlı kitabın yazarı Dreyfer, yaptığı araştırmada; “Karda, Kardohi, Kortohi, Gurdi, Kardak, Sirti, Kirti, Gordiye, Kardo, Kardaviye, Koti, Kardaya, Kartavaya sözcükleri ve benzerlerinin hep bir kökene dönmektedir. Her ne kadar okunmuş ve söyleniş yönünden birtakım ayrıcalıklar varsa da, bunlar sonuç olarak aynı anlamı taşırlar. Bu değişiklik okunuşlarda, ulusların dil ayrılığı nedeniyle sözcüğün aslını kendi dilleri gereği değişik biçimlerde söylemelerinden, bulunan eski eserlerin okunmasından doğan güçlüklerden oluşmuştur.” diye belirtir. (7)

GUTİLERDE KÜLTÜR VE SANAT:

Gutiler, Mezopotamya’da hüküm sürdükleri dönemlerde birçok sanat eseri bırakmışlardır. Bu bölgedeki sanat eserleri tamamen bunların etkinliğinde gelişmiş ve bunların geliştirdikleri mimari tarz etkin olmuştur. Gutiler, siyasi ve dini alanlarda saraylar ve tapınaklar yapmışlardır. Bunlar, bakır ve diğer madenlerden tarım araçları ve ev eşyaları yaptılar; kılıç, kalkan, mızrak ve ok gibi savaş ve av malzemelerini de yapıp ustalıkla süslüyorlardı.

Gutiler, grek Mezopotamya’da yaşadıkları dönemde olsun; gerekse

Zağros dağlarında yaşadıkları dönemde olsun, bunların tarımla uğraştıklarını ve araziyi sulandırmak için su kemerleri, kanallar ve bentler yaptıkları anlaşılmıştır.

Gutiler, yüzük, bilezik ve gerdanlık gibi kadın süs eşyaları yanısıra altın ve gümüşten sürahi, kase gibi eşyalar da yapmışlardır. Bunlar, aynı zamanda kaya resimleri ve heykelleri de ustalıkla yapmışlardır.

Gutilere ait M.Ö. 3000 yıllarında yapılmış bir kadın heykeli Türeng tepede bulundu.

O dönemlerin çoğu toplumlarında olduğu gibi Gutilerde de çok tanrılı din hakimdi. Sümerlerin yazılı belgelerinde Gutilerin ülkesini, “şeytanlar ülkesi” olarak adlandırdıkları görülmektedir. Bazı bilim adamları tarafından da o dönemler,

sözkonusu bölgelerde yaşayanların iyiliklerle kötülükleri yönetenleri birbirinden ayırdettikleri belirtiliyor. Gutilerin de, kötülükleri yapan şeytanın tarafını tuttıkları şeklinde yorumlanıyor. Bu anlayışla şeytanın kendilerine kötülük yapmayacağına inanılıyor. Günümüzde de Kürt halkı arasında şeytana tapanların, eskiden gelme birdurumun sonucu olarak ortaya çıkıyor.

LULULAR (LULUBUMLAR)

M.Ö.2334 yıllarında güçlü bir devlet durumunda olan Luluların önceleri Süleymaniye, Şehrezur ve Zahav'da yaşadıkları biliniyor. Lulular, Gutilerle birleşerek Hilvan (Halmon) bölgesine ve Kerkük'e kadar yayıldılar. Kendi ana dilleriyle yazdıkları Anubanini yazıtında

M.Ö. 800 yıllarına ait Luluların bronz çalışmaları.

Akadlarla yapılan savaşlar dile getirilmiştir.

M.Ö. 2300-2233 yılları arasında Lulularla Akadlar arasında yapılan savaşlarda Lulu kralı Satuni, Akad kralı Naramsin'e esir düşerek Akadlara bağlandı. M.Ö. 2233 yılında ise Lulularla Gutiler birleşerek Akadlara karşı savaştılar ve bu savaşlar Akad devletinin ortadan kaldırılmasına kadar devam etti. Akad devletinin yıkılmasından sonra Lulularla Gutiler tüm Mezopotamya ve Zağros dağlarına hakim oldular. M.Ö. IX. yüzyılda Luluların başkenti Zimri şehriydi.

Lululara ait eserler kerkük bölgesinde bulunmuştur. Bulunan bu eserlerin birisi yazılı olup Akad kralı Naram-Sin zamanında yazılmıştır. M.Ö. 37 yüzyıldan kalma bu yazıt Macar Admondes tarafından Karadağ'da Gaver Geçidinde bulundu. M.Ö.28 yüzyıldan kalma ikinci bir belge ise, yazılı ve işlemeli bir taş olup Zahav'da bulunmuştur. Bu belge, Luluların kralı Aninubanini zamanında yazılmıştır. Yine elde edilen bazı belgelerden anlaşılıyor ki Asurların bazı yöneticileri ve kralları, Lululardan oluşmuştur.

Luluların yaşadığı topraklara Luristan ülkesi adı veriliyordu. Zamanla Luluların bazı aşiretleri başka yerlere göçtüler ve bunların bir kısmı da Suriye Kürdistanı'nda yaşamaktadır.

Medlerin Asur devletini ortadan kaldırmasından sonra, M.Ö. 612 yılında Lulular Medlere bağlandılar.

LULULARDA SANAT VE KÜLTÜR

Lulular, Mezopotamya ile Uzakdoğu ticaret yolarının geçtiği bölgelerde yaşıyorlardı. Luluların bu yerleşim özellikleri, onların daha fazla ticaretle uğraşmalarına neden olmuştur.

Lulular, altın ve gümüşten yapılmış kadınlara ait yüzük, bilezik, gerdanlık gibi süs eşyaları ile çocuk süs eşyaları yapmışlardır. Ayrıca madenden yapılmış tarım aletleri ve savaş silahları ile seramik ve madenden ev eşyaları yapmışlardır. Asur kralı Nasırpol devrinden kalan belgelerde, Luluların uygarlıkları ve çeşitli sanatlar-

Bronzdan Lulular'a ait bir kral heykeli.

daki ilerlemeleri anlatılıyor. Asur kralı, Lulu sanatkarlarına ve bilim adamlarına önemli değerler biçmişler ve onlardan yararlanmak için kendi ülkelerine götürmüşlerdir.

Sar-i

Pul'da bulunan bir kaya rölyefinde, tanrının Lulu kralı Anuni-Banini'ye yardım etmesiyle çok zaferler kazandığı ve esirler aldığı belirtiliyor ve tanrıça tarafından kendisine başarı nişanesi olarak bir halka uzatılıyor.

KASİTLER (KASAYI-KUSİ-KUŞ)

Bir Asur belgesinden anlaşıldığına göre Kasitler, M.Ö. 2000 yıllarında kendi bölgelerinde yerleşik olarak yaşıyorlardı.

M.Ö. 1900 yıllarından itibaren Kasitler, çalışmak ve ekonomik olanakları elde edebilmek için Babil ve çevresine akın ederek gelip yerleştiler. Çünkü o dönemlerde ekonomik olarak Babil çok zengin bir merkez durumundaydı. O dönemlerde Babil halkı iyi mesleklerle ve ticaretle uğraşıyorlardı. Babil halkının yapmak istemediği ağır ve kirli işlerde ise işçi olarak Kasitler ve diğer Kürt aşiretlerinden insanlar çalıştırılıyordu. Hamurabi ve diğer Babil kralları, Kasitlerin akın ve saldırılarını durdurmak için, sürekli onlarla mücadele ettiler. Babil kralı Samsuiluna, Kasitlerin Babil'e akınlarını ve saldırılarını durdurmak amacıyla Diyala nehrinin Dicle nehrine döküldüğü yerde bir kale yaptırdı. Fakat tüm Babil krallarının uğraşlarına rağmen Kasitlerin akınları durdurulamamıştır. Babil yazıtlarından elde edilen bilgilerden, Kasitlerin Babil'e çok eskiden beri gelip yerleştikleri anlaşılmaktadır.

M.Ö. 1595 yılında Hittitler, Babil üzerine askeri sefer düzenlediler. Bu durum karşısında Babil'deki yöneticileri ve halkın bir kesimi, çocuklarını ve mallarını olarak Babil'i terk ettiler. O dönemde Babil'de işçi olarak çalışan Kasitler, saklamış oldukları silahlarını çıkarıp, Babil'de kalan halk kesimiyle birleşerek, birlikte Babil'i savunmaya karar verdiler. Bunlar, bir taraftan oturma alan-

larını, şehir meydanlarını ve tapınakları Hititlere karşı savaşarak korumaya çalıştılar; diğer taraftan da Zağroslar'da yaşayan kabilelerine haber yollayarak, onların yardımlarını istediler. Zağroslardaki Kürt kabilelerinden yardım yetişince, Hititleri tamamen Babil'den çıkardılar ve kendileri Babil'e hakim oldular. Hititlere karşı yapılan bu savaşta Kasitler, özellikle Gutilerden büyük askeri yardım gördüler. Kasitler, kralları I. Kastilyas yönetiminde Babil'i de içine alan Kardunai devletini ilan ettiler.

Kasitler, Babil'e egemen olmadan önceki dönemde, Babil kralı Samsuditanas dönemine (1695-1625) ait yazılı belgelerde, Kasitlerin isimlerine değişik meslekler içinde rastlanmaktadır. Bu belgelere göre Kasitlerin Babil'de sahip oldukları meslekler şunlardır: askeri memur, personel, mütahassis, at bakıcısı ve din adamı. Bu belgeler, Kasitlerin Babil'de yerleşik olduklarını da göstermektedir. Öyle ki, Hititlerin Babil'e saldırıları döneminde Babil'de tapınaklarda din görevlisi olarak çalışan Kasitler'den Enlil-Galçu ve Damu-Galçu, Babil'in I. döneminin sonlarının haberlerini kendileri yazmışlardır.

Kasitler, Babil'e egemen olduktan sonra orada 400 yıldan fazla bir süre egemenliklerini sürdürdüler.

Kasit kralı II. Ağum döneminde Kasitlerin Kardunaj devleti sınırı, güneyden İran denizine ve kuzeyden de Urmiye gölüne dek uzanıyor ve bu sınırlarıyla Kürdistan'ın büyük bir kesimini içine alıyordu. Yazılı bir belgede kral II. Ağum, kendisini Kasit, Akad, Babil,

Alman (Holvan) ve Padan bölgeleri ile Guti ve Elam ülkelerinin kralı olarak tanıtmaktadır.

Kasit kralları, Babil ve çevresindeki diğer komşu devletlerle çeşitli siyasi ilişkiler geliştirdiler. Örneğin; kral III. Ağum döneminde Mısır'da yapılan "karşılıklı elçi buldurma anlaşması, kral Karaindas döneminde hayata geçirilip, Babil ve Mısır'da karşılıklı elçiler buldurmaya başladılar.

Tespit edilebilen ilk Kasit kralı İlu-İlu'dur. Daha sonraları, sırayla Kasitlerin krallıklarını yapmış olanların bazıları şunlardır: Gandaj, I. Ağum, I. Kastilyas, II. Kastilyas, Abirattas, Ur-Çigurumas, Harbaşigu, Tiptakçi, II. Ağum, I. Burnabali III. Kastilyas, Ulambiriás, III. Ağum, Karaindas, Kadasman Harbe, Kurigalçu, Kadasman Enlil, II. Burnabari vb....

I. Kurigalçu döneminde, kuzeyden Babil'e gelebilecek saldırıları önlemek amacıyla şimdiki Bağdat'ın 17 km. kuzey batısında kendi adına Dur-Kuribalçu şehrini inşa ettirdi. Bu şehirde tapınaklar ve bir saray yaptırılmıştı. I. Kurigalçu, halkın ödediği birçok ağır vergileri kaldırarak, halkı büyük bir yükten kurtarmıştı.

Kasit Kardunaj devletini uzun süre yöneten II. Burnabari döneminde Babil'de değer birimi olarak para kullanılıyordu. Bir altının değeri olarak 160 kg. arpa ödeniyordu. Günümüze kadar değişmeden devam eden altın ile gümüş arasındaki bire dokuz değer farkı da II. Burnabari döneminde vardı. Onun döneminde Asurlar, Kasitlerle

ilişkilerini geliştirmek için Kardunaj sarayına bir prenses gönderdiler. Bu prensesin II. Burnabari veya oğullarından hangisiyle evlendiği bilinmemektedir. II. Burnabari'den sonra Kardunaj devletinin yönetimine Asur prensesinin oğlu getirildi. Ancak onun yaptığı işlevler ve izlediği politika yüzünden muhalifleri tarafından öldürüldü ve yerine Naziburgas kral oldu. Naziburgas'ın krallığı birkaç ay sürdü ve öldürüldü. Onun yerine de II. Burnabari'nin diğer oğlu II. Kurigalçu (1345-1324) geçti.

II. Kurigalçu döneminde Asurlarla Dicle nehri civarında yapılan savaşta Asurlar yenildi ve iki devlet arasında yeni sınırlar tespit edilerek anlaşma yapıldı. Yine II. Kurigalçu döneminde Elamlarla yapılan savaşta elamlar yenildi ve Elamlara ait Sasu ve Berekse şehirleri alındı, arkasından tüm Elam ele geçirildi.

II. Kurigalçu'nun yerine Nazimarutaş (M.Ö. 1323 - 1298) geçti. Nazimarutaş'ın yerine de Kadasman Turgu (MÖ. 1298-1280) kral oldu. Bu sıralarda Asurlar bölgede güçlenmiş ve bölgeyi tehdit edecek düzeye gelmişti.

Kadasman Turgu döneminde Hititlerle bir dostluk ve dayanışma anlaşması yapıldı. Bu anlaşmaya göre taraf olan her iki devlet krallarından biri öldüğünde, diğeri ölenin oğlunun babasının yerine geçmesi için yardım edecekti. Kadasman Turgu ölünce, yapılan yardımlaşma anlaşması gereğince Hitit kralı Hatusili, Kardunaj'a gelerek Turgu'nun küçük yaştaki oğlu II. Kadasman Enlil'i (MÖ. 1279-1265) kral tahtına oturttu. II. Ka-

dasman Enlil, 15 yıl kadar ülkeyi yönetti, fakat yeterince eser bırakmadı. Kendisinin genç oğundan zamanını eğlence ve avcılığa fazla harcadı. Bu yüzden Karadunaj devleti zayıfladı ve bundan yararlanan Asurlar ülkeye bağlı dağlık bölgelerin bir kısmını ele geçirdi.

II. Kadasman Enlil'in yerine I. Kudur Enlil (MÖ. 1264-1255) geçti. I. Kudur'un yerine de oğlu Surias (MÖ. 1255-1242) kral oldu. Bu kralların dönemlerine ait elde edilen yazılı belgelerden, bunların dönemlerinde Kardunaj devletinin büyük bir ekonomik krize girdiği belirtilmektedir. Bu ekonomik kriz sonucu fakirleşen halkın bir kesimi yaşamlarını devam ettirmek ve iş olanağını bulmak için Kardunaj devletini terkedip daha elverişli yerlere göçetmek zorunda kalmıştır. Kardunaj'ı terketmeyen halkın bir kesimi ise, yaşamlarını sürdürmek için gönüllü köle olarak çalışmak zorunda kalmıştır.

IV. Kastilyas (MÖ. 1242-1235), Surias'tan sonra kral oldu. 8 yıl yönetimde kalan IV. Kastilyas'ın döneminde Kardunaj devletinin sınırları daralmaya başladı. IV. Kastilyas, yönetimde kaldığı sekiz yılın beş yılını sarayda eğlenceyle geçirmiş; son üç yılında da Elamların Kardunaj'a saldırması üzerine sarayından ayrılmıştı.

Yine IV. Kastilyas döneminde Asurlar Kardunaj'a saldırarak Guti bölgesini Kardunaj'dan aldılar. Asurlar, Kardunaj'a girip büyük katliamlar yaptılar; şehirleri yakıp yıktılar ve tüm tapınakları yıktılar. Kardunaj halkını esir alıp Asur'a götürdüler. Kardunaj'a da kendile-

rine bağlı bir kral atadılar. Bu ilk kralın 7 yıllık yönetiminden sonra Enlil Nadim Sumi ve II. Kadasman Harbe birer buçuk (1,5) sene arayla Asurlara bağlı olarak Kardunaj'ı yönettiler. Daha sonra IV. Kastilyas'ın oğlu Adad Suma Usur (MÖ. 1218-1189) da bir süre Kardunaj'ı Asurlara bağlı olarak yönetti. Fakat Adad Suma Usur, daha sonraları Kardunaj'ı Yeniden Asurlardan kurtarıp bağımsızlaştırdı. Adad Suma Usur ölünce yerine Melişihu (MÖ.1188-1174) geçti. Melişihu döneminde Kardunaj devleti tekrar güçlenip gelişti ve ekonomik durumunu düzeltti.

Melişihu'dan sonra oğlu Marduk Apal İdin (MÖ. 1173-1161) Kardunaj kralı oldu. İlk kez Tanrı Mardud ismini alan bu kral döneminde de Kardunaj halkı yine bolluk içinde yaşamaya başladı. Fakat Marduk Apal İdin'den sonra yerine geçen Zababa Suma İdin (MÖ. 1160) döneminde ise Kardunaj'ın durumu tekrar bozulup kritik bir duruma geldi. Bu durumdan yararlanan Asurlar, Kardunaj'a bağlı bazı şehirleri ele geçirdiler. Kardunaj'ın bu kötü durumunu fırsat bilen Elamlar da Kardunaj'a saldırıp Esnunna, Dur, Kurigalçu, Opi ve Siphar şehirlerini ele geçirdiler.

Elamlar, önce kasitlerin bazı bölgelerini ele geçirmek suretiyle Kardunaj devletini böldüler; sonra da tüm ülkeyi ele geçirdiler, büyük katliamlar yaptılar. Elamlar, aynı zamanda Kasitlere ait varolan tarihi eserleri de götürmek suretiyle, Kasitlerin tarih ve kültürünü de soydular, halkını köleleştirdiler. Kardunaj halkı, birkaç kez ayaklandıysa da bu

ayaklanmalar bastırıldı. Kardunaj halkının bir kesimi göç ederek eski ülkeleri olan Orta Zağroslara geri çekildiler ve burada kendi yönetimlerini tekrar kurup güçlendiler.

KASİTLERDE KÜLTÜR VE SANAT

Kasitler döneminde yapılmış duvar resimleri ve silindir mühürler ile diğer sanat eserleri, onların yüksek bir kültüre sahip olduklarını gösteriyor. Bunlarda sihirbazlık, cadıçılık ve kayıp bilicilik sanatı da gelişmişti. Bu daldaki çalışmalar aynı zamanda din adamlarının durumlarını da zorlaştırıyor ve onlara olan inançları sarsıyordu.

Kardunaj devletinde yazıcılık mesleği de gelişmişti. Bu meslek, babadan oğula geçerdi. Yüksek memurlara vedin adamlarına, üzerinde tanrı işareti ve sembollerinin işlendiği taştan bir belge veriliyordu. Kasitler, Mezopotamya'ya hakim olduktan sonra kendi dilleriyle değil, Babil diliyle yazılı belgeler bırakmışlardır. Bu da onların, Babil tanrılarının etkisinde kaldıklarını göstermektedir.

Kasitlerde evlatlık durumu da vardı. Çocukları olmayıp da evlatlığı olanlar öldüklerinde mirası evlatlığına kalırdı.

Kasitlerde topraklar, sınırlı olanlar, sınırsız olanlar ve tastik edilenler diye sınıflandırılırdı. Bu topraklar, bölge yöneticileri veya valiler tarafından da dağıtılmış olabilirdi.

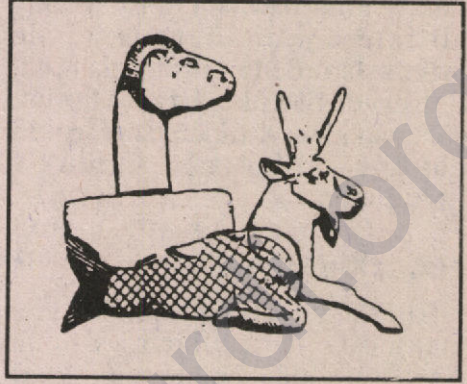
Kasitlerin devlet yönetimi, hiyer-

arşik bir yapı gösteriyordu. Kraldan sonra ikinci derecede sorumluluğu olan ve bir çeşit vezirlik görevini yapan Sukallu denilen bir memurluk vardı. Mahalli bölgelerde, bölge yönetim başkanları bulunurdu. Bunların yardımcıları olarak da mahkeme ve polis görevini gören memurlar vardı. Bölge başkanları, kendi bölgeleri içindeki tüm işlerden sorumlu olan kişilerdi. Bölge başkanları, aynı zamanda kendi bölgelerinde, ilerdeki ihtiyaçları karşılamak için sürekli olarak belirli bir yiyecek kısmını da stok etmek zorundaydılar. Tapınaklarla sarayın ihtiyaçlarını ve yönetimini gören Satummu ünvanıyla iki kişi görevlendiriliyordu.

Bu iki kişi, aynı zamanda devletin zenginliklerinden de sorumluydular. Bunların dışında ayrıca vergi ve ekonomi işleriyle uğraşan memurlar da vardı. Önemli bazı bölgelerde de krala bağlı valiler görev yapardı.

O dönemlerin köleci devletlerinde görüldüğü gibi, Kardunaj devletinde de devletin ekonomisinin bel kemiğini teşkil eden köylüler ve el işçileri (ki bunlar köleler sınıfına girerler) sınıfı gelirdi. Hayatın her alanında en ağır işleri bu sınıf görürdü. Bunların dışında, belirli ayrıcalıklara sahip, köle sahipleri sınıfının emrinde çalışan memurlar, subaylar, savaş işleriyle ilgilenenler de vardı. Savaşlarda yayalarla onların yardımcıları olan ordular arasında doktorlar, demirciler, kap yapanlar ve arasına da din adamları bulunurdu. Orduyu hazırlayan ve savaşlarda başarı gösteren memurlar, gösterdikleri başarılarından ötürü

ayrıca kral tarafından mükafatlandırılır, duruma göre kral bunlara toprak da verirdi. Ayrıca kral,

Kasitler'e ait bir tanrı sembolü.

tapınaklarda çalışan din adamlarına da toprak verirdi. Din adamları da bu toprakları işleterek, kendi ihtiyaçlarını giderirlerdi. Toprağı olan herkes, kendi toprağının sınırlarını belirleyebilirdi. Doğal olarak toprak da babadan oğula miras kalırdı. Kısaca belirtmek gerekirse, toplumun her kesimi, efendisine hizmet etmek ve ülke ekonomisine katkıda bulunmak zorundaydı.

Kasitlerde de çok tanrılı din hakimdi. Kasitler, mezopotamya'ya hakim olmadan önceki dönemlerde inandıkları tanrılar, Suritas ve Maruttaş idi. Suritas tanrısı, Hindistan'daki güneş tanrısı Suritas ile aynı anlama geliyor. Maruttaş tanrısı ise, Hindistan'daki Marut ve Burias ile Yunanlardaki Boreas ile aynı anlama gelmektedir. Bu da Kasitlerin, İndogerman ırkından olduklarına bir kanıttır. Kasitler, Mezopotamya'ya hakim olduktan sonraki dönemlerde ise, doğal

olarak o bölgelerde yaşayan diğer halkların kültürlerinden de etkilenmişlerdir. Bu dönemlerde Kasitler, eski tanrılarına inanç göstermekle birlikte yeni tanrılara da inanmışlardır. Bu tanrılar da Anu, Enlil ve Ea idi. Kral Marduk döneminde ise Kasitler, tanrılarının en büyüğü olarak Karduk'a tapmışlardır.

HALDİ-URARTU:

Urartu adı Ararat isminden gelmektedir. Urartuların Küçük Asya'nın doğusundan geldikleri sanılıyor; fakat geliş tarihleri kesin olarak bilinmiyor. Bunların bulunduğu bölgede ilk kurulan devlet, Huri devleti olmuştur. Huri devleti, Hititler tarafından MÖ. 1595 yılında yıkılmıştır. Ancak Huriler MÖ. 1550 yılında bölgede ikinci kez devlet kurdular. Uzun süre Huriler bu bölgede küçük aşiretler, yöresel devletler ve krallıklar halinde yaşamlarını sürdürdüler.

Asur yazılı belgelerinde bu bölge, önceleri "Nairilerin ülkesi, Subarilerin ülkesi veya Kaldaharların ülkesi" olarak adlandırılmış, sonraları ise bu bölgeye Urartuların ülkesi adı verilmiştir. Haldi (Khaldi) - Urartuların kurdukları bu devletin sınırları Kuzeyde Alexandır Pol, Batıda Fırat Nehri, Güneyde Revanduz ve Doğuda Urmiye Gölüne kadar uzanıyordu. Bunların belirli bir dönem Suriye'nin Güneyine egemen oldukları biliniyor. Bu ülke sınırları içinde üç büyük göl bulunuyordu: Aral-Hazar ve Van gölleri.

MÖ. 835 yılında bölgedeki kü-

çük aşiret krallıkları biraraya gelerek bir konfederasyon şeklinde birleştiler, ve I. Sardur (Sardoris) yönetiminde Urartu devletini kurdular.

Kral I. Sardur, Van gölü kıyısında bir kale yaptırıp bir şehir kurdu ve bu şehre Taspas (Tospas) adını vererek başkent yaptı. I. Sardur dönemine ait yazılı belgelerden anlaşıldığına göre bunlar, Asurca yazmanın yerine, zamanla Kaldaharca yazmışlardır. Bu belgelerde genellikle savaşlar anlatılmaktadır.

MÖ. 825 yılında I. Sardur ölünce yerine oğlu İşpur Urartu kralı oldu. Asur kralı V. Şemsi Adad'ın bir yazıtında, MÖ.822 yılında Urartu kralı İşpuni, Asurlara ait 11 büyük, 200 kadar küçük yerleşim bölgelerini yakıp yıktıklarını belirtmektedir. Daha önceleri de Asurlar, Urartulara karşı zalim davrandıklarından, bu kez Urartular bir nevi intikam almış oluyorlardı. Zaten uzun süre Asurlarla Urartular arasında savaşlar devam edegeliyordu.

Tüm Ağrı bölgesinin Urartuların yönetimi altında olduğu, Toprak-kale'de bulunan ve kral İşpuni dönemine ait olduğu saptanan yazıtta belirtilmektedir.

Kral İşpuni, MÖ. 805 yılında öldü. Yerine oğlu Menua geçti. Menua, devletin sınırlarını genişletmek için, Urmiye'nin doğusuna hükmeden Manerlerin ülkesine saldırılar düzenledi; bunlardan aldıkları bazı bölgeleri ülkesinin topraklarına kattı. Urartular, III. Addad Nidari döneminde MÖ. 802 yılında Şam'a ve 796 yılına kadar da Mansuat'a dek ilerlediler. Kral Menua, Malatya Huri devletiyle de

savaşlara girişti. Menua, Milida'yı da MÖ. 804 yılında alıp ülkesine kattı. Menua'nın ölümünden sonra (MÖ. 790) yerine oğlu I. Argışti Urartu kralı oldu.

I. Agrişti, ülkesinin sınırlarını daha da genişletti. Asurlarla yaptığı savaşlarla Kuzey Suriye'nin tamamını ülkesine bağladı. I. Arguşti, kendi ülkesine komşu olan Diaueh devletinden de Aşkale ve Tercan'ı aldı. Ayrıca kral Menua döneminde Diaueh devletinin Urartulara verdikleri vergi miktarını da toplam yıllık olarak 20,5 kg. altın, 18,5 kg gümüş ve 5 ton bakır olarak saptamıştır.

Kral I. Agrişti dönemi, askeri yönden Urartuların en kuvvetli olduğu dönemdir.

I. Agrişti, MÖ. 764 yılında ölünce oğlu II. Sardur başa geçti. II. Sardur döneminde Urartuların güney komşusu olan Asurlar, giderek zayıflamaya devam ediyordu. II. Sardur, askeri gücünü Suriye'nin kuzey bölgelerinde yoğunlaştırdı.

II. Sardur döneminde de Asurlarla sorunlar devam etti. Asurlara karşı II. Sardur, Malatya Huri devleti kralı Sulama ile birleşti. Fakat buna rağmen MÖ. 735 yıllarında yapılan savaşta Urartular, Asurlar karşısında yenilgiye uğradılar ve Asurlar, Van şehri yakınlarına kadar olan bölgeyi aldılar.

Kral II. Sardur, MÖ. 758 yılında Malatya Huri devletini ortadan kaldırıp Urartu devletine bağladı.

Urartu kralı, II. Sardur, MÖ. 735 yılında ölünce yerine oğlu I. Rusa geçti. I. Rusa, Hazar gölünün doğusundan harekete geçerek bir günde 23 küçük yerleşim bölgesini

topraklarına kattı.

I. Rusa, bir taraftan devletinin sınırlarını Asurlara karşı korumaya çalışırken, diğer taraftan da kuzey komşusu olan Kimmerlere karşı savaşarak sınırlarını korumak zorunluluğu duyuyordu.

Urartu kralı I. Rusa ile Medler birleşerek Asurların MÖ. 715 yılında yaptıkları saldırılara karşı savaştilar. Bu savaşta I. Rusa savaş alanında öldürüldü ve Medler de yenildiler. Urartularla Medler bu savaşta yenilmelerine rağmen Asurlar, onları tamamen yönetimlerine alamadılar.

I. Rusa'nın yerine geçen oğlu II. Agrişti, Asurlarla bir anlaşma yaptı; daha sonraları MÖ. 707 yılında Kimmerlere karşı savaştı ve bu savaşta Kimmerleri yenerek ülkesinin kuzey sınırını da güvenceye almış oldu.

II. Agrişti'nin MÖ. 680 yılında ölmesiyle birlikte oğlu II. Rusa Urartu devletinin başına geçti.

II. Rusa zamanında askeri başarılar elde edildi; sanat ve kültür alanında büyük ilerlemeler kaydedildi. II. Rusa, batıda İç Anadoluya kadar ilerlerken, kuzeyde Yunan sömürgesi olan Trabzon'u da alarak ülkesine kattı.

MÖ. 655 yılında II. Rusa ölünce yerine oğlu III. Rusa geçti. Bu dönemde Urartu devleti gittikçe zayıfladı. Kimmerlere ve Asurlara karşı yürütülen savaş, bu sonucu doğurdu. III. Rusa, Asurlara karşı Med kralı Diyas ile birleşmek zorunda kaldı.

M.Ö.640 yılında III. Rusa ölünce yerine oğlu III. Sardur geçti.

MÖ. 620 yılında III. Sardur da ölünce yerine oğlu II. İşpur kral oldu.

MÖ. 612 yılında Asur devletini yıkan Medler, güçlenerek MÖ.590 yılında Urartuların ve İskitlerin bölgelerini tamamen hakimiyetleri altına aldılar ve böylece Urartu devletin tahrihteki yaşamı sona ermiş oldu.

URARTULARDA SANAT VE KÜLTÜR

Urartuların sanat ve kültür alanlarında bir hayli ilerledikleri ve çok sayıda eser bıraktıklarını, onlara ait tespit edilen yazılı belgelerden öğreniyoruz. Aslında, Urartuların sanat ve kültürü, Huri halkının sanat ve kültürünün aynı ve devamı niteliğindedir.

Daha önce belirttiğimiz devletin başkenti olan Taspas şehri surlarla çevrilmişti. Bu surların üstünde, gözetleme kuleleri yapılmış ve şehrin kapılarından bir tanesi liman kapısı olarak kullanılıyordu. Şehrin yanında yüz metre yükseklikte ve beşyüz metre uzunlukta olan kayalık üzerinde de kral I. Sardur bir kale yaptırdı. Kalenin yapıldığı taş blokların her bir tanesi 30-40 ton kadar ağırlıktadır. Kalenin bulunduğu kayanın güneyinde dört Urartu kralının mezarı yapılmıştır. Kalenin yazıtlarından birisinde, kral Menua'nın kızının üzüm yetiştirdiği anlatılıyor.

Urartu yapıları çok sağlam yapılmış olup, kuleler tipik mimari sanatla en yüksek tepe ya da kayaların üstüne yerleştirilmiş. Bu kalelerin genişliği, bir tehlike karşısında

şehir halkını barındırabilecek kadardı. Aynı zaman da gizli bir yolla kaleden şehrin alt tarafına çıkılabilecek bir yol da yapılmıştır. Varto yakınındaki Kayalidere kalesi, bu tip yapılara örnek gösterilebilir. Ayrıca bu çeşit kaleler Malazgirt, Bulanık, Palu, Bostankaya, Uşnu, Çaldıran, Karaköse ve Patnos'ta da yapılmıştır. Diğer yapılar gibi kral sarayları da çok sağlam yapılmış olup genellikle savunmaya yöneliktir.

Urartuların II. Sardur ve I. Arğişti dönemlerinde, hayvancılığı yayma ve tarımı geliştirmek amacıyla kanallar yapılmış araziye göre sular taksim edilmişti. Menua kanalı olarak anılar "Samirak su", doğudan batıya uzanır ve göle dökülürdü içme suyu olarak kullanılan su da Van şehrine, 70 km uzaklıktan Hoşab vadisinden getirilmişti.

Urartulara ait MÖ.8 yüzyıla ait elde edilen kazılarda Urartuların bronzdan aslan heykelleri, kaseler, vazolar, savaş araçları vb. eşyaları yaptıkları ve bunları iyi bir metal işleme tekniği ile işledikleri anlaşılmıştır. Bu metal çalışmalarının çokları dış devletlere satıldığından, bunlara ait birçok eser diğer devletlerden elde edilmiştir.

Birçok yerleşim merkezlerinde Urartular, çok katlı saraylar yapmışlardır. Katlar arasında merdiven ya da merdiven yerine kullanılabilen rampalar vardı. Urartulara ait Arin Berd'teki sarayda 30 direkli bir giriş salonu vardır.

Urartuların resimlerine konu olan hayvanlar, av partileri ve avlanmalar tasvir edilmiştir.

Urartular'a ait Fil dişi üzerinde işlenmiş bir mitoloji.

Mimari alanda yapılan genel yapıların temellerinde, büyük taşlar kullanılmıştır. Taşlar veya kerpiçler, tahta kalaslarla birbirine bağlanmıştır. Duvarlara yerleştirilmiş taş veya kerpiçleri geri çekmek suretiyle dolaplar oluşturuluyordu. Bu dolaplar, aynı zamanda

bölgede var olan depremlere karşı da bir güvence teşkil ediyordu.

Daha önce de belirtildiği gibi Urartu devleti, konfederasyon özelliğini taşıyan bir yapıya sahipti. Konfederasyonun başında kral bulunur ve dışa karşı devleti temsil ederdi. İç yönetimde ise, her bölgenin ileri geleni, kralı ve aşiret reisleri gibileri tarafından toplum yönetiliyordu. Yönetim babadan oğula geçerdi.

O dönemlerin toplumlarında olduğu gibi Urartular'da da çok tanrılı din hakimdi. Bunların en büyük tanrılarının ismi Kaldi idi. Bu tanrı, halkın atası olarak kabul edilir, devlet ve savaş tanrısıydı. Teiseba, Kaldi'nin yeğeni olup huba ile evliydi. Siwini ise, güneş tanrısıydı. Siwini'nin karısı ise Tuspuea idi.

Urartulara ait belgelerin bir kısmı Türkiye müzelerinde, birçoğu da

Avrupa müzelerinde bulunuyor.

MEDLER VE KÖLECI MED İMPARATORLUĞU:

Kazvin denizinin (Bahtıryane bölgesi) doğusundan İran'ın kuzey batısına, oradan da kendileri için vatan yaptıkları Medya ülkesine inen Medler buraya göçtükleri tarih MÖ. IX. ya da X. yüzyıla ya da ondan az sonraya rastlar. Medler, daha sonraları süreç içinde çevredeki kavimlerin ülkelerini işgal ediyorlar. "Zamanla Maniler, Sisler ve Kimriler, Medlerle karışıp aralarında eriyorlar." "Asurlar'dan kalan eserler ve belgelerden anlaşıldığına göre Asurlar bunlara 'Amadama' adını vermekteydiler..." (8)

Köleciler Med imparatorluğunun tarihinde yaşadığı süreye ilişkin değişik araştırma ve kaynaklarca, değişik tarihler verilmektedir. Arada görülen tarihi sürece ilişkin çelişkilerin iyice ortaya çıkması ve konuya açıklık getirilmesi açısından biz de değişik kaynakları birlikte kullanarak okuyuculara sunmayı yararlı görüyoruz.

Bu ilk köleciler devletler, MÖ.4000 ve 2000 yıllarında, Mezopotamya'da (Sümer, Akad, Babil), Hindistan'da ve Çin'de kurulmuştur. Asur krallığı, MÖ. 2000 yıllarının ilk yarısında kuruldu. MÖ. VII.VI yüzyıllarında, Ortaasya'da Harzem devleti, daha sonra da Kuşanlar krallığı doğuyorlar. MÖ. VIII. yüzyılda sıra İran'ın batı kes-

iminde Medi'ye geliyor ki bunun da yerini, MÖ. VI. yüzyılda Pres İmparatorluğu alıyor." (abç.) (9)

Yaptığımız bu alıntıya göre, Med imparatorluğunun yaşamı, MÖ. VIII-VI.yy.lar arasındadır ki bu da 200 yıllık bir süreyi kapsıyor. Çünkü bu araştırmalar, Med imparatorluğunun kuruluş tarihi olan VI.yy.a dek devam etmiş olduğunu gösteriyor. Fakat, diğer araştırmacılar, Med İmparatorluğunun MÖ. 601'de kurulup MÖ.550'de yıkıldığını yazıyorlar. Bunlara göre imparatorluk 50 yıl yaşamış oluyor. Kanımızca bu çelişki gibi görünen farklı görüşler, kimi tarihçilerin, Medlerin sadece imparatorluk olarak yaşadığı süreci ele alarak belirledikleri tarihtir. Diğer bazıları ise, Medlerin bağımsız devlet olarak yaşadığı dönemi de hesaba katarak imparatorluğun yaşam sürecini belirlemişlerdir.

Örneğin; değişik bilgilerden biri de Med kralları (padişahları) hakkında tarihçilerin verdiği bilgilerdir. "Bir süre Hexanmenşid (Ahamenid)'lerden II. Erdeşir'in yanında tabip olarak bulunan Yunan Tarihçisi Kteziyas, Mad (Med) padişahlarının adlarını ve hükmettikleri süreyi şöyle vermiştir: Aryakis: saltanatı 28 yıl, Susarמש: saltanatı 30 yıl, Mandakis: 50 yıl, Artiyas: 50 yıl, Arbiyanes: 22 yıl, Arseyus: 40 yıl, Artenus: 22 yıl, Artibarnas:14 yıl, Astiberas: 40 yıl, Esendas: 35 yıl, Astiyakis: 35 yıl. Bunların hepsi toplam olarak 336 yıl hüküm sürmüşlerdir.

Fakat yine Yunan tarihçi Herodot'un yazdığına göre: "Med

padişahlarının sayısı dört olup adları şöyledir. Diyokis: 50 yıl, Fera Urtis: 22 yıl, Seyakzar (Syakzar): 40 yıl, Astiyaz :23 yıl. Toplam 135 yıl"

"Padişahların sayısında Herodot ve Kteziyas arasındaki fark şundan dolayıdır: Kteziyas, bazı Med taifelerinin güçlü reislerinin adlarını ve Mannai ile Ararati padişahlarını da Medistan padişahı olarak anmış olabilir. Örneğin, II. Sargon'un vergi alıcılarının listesinde Aryak, Artik ve Mandak adları vardır. Bunlar ise, Aryakis, Artiyas ve Mandakis olabilir. Bu üçünden her biri aynı zamanda kendi bölgelerinde hükmediyorlardı." (10)

"Son olarak Kaşan'daki Tepei Sialk, Nihavend yakınlarındaki Tepei Giyan Hazar denizinin güneyindeki Tepei Hisar ve Turag Tepede yapılan kazılarda MÖ. 2000 yıllarına ait Medlerin eserleri bulundu ki, bu halkın, bu dönemde, yerleşik olarak sözkonusu bölgelerde yaşadıklarını, açıklığa kavuşturmuştur. Medler bu bölgelerde Asurlarla karşılaşmalarına kadar bağımsız yarı göçebe aşiretler olarak yaşıyorlardı." (11)

Bu durumu belirttiğimizden sonra biz esas konumuza dönebiliriz.

MÖ. 900 yıllarında Medlerin ülkesini işgal etmek gayesiyle Asurlar, buraya askeri sefer düzen-

lediler. Asurların bu ilk saldırılarında Medler 2-3 bin kadar asker çıkarabiliyorlardı. Asurların bu askeri seferleri karşısında Medler, bölgelerinde bulunan diğer komşu Kürt aşiretleriyle birleşerek bir konfederasyon oluşturdular. Bu süre içinde Medlerin başkent olarak kullandıkları şehir, sürekli olarak değişik bölgelerde bulunuyordu.

MÖ. 823-810 yılları arasında Medlerle Asurlar arasında yapılan savaşlarda, Medlerin Sagbuti şehri Asurların eline geçti. Bundan böyle Medlerle Asurlar arasındaki savaşlar uzun yıllar devam etti. MÖ. 725 yıllarında, Urartı devletinin de yardımıyla Asurlar, Med topraklarının büyük bir kesimini yönetimi altına alabildiler. Medler de Asurların baskı ve zulmünden kendilerini korumak için onlar çeşitli hediyeler veriyorlardı. MÖ. 722-705 yıllarında Asur yönetimine karşı ayaklanan Medler, Asur kralı II. Sargon'un kanlı katliamıyla karşılaştılar ve yenildiler. Böylece Asurlar, Medlere yardım eden diğer Med aşiretlerini de kendi yönetimi altına almış oldu.

Med aşiretlerini birleştirmeye çalışan Diyas, MÖ. 649'da Med kralı oldu. Diyas, Med aşiretleri arasında birliği sağladıktan sonra, Urartularla da birleşti. Diyas, MÖ. 647'de Asurlara esir düştü ve Suriye'nin Hama şehrine sürgün edildi. Bunun yerine Diyas'ın oğlu Feraur Med kralı oldu.

Feraur, Urartu, Kaldahar ve Prelerin yardımını alarak, Asur ve İskitlere karşı savaştı; MÖ. 625 (te Asurlarla sürdürdüğü savaşta öldürüldü ve yerine oğlu Kiyah-ser

yeni Med kralı oldu.

Kiyah-ser, önce İskitlerle savaştı ve onları yenerek hakimiyetini kabul ettirdi. Diğer Kürt aşiretleri olan Kasitler, Maniler, Sisliler ve diğerleriyle birleşmek için uğraştı. Ne var ki, o dönemde bölgede var olan genel çalkalamalar ve Asurların karşı faaliyetleri, bu birleşmeyi engelledi. Zaten Asurlar da medlere karşı İskitler ve Mısırlarla birlikte davranıyordu.

Med kralı Kiyah-ser ile Babil Kaldahar kralı Nabopolas, Asurlara ve İskitlere karşı ortak savaş veriyorlardı. Bu savaş MÖ. 623 yılından 614 yılına kadar Medlerin başarısıyla devam etti ve MÖ. 612'de Asurların başşehri Ninova düştü. Böylece Kiyah-ser ile Nabopolas, Asur imparatorluğuna son verip, ülkelerini yakıp yıktılar ve topraklarını aralarında paylaştılar. Bu paylaşım göre; Ninova'nın kuzeyine düşen Yukarı Fırat ve Dicle bölgeleri Medler'e; Ninova'nın Güney kesimleri de Kaldaharlara kaldı.

Kiyah-ser, Ekbatan şehrini Medlerin başkenti yaparak ve krallığının sınırlarını genişleterek MÖ. 601'de İmparatorluk haline getirdi.

Kiyah-ser, MÖ. 590 yılında Urartuları ve İskitleri hakimiyeti altına aldı. Aynı yıl batıya doğru ilerliyerek Lidyalılarla savaşa başladı. Bu savaş beş yıl sürdü. Nihayet bir gün savaş esnasında güneş tutulması olayı vuku buldu ve her iki taraf da, tanrının bu savaşı istemediği ve kızdığı yorumunu yaparak savaşa son verdiler ve anlaşmaya vardılar. Bu anlaşmaya göre Kızılırmak iki ülke arasında

sınır olarak kabul edildi. Bu anlaşmanın pekişmesi için de Lidya kralının kızı Aryeniz ile Med kralının oğlu Astyag evlendirildiler.

Med İmparatorluğunun sınırları Astyag döneminde doğuda Bahara, batıda Kızılırmak, güneyde İran denizi ve kuzeyde de Hazar denizinden Kafkaslara kadar uzanıyordu.

İmparator Astyag, Elamları Med İmparatorluğuna bağlama görevini, subay olan damadı Kyros'a verdi. Kyros, emrindeki Med ordusuyla Elam'a saldırdı. Onları yenilgiye uğrattı ve MÖ. 553 yılında Elam devletini Med İmparatorluğuna bağladı. Kyros, bu başarılarından ötürü İmparatorluk tahtına gözdikti ve Medlere karşı isyan etti. Kyros, şimdiki Horasan bölgelerinde bulunan bazı Med ordu kumandanlarıyla anlaştıktan sonra, Medlerin Pasarga'daki askeri garnizonuna saldırı düzenledi, onları yenip Pasarga şehrini yakıp yıktı. Bu sıralarda Med orduları dağınık durumdaydı. Bundan yararlanan Kyros belirli bir bölgeyi ele geçirmeyi başardı. Bunun üzerine Medlerle Persler arasında çok kanlı savaş başladı. Savaşını devam ettiği bir sırada, bir ara Pers orduları kaçmaya başladılar. Bunu gören Persli kadınlar, onların önüne geçip eteklerini kaldırarak "doğduğunuz yere mi gireceksiniz" demeleri karşısında utanan Pers askerleri, tekrar toplanıp savaşmaya başladılar, savaş sonucunda Medleri yendiler. Persli kadınlarının bu olayı üzerine, Pers kralının her perse uğradığında kadınlara birer altın hediye ettiği söyleniyor.

Kyros, Medlere karşı isyan ettiği

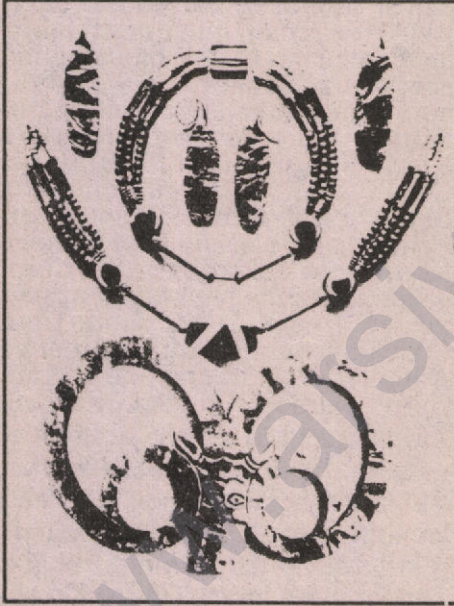
sıralarda, Babil Kaldaharları da Medlerle savaş halindeydi. Bu durumdan yararlanan Kyros, Kaldaharlarla birleşti. Kyrosla Medler arasındaki savaş iki yıl sürdü ve MÖ. 550 yılında Kyros'un kuvvetleri, Medlerin başkenti Ekbatan'a girdi, her tarafı yakıp yıktı ve böylece Med İmparatorluğunu yıkıp yerine Pers Akamenid devletini kurdu.

Bazı iddialara göre Kyros'un Med asıllı olduğu söylenir. Fakat yapılan araştırmalar ve elde edilen belgelere göre Kyros'un Fars olduğu daha gerçeklik kazanıyor. Kyros'un dedesi Akamenid, Medlere bağlı bir Pers kabile reisi idi ve Medlerin yanında MÖ. 614 yılında Asurlara karşı savaşmıştı. Kyros'un yönetimi döneminde Farslarla Medlere eşit davranıldığı da yine bazı belgelerden anlaşılmıştır. Onun yönetimi zamanında Medler MÖ.539-522 yıllarında iki kez ayaklanıp bağımsızlık girişiminde bulundular. Ancak bu iki ayaklanma da kanlı bir şekilde bastırıldı. Kyros, MÖ. 521 yılında öldü. Onun yerine Babil yöneticisi olan Med asıllı I. Daris devlet yöneticiliğine getirildi. Medlerin bağımsızlık girişimleri, herşeye rağmen Makedonya'lı Büyük İskender'in İran'ı işgal edip Akamenid devletini ortadan kaldırmasına kadar devametti. Böylece Kürtlerin ülkesi bu kez de Büyük İskender'in yönetimine girmiş oldu.

MEDLERDE SANAT VE KÜLTÜR:

Medlere ait birçok tarihi eser,

Kyros tarafından başkent Ekbatan'dan başka yerlere götürülmüştür. Ancak bu duruma rağmen hala Ekbatan'da birçok eser bulunmaktadır. Ekbatan'da bulunan altın ve gümüşten yapılmış süs eşyaları, son derece güzel işlenmiş olup, Medlerin sanat ve kültür alanlarında ne kadar ilerlediklerini göstermektedir. Ekbatan'da Medlere ait birçok eserde yeraltında bulunuyor. Eğer gerekli kazılar yapılırsa, bunlar da elde edilecektir.

Medler'e ait altın ve bronzdan yapılmış süs eşyası. Tepe hisarda bulundu.

Medlerin yapmış oldukları kaya rölyefleri oldukça önemli eserlerdir. Yapılan kazı ve araştırmalar, Medlerle Perslerin sanatve kültür eserlerinin birbirinden ayrı oldukları görülmüştür.

Mimari alanda da Medler birçok kale, tapınak, ve saraylar yapmışlar. İmparatorluğun önemli ticaret merkezlerinde pazar alanları da inşa

etmişler. Tarım alanında da çeşitli gelişmeleri sağlamak için su bentleri, kanallar ve su kemerleri yapmışlardır. Medler, çevre devletleriyle iyi ticaret ilişkileri geliştirmişlerdir.

Yapılan bazı kazılarda Medlerin adı geçen bölgelerde MÖ. 2000 yıllarında yaşadıklarını göstermektedir.

Medlerde küçük el sanatları da gelişmiştir. Seramik, fayans, maddeden yapılmış ev aletleri ile tarım araçlarını kullanmışlardır. Altın ve gümüşten yapılmış göğüs kemeri, kılıç, gerdanlık, yüzük, bilezik ve küpe gibi kadın süs eşyalarını da yapmışlardır.

Medlerde devlet yönetimi, savaşçı krallardaydı. Askeri alanlarda da Medler, birçok yenilik yapmışlar. Düzenli askeri ordular kurmuşlar, kışlalar yapmışlardı. Askerler, çalışmazlar ve sürekli kışlalarda eğitim yaparlardı.

Medlerde, halkın büyük çoğunluğu tarım ve hayvancılıkla uğraşır; bir kesimi ise, ticaret ve el sanatlarıyla uğraşır. Çalışan herkes devlete belirli bir miktar vergi vermek zorundaydı.

Medlerde de o dönemin çoğu toplumlarında olduğu gibi çoktanrılı din hakimdi. Değişik tanrılar için çeşitli tapınaklar yapılmıştı ve bu tapınaklar kutsal kabul edilirdi. Kral ailesinden sonra toplumun politik olarak en güçlü kesimi din adamlarıydı.

SUBARİLER-NAYRİLER (NEHRİLER):

"Logal-Ani-Mondu" devleti zamanına ait elde edilen belgelerden Subariler hakkında bilgiler bulunuyor. Bu belgelerin tarihi, MÖ. XXX. yüzyıla dayanıyor. Subarile-

rin hakim oldukları bölgenin sınırları; Kuzeyde Aylamiler ve Amanos dağları, Güneyde ise Suriye'yi içine alıyor.

Asur belgelerinde bunlara Subaro adı veriliyor. Subariler, Asurlarla uzun yıllar savaşmışlar ve onlara büyük kayıplar verdirmişler. Asurların son dönemlerinde Subari devletinin kaybolduğu ve bunun yerine de "Nayri" diye bir kavmin adı ortaya çıkıyor. Nayrilerin, Subarilerin bir aşireti ya da kolu olması ihtimali var. Nayrilerle ilgili eserler, Hakkari ve Şemdinan bölgesinde bulunmuştur. Nayriler (Nehriler), cesur ve savaşçı bir halk olup Asurlarla birçok kez savaşmışlar.

Kürt tarihi üzerine araştırmalar yapan Minorski ve Thareu-Dangin'e göre Nayriler, Botan bölgesinde bağımsız bir devlet kurmuşlardır. Bazı doğu bilimci ve tarihçiler de, Medlerin devlet kurmalarından itibaren Nayrilerin bunlarla birleşip kaynaştıklarını belirtiyorlar.

KARDULAR (KARDONİLER):

Bu topluluk hakkında iki görüş vardır. Bu görüşlerden birisine göre Kardular, daha önce bahsettiğimiz ve Ksenefon'un MÖ. 401-400 yıllarında rastladığı kavimdir. Bunlar, Medlerin ve Perslerin göç edip yerleştikleri alanlara geldiklerinden önce ya da sonraları Ksenefon'un karşılaştığı bugünkü Güney Kürdistan'a gelip yerleşmişler. Daha sonraları, çevreden gelen diğer komşu aşiretlerle karışıp kaynaşmışlardır. Süreç içinde bunların bir bölümünde İran'a gidip yerleşmişlerdir. Diğer görüşe göre ise Kardular, eski Gotilerdir ve bu isim, Goti'nin sonradan değişerek bu ismi aldığı görüştür.

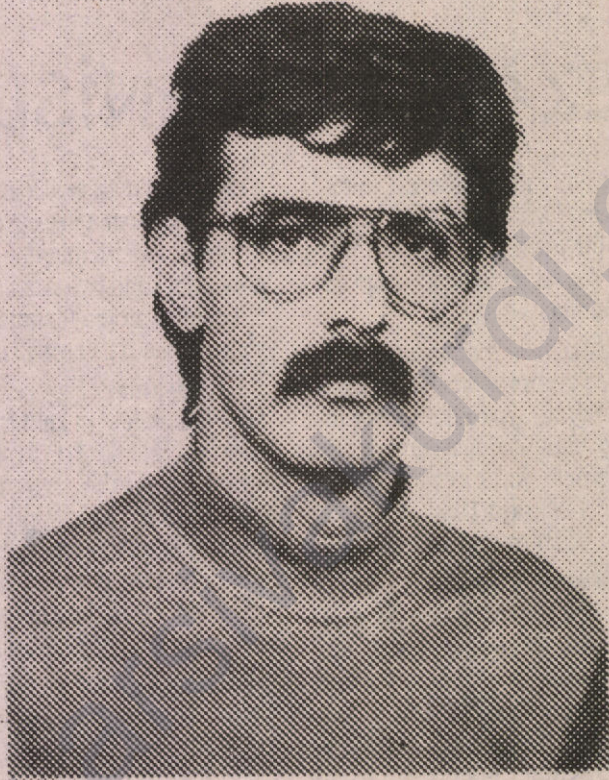
Yukarıda Kürt halkının kökeni

olarak kabul edilen kavimleri ve bunların kurmuş oldukları devletleri kısaca inceledik. Kürtlerin ataları olarak ele aldığımız bu topluluklar, sadece bir veya birkaç tarihçi ve bilim adamının yaptığı incelemeler değil; birçok uzman Doğu bilimcinin geniş incelemeleri sonucu elde edilmiştir.

Kürt ulusunun kökeni hakkında yapılan değişik araştırmalar; elde edilen kazılar sonucu, Kürtlere değişik uluslarca değişik isimler verilmiştir. Bu değişik adlandırmalar; eski eserlerden ve belgelerden elde edilen adların okunuşundaki değişikliklere uğradığını ve çeşitli uluslarca değişik olarak okunduğunu görüyoruz. Şüphesiz ki bu, sorunun özüne etki etmez. Örneğin; Kürtler için Araplar: Kürtlere Kârdoyi, Eâkarda, Kêrtaviye, Curdi, Cudi ve çoğul olarakda Ekrad sözcüklerini kullanıyorlar. Romalılar ve Yunanlılar ise Kürtlere Kârdohuy, Kârdak, Kârdüki, Kârdokây sözcüğünü kullanmışlar. Sümerler de Kürtlere: Goti, Cudi, Cudi adını vermişlerdi. Asuriler ve Aramiler de Kürtleri: Goti, Kutî, Garti, Kârdo, Kârdaka, Kârdan, Kârdak sözcükleriyle adlandırıyorlardı. Bu değişik adlandırmalar, dünyadaki hemen hemen tüm halklar için değişik uluslarca değişik şekillerde kullanılıyor. Örneğin; Türkler için Çinliler Tukiyu Koreliler Toygi ve Japonlar da Torkocin sözcükleriyle adlandırıyorlar.

Yararlanılan Kaynaklar:

- 1) Bak. Lenin, Sendikalar Üzerine, Kız. Y.2) Bak. Mao Çe-tung, Teori ve Pratik, Sol Y.
- 3) J.S. Musaelyan, Kürdoloji Bibliyografyası, Moskova.
- 4) Ksenefon (Anabasis), "onbinlerin Kürdistan'dan Geçiş", Komal Y.
- 5) İhsan Nuri, Kürtlerin Kökeni, Yöntem Y.
- 6) İlkel Kom.Top. Köleci Top. Feodal Top. Sol Y.
- 7) Dreyfer, "Kürt Lafının Dil Yönünden İlgileri", Aktaran M.E. Zeki, age.
- 8) M.Emin Zeki, Kürdistan Tarihi, Komal Y.
- 9) İlkel Kom. Top. Köleci Top. Feodal Top. Sol Y.
- 10) İhsan Nuri, age, Yöntem Y.
- 11- E.Xemsin, İslamiyete Kadar Kürdistan Tarihi I, Agri Verlag Y.

Ahmet (Halil) ALKAN, 27.6.1984 günü devrimci görevle ülkeye dönerken, "sınır" geçişi sırasında çıkan çatışmada şehit düşmüştü. Halil yoldaş ölümünün 5. yılında mücadelemizde bir simge olarak yaşıyor. Bundan böylede yaşayacak.

Arkadaşları - Ortadoğu

CEZAEVİ DİRENİŞLERİ

10 yıldır baskı, zulüm, işkence ve terör estiren faşist Evren-Özal hükümetleri baskı ve zulmün dozajını arttırması halklarımızın bağımsızlık ve sosyalizm mücadelesini durduramadı, durduramayacak.

Son yıllarda özellikle "cezaevlerinde" ve "Kürdistan"da en barbar yöntemlerle "insanca yaşam koşullarını" yok ede bilmek için kullanabileceği bütün saldırı yöntemlerini denedi. Buna örnek olarak cezaevlerindeki direnişe ve Siirt-Mardin-Hakkari üçgeni içinde tasarladığı saldırı planları gösterilebilir.

Bilindiği gibi cezaevlerindeki açlık grevleri, ölüm oruçları ve benzeri türden direnişler kamuoyunu uzun bir süre işgal etti. Çağımızda dünyanın hiçbir yerinde görülmeyen uygulamalara tüm dünya, kamuoyu ve bizler tanık olduk. Cezaevlerinde açlık grevinde olan tutuklu ve hükümlüler, açlık grevinin 15. gününden sonra hiçbir zorlamayla karşılaşmamaları gerekirken, ne yazık ki ülkemizde açlık grevinin 35. gününde dahi değişik işkence türleriyle (sözümona "sev" süsü verilerek) karşılaşmaktadır. Nitekim bu işkenceler sonucu Eskişehir Cezaevinden Aydın Cezaevine sevk sonrası Cezaevi idaresinin işkencesi sonucu tutuklulardan H. Hüsnü EROĞLU ve Mehmet YALÇINKAYA katledildiler. Faşist hükümet sözcüleri aslında "normal yaşam" standartları için direnen tutuklu ve hükümlüler için, "Bunlar ölüm fedaileridir" tabirini kullanabilecek kadar alçaklaşabiliyorlardı. 1 Ağustos Genelge-

si'nin kaldırılması cezaevlerindeki işkencelerin son bulması kamu iletişim araçlarından faydalanılması v.b. istemlerden kaynaklanan açlık grevlerini kamuoyu nezdinde çarpıtmak için ellerinden gelen çabayı sarfeden faşist yönetim bunda da başarılı olamadı.

Türkiye'nin değişik cezaevlerindeki tutuklu ve hükümlülerin katılımıyla direnişçilerin sayısı yaklaşık 2500 kişiyi buldu. Dışarıda ise tutuklu yakınları ve demokratik kitle örgütlerinin değişik protesto gösterileri, korsan eylemleri cezaevi direnişlerine destek olunca cezaevi yönetimi ve adalet bakanlığı geri adım atmak durumunda kaldılar. Cezaevindeki direnişler 52. gününde son buldu.

Faşist yönetim şunu bilmeli ki baskı zulüm ve terör estirmeyle gelişmekte olan devrimci muhalefet susturulamaz yokedilemez. Demokratik hakların gaspedilmesi, ulusal baskının arttırılması Türkiye'yi yeni bir döneme sokacaktır.

VATAN GÜNEŞİ

YAŞASIN CEZAEVLERİNDEKİ ŞANLI DİRENİŞ.

H.HÜSNÜ EROĞLU - MEHMET
YALÇINKAYA ve DİĞER

DEVİRİM ŞEHİTLERİNİN,
HESABI SORULACAK.

KÜRDİSTAN FAŞİZME MEZAR
OLACAK.

GELİŞENİ SESLENDİRMEK İÇİN İLERİ!..

Vatan Güneşi, tarihimizin derinliklerine uzanan köklü birikimler ve yenilgi döneminin öğreticiliği üzerinde boyvereni ve gelişeni seslendiriyor.

Yeni olan hiç bir şey, hareketin temel yasaları dışında var olamaz; kendiliğinden meydana gelmez ve mutlaka bir ihtiyacı karşılar.Çünkü, yeni, hem kendisi, hem de kendisi olmayan “başka bir şey”le diyalektik bir karşılık arz eder.

Yeni ve gelişmekte olana açık olmak, daha doğrusu onu seslendirmek, her şeyden önce, eskiyi sorgulamayı, yaşamın eskittiği ideolojik, politik ve örgütsel yapıları aşmayı, doğmaları, bağınazlıkları, kalıpları yıkmayı ve ülkemizde bağımsız-özgür bir yaşam kurmanın dayattığı özveri, kararlılık ve atılganlığı göstermeyi öngörüyor.

Ancak bu sanıldığı kadar kolay değil.. Tarihte Marksizm-Leninizmi revize etmek isteyenler de, hep “yeni”ye sahip çıkarak, gerçek yüzlerini gizlemeye çalıştılar. Günümüzde de, ulusal ve uluslararası arenada bu kavramı soysuzlaştırmak isteyenlerin sayısı her geçen gün daha bir artıyor. Dolayısıyla, eskinin yeniyle; geçmişin günümüz ve gelecekle bağlantısını doğru bir biçimde kurmak hayati önem taşıyor.

Eskiden ayak diretenler, makyavelist manevralarla onu aklamak isteyenler “yeni”den söz edemezler. Etseler bile, bu kof yapılarını ihya etmelerine; statükolarını korumalarına yetmez. Eskiye sorgulamak ise, olmuş olanı tümüyle red etmek ya da her şeye çizgi çekerek “sil baştan başlamak” anlamına gelmiyor. Geçmişin olumlu ve olumsuz yönlerini ayırdetmek ve ciddi bir hesaplama eksenine eskinin kayda değer mirası ile yeni arasında köprü kurmak gerekiyor.

Eskinin kökleri tarihin derinliklerine uzanıyor. Fakat çok uzaklara gitmeye gerek yok. 12 Eylül’ün yaşattığı ağır yenilginin sebep ve sonuçlarını anımsamak yetiyor. Çünkü 12 Eylül, ülkemiz devrimci-yurtsever güçleri için de önemli bir sınavdı. Yaşamın eskittiği ideolojik, politik ve örgütsel yapılar, bu sınavda sınıfta kaldılar.Ve yenilgi dönemi payına düşeni aldı.

Ama aynı yenilgi dönemi, yine bu dönemin öğreticiliğinden yararlanmak isteyen kesimleri eğitti; yeni perspektifler açtı; işkenceye üstün gelen insanlık onurunu yüceltti; devrimci kişiliğin özelliklerini ve bağımsız-özgür bir geleceğin öngördüğü fedekarlığın sınır tanımazlığını bilince çıkardı. Statükolarını korumak için çırpınanlarla gelişmekte olanı seslendirenleri; başka bir deyimle, devrimcilikle reformizmi, uzlaşmacılığı ve teslimiyeti ayırttırdı; ayırtıyor.

Dünü bugüne bağlayan bu süreç, kayıplara, acılara ve tüm karmaşıklığına rağmen haklı davamızın yenilmezliğini kanıtıyor. Bu, kavranması gereken önemli bir halkayı oluşturuyor. Fakat sadece bu halkanın kavranması, karşı karşıya bulunduğumuz yeni sınavları kazanmaya; zafere doğru kararlı adımlarla yürümeye yetmiyor. Ülkemizde çok hızlı, dinamik ve keskin bir çatışma süreci yaşanıyor. Devrimci pratik, birçok Üçüncü Dünya ülkesinde yaşanan öğretici deneyimlerde görüldüğü gibi, ülkemizde de teorinin önüne geçmiş bulunuyor. Ayrıca, sürecin hızını kesmek, onu aşağıya çekmek ve yumuşatmak isteyen reformist kesim, burjuvazinin değirmenine su taşıyor ve bu “hain” işleviyle, sürece yön vermeyi daha bir zorlaştırıyor. Bu bakımdan, zamanla yarışmak tarihsel bir önem kazanıyor.

Zamanla yarışmak, uyusukluğa gevşekliğe, “kişisel kurtuluşa”, bitmez-tükenmez “tartışmalar’a ve yüreksizliğe karşı gerekli pan-zehiri üretmeyi açık kavganın en ön safhasında yer almayı öngörüyor. İşte, geçmişle haseplaşmayı, sürekli yenilemek ve büyümek için tartışmayı bu eksenle ele almak; bunu, bağımsız ve özgür geleceğin kurulması mücadelsine bağımlı kılmak ve ileri atılmak gerekiyor.

Kuşkusuz bu, büyük bir özveri istiyor. Ancak yeniyi ve gelişeni seslendirmek özverisiz olmuyor. Özveride sınır tanımamak gerekiyor.

Yeni ve gelişeni seslendirmek için ileri!..